GUDSGAVE

En Marstallers oplevelser på land og til søs i drenge- og ungdomsårene

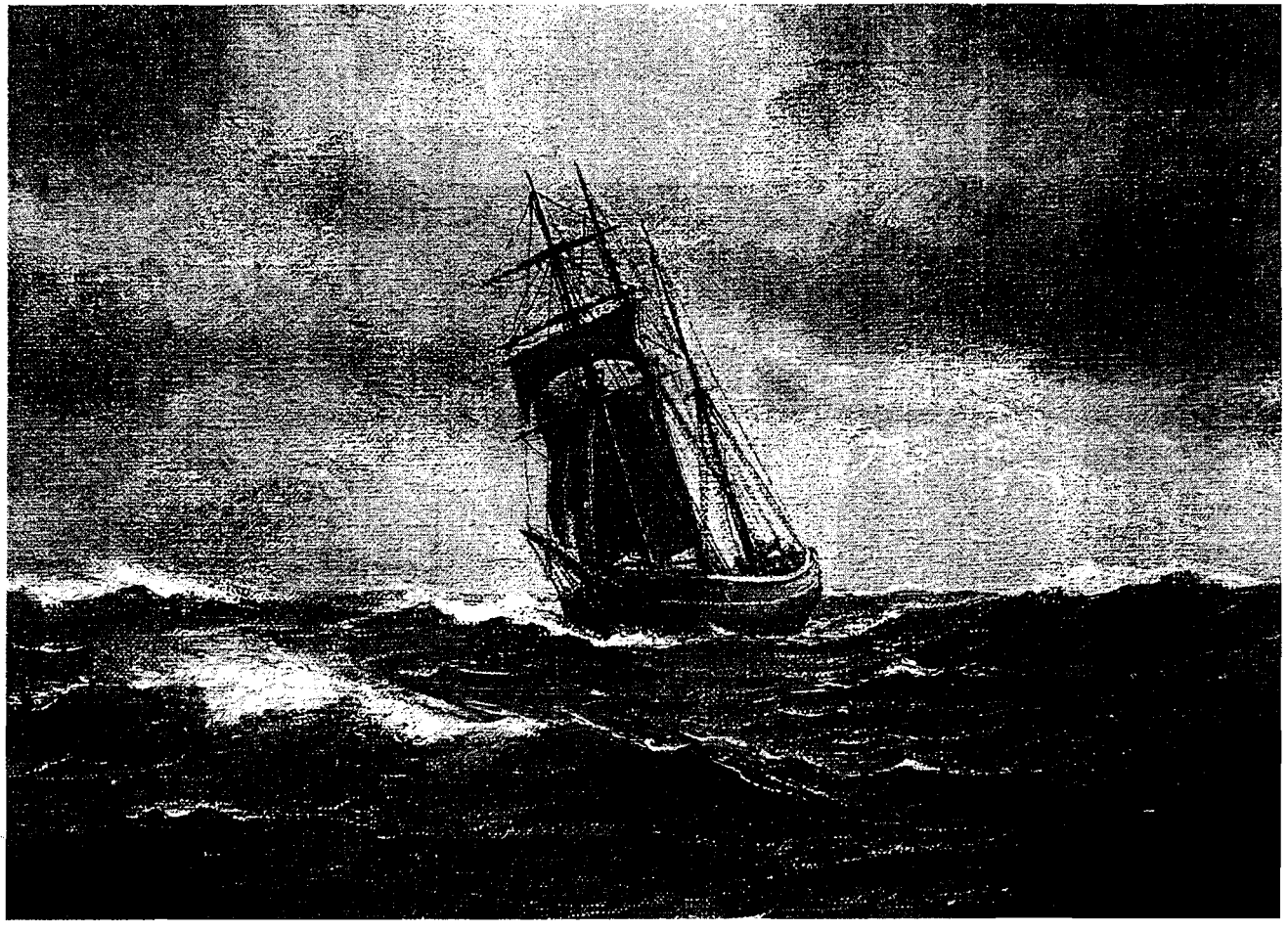

Frits A. Kristensen

Jens Hansen's Søfartsmuseum

Ærø 1783.
Udsnit af Videnskabernes Selskabs kort over Ærø.

Frits **A.** Kristensen

GUDSGAVE

En Marstallers oplevelser på land og til søs i drenge- og ungdomsårene

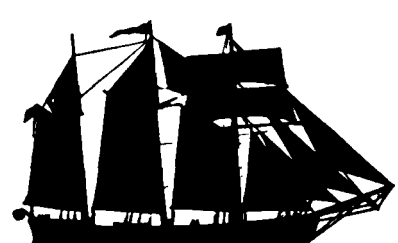

Jens Hansen's **Søfartsmuseum** 1987

© Jens Hansen's Søfartsmuseum . 5960 Marstal . Telefon 09 53 23 31

Fotos: Frits A. Kristensen og Jens Hansen's Søfartsmuseum.

Tryk: Midtfyns Bogtryk ApS . 5750 Ringe

ISBN: 87-982694-1-0

Amtssparekassen i Marstal takkes for økonomisk assistance til denne udgivelse.

Forsideillustration: Tremastet bramsejlsskonnert »GUDSGAVE« af Marstal på en lænser i Atlanten. Efter maleri af Arne Skottenborg Frederiksen. (Foto: Troels Mark Pedersefi).

Forord

Ær0 har fort en omskiftelig tilvzrelse, snart var den kongelig privatejendom, snart var den i holstenernes besiddelse og fra 1564 til 1864 hørte Ærø under de slesvigske hertuger. Den første af disse var hertug Hans d. Yngre, Frederik d. II's yngste broder, der havde arvet en trediedel af de kongelige besiddelser i hertugdømmerne, her iblandt Ærø. Han residerede på Sønderborg Slot et halvt århundrede. På Ær0 satte hans virksomhed sig dybe spor, især på den østlige 0, Skovlandet, der indtil nu havde ligget hen så godt som uopdyrket. Her opførtes godset Gudsgave, der hvor det nuværende Knasterbjerg ligger - desuden opførte han godserne Søbygård og Gråsten på den vestlige afdeling af Ærø. Efterfølgeren efter Hans var sønnen Hertug Christian af Ærø. Som stamherre skulle han egentlig have haft residens i Sønderborg, men da han efter sigende ikke var noget lys blev han spist af med Ærø, hvor han tog bolig på Gråsten.

Efter Christians død deltes øen 1634 mellem 4 hertuger, herved mistede Ærøskøbing reelt sine købstadsrettigheder på øen. Det lille fiskerleje Marstal udvidede straks aktiviteterne med handel og søfart og kom i kraftig vækst i årene fremover. Navnet Marstal betyder »Fyrstelig Stald« på gammel dansk og oldtysk, og navnet kommer af, at der ved stranden - ved det nuvzrende Søndergade og Havnegade - oprindelig lå en sådan stald, opført af holstenerne. Når de holstenske grever eller deres udsendinge besøgte Ærø, blev de herfra forsynet med heste, når de skulle ud på øen. Marstal havde øens eneste naturlige havn mod Østersøen.

Som følge af befolkningstilvæksten, kom der staerke ønsker fra det lokale samfund om at få deres egen kirke. Kristendommen havde et stærkt tag i befolkningen, og når de ønskede at gå i kirke måtte de først tage til Kragnæs, hvor de i en færgerobåd blev sejlet over til hovedøen, hvor Rise kirke så tog sig af sine sognebørn. Denne besvzrlige Søndagstur var selvfølgelig utilfredsstillende for beboerne i Marstal, og derfor byggede Marstallerne deres egen kirke. I året 1738 var kirken færdigbygget, og senere, da befolkningen stadig tiltog, blev den i 1771 forøget med en tilbygning. I året 1881 blev den nuvzrende altertavle fremstillet. Malerarbejdet blev udført af marinemaler Carl Rasmussen i Marstal. Altertavlen viser Jesus stiller stormen på søen. Som modeller for Jesus og Apostlene har han brugt de kendte Marstallerskippere fra den tid.

Når man som turist besøger Marstal, er der tre ting som uvzgerlig er knyttet sammen i Marstal's historie - og det er Sejlskibsflåden, kirken og havnen med den kilometerlange stenmole. Heldigvis for Marstal findes der idag folk, der med stor omhu vaerner om Marstals historie som gammel søfartsby. - På søfartsmuseet findes uvurderlige skatte, der siger meget om vor forfzdres liv og levned. Det er blot synd, at der ikke er mere plads end der er, for de samlinger af modelskibe og værdifulde gamle ting fortjener at blive fremstillet i større og bedre lokaler.

Mit supplement til Marstals historie bliver således en beretning om hvordan jeg som Marstallerdreng og som ung sømand oplevede Marstal og dens skibe fra mit syvende leveår, og til jeg som knapt 18-årig letmatros afmønstrede fra motorskonnerten »BIEN« i december måned 1936.

Læseren gør sig måske visse tanker, når de ser bogen med maleriet af en bramsejlsskonnert lznsende i Nordatlantisk stormvejr - og titlen nedenunder hedder - GUDSGAVE - Titlen har selvfølgelig sin naturlige baggrund. I 1903 kulminerede den så stolte sejlskibsflåde i antal. På det tidspunkt var der hjemmehørende i Marstal en 3 mastet bramsejlsskonnert på 203 tons brutto, der havde dette tankevzkkende navn »GUDSGAVE« - Jeg kan godt taenke mig at folk verden over har undret sig over skibets navn, men den faktiske kendsgerning er, at jorderne omkring Marstal hedder GUDSGAVE.

Maleriet, som jeg selv ejer, er malet af marinemaler Arne Skottenborg Frederiksen.

Om herregården, Gudsgave er yderligere at tilføje, at den brændte ned til grunden 1767. Året efter blev dens jorder udstykket og store dele af disse opkøbtes af marstallerne. Omkring 1850'erne solgtes disse jorder til bønderfolk. Pengene, der kom ind ved salget blev placeret i fornyelsen af skibsflåden, der foregik i disse år, enten med det samme – eller indirekte ved at placere dem i Marstal Sparekasse, der forestod financieringen af den store udvidelse af flåden, og som bl.a. her igennem har betydet og fortsat betyder meget for lokalsamfundet. – På denne måde kom Gudsgave så at sige ud at sejle.

Frits A. Kristensen

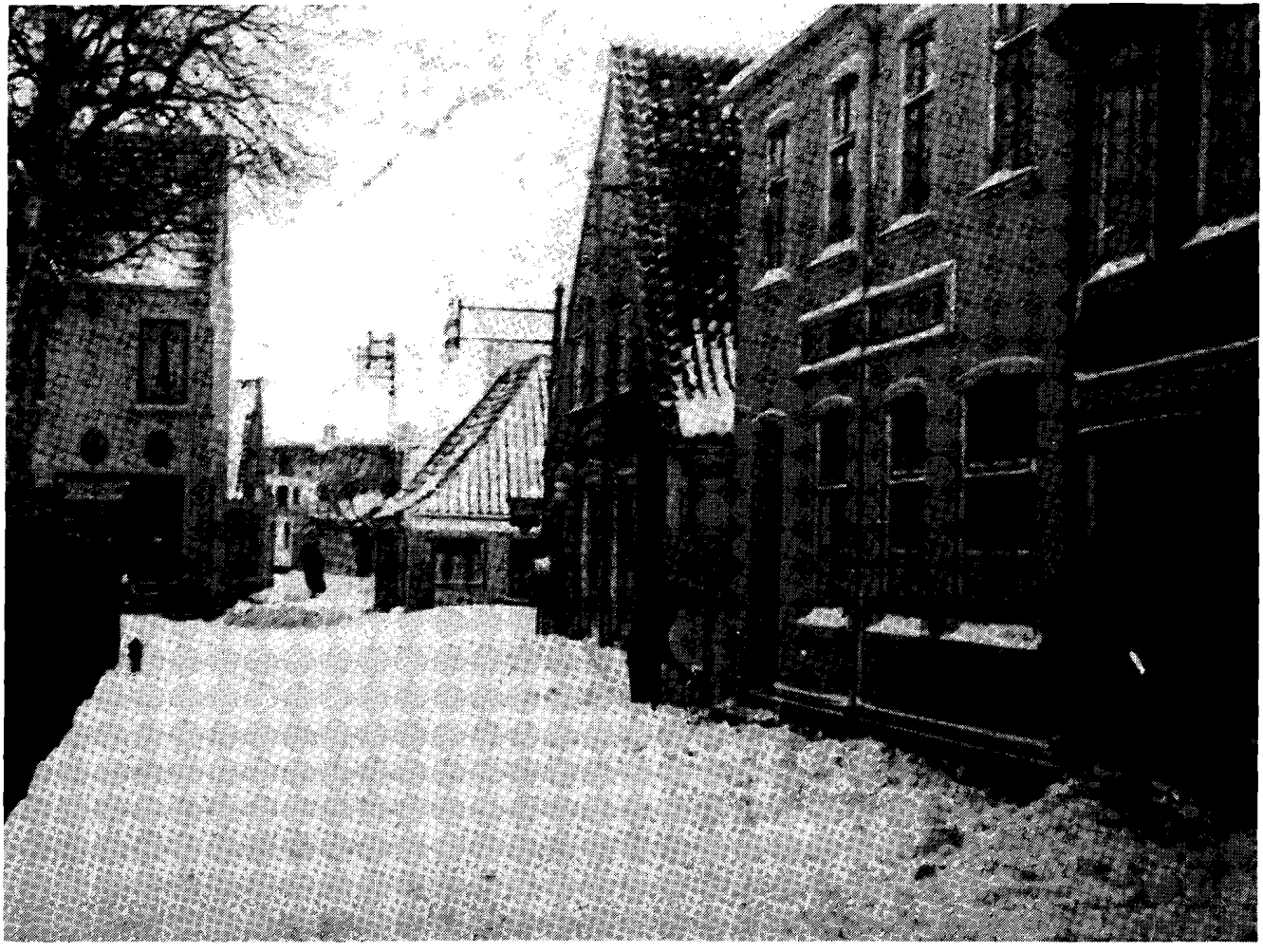

Der skovles sne foran Sparekassen i Kirkestræde.

En Marstallerfamilie og dens skibe

Marstals storhedstid som sejlskibsby kulminerede i årene omkring 1900 årsskiftet. I 1902 var der således 318 skibe med tilsammen 31.989 tons netto indregistreret i Marstal toldsted. I årene 1901-1902 var Marstallerflåden blevet forøget med nybygget tonnage til en vzrdi af 1.600.000 kroner. I 1907 døde min bedstefar, der var skipper og skibsreder, 84 år gammel – efterladende sig 4 sønner og tre døtre. Selv om der var mange til at arve – blev der efter datidens forhold – en betydelig sum penge til hver af dem. Testamentet findes stadigt i familiens eje.

Efter min bedstefars død sejlede min far med bramsejlsskonnerten »BONAVISTA« som fører, indtil den forliste under en pålandsstorm på Casablanca red den 30. marts 1913. Under losningen opstod der pålandsstorm, begge ankerkzder sprang, og skibet drev i land og blev slået til vrag.

Efter min fars hjemkomst til Marstal, henvendte han sig til skibsbygmester L. Johansen og bestilte en nybygning – en forenagterskonnert 92 brutto, 140 tons dødvzgt leveret i eftersommeren 1914. Den gamle »BONAVISTA« var rederiskib, men den ny »BONAVISTA« var helt for hans egen regning. Min fars tanke var, at den nye »BONAVISTA« skulle anvendes i Nyfoundlandsfarten. Det skulle være et solidt og stzrkt skib – og naturligvis velsejlende. Under skonnertens bygning overvågede han, at det absolut var det bedste og mest lagrede egetømmer, der blev benyttet til skibsskroget. Normalt ville der af et skib på den storrelse blive sat 12 tommer bundtømmer i, men min far forlangte 18 tommer. Han vidste jo af erfarenhed, hvor strid Nordatlanten kunne vzre.

Den 7. maj 1914 blev den ny »BONAVISTA« søsat. To måneder senere var skibets master, bredfoksrå, bovspryd og rig påmonteret. Sejlene underslået, vand og proviant indtaget. Derefter forhalet ud midt i havnen og fortøjet mellem to jagtpæle – klar til at stå ud på sin jomfrurejse. På billedet kan man se, hvordan skibet så ud som nybygning. Man kan ikke andet end at beundre det smukke skib med dets flotte rigning, og dets fine linier i skroget. – Ja, selve vandlinien var opmalet med en tynd hvid streg. Men skibsbygger L. Johansen havde også ry for at have bygget de smukkeste Nyfoundlandsskonnerter, der fandtes på denne jordklode.

På fotografiet, der er taget inde fra kajen, ser man tydelig min far, der står ved rattet – på dækket foran står nogle damer, hvoraf den ene er min mor. Det må bestemt har været et lykkeligt øjeblik for Bonavistafamilien. Alt så jo så lyst og lovende ud, men det hele ændrede sig totalt. Verdenskrigen brod ud nogle uger senere. Og det blev katastrofalt – især for Marstal, der havde så mange søfolk, der sejlede ude på de store have, hvor de tyske undervandsbåde sænkede Marstallerskibe i snesevis.

Min far var nået til Hamborg med »BONAVISTA«, da første verdenskrig brod ud den 4. august 1914. Resultatet blev, at tyskerne beslaglagde skibet. I to måneder blev det tilbageholdt, hvorefter det blev frigivet.

I den periode herskede der stor usikkerhed i Marstal. De fleste skippere og redere foretrak at lzgge skibene op for vinteren og se tiden an. Ved forårets komme 1915 var situationen mere afklaret, og den ene skonnert efter den anden stod til søs – draget af de hurtigt stigende fragter, som blev tilbudt dem gennem mæglerkontorerne. Min far var blandt disse, og han sejlede heldigt med »BONAVISTA« under hele krigen – uden at skib og ladning nogensinde blev antastet. Så heldig var kun de faerreste sofartsfamilier i Marstal. Mange søfolk satte livet til under den hårde uindskrænkede undervandsbådskrig.

Det må vække stof til eftertanke, at Marstal i forhold til dens indbyggerantal – det gælder såvel i første som anden verdenskrig – er den by i Danmark, som led det største mennesketab. To monumenter er rejst til minde om de faldne søfolk. Et står i et anlæg syd for Marstals

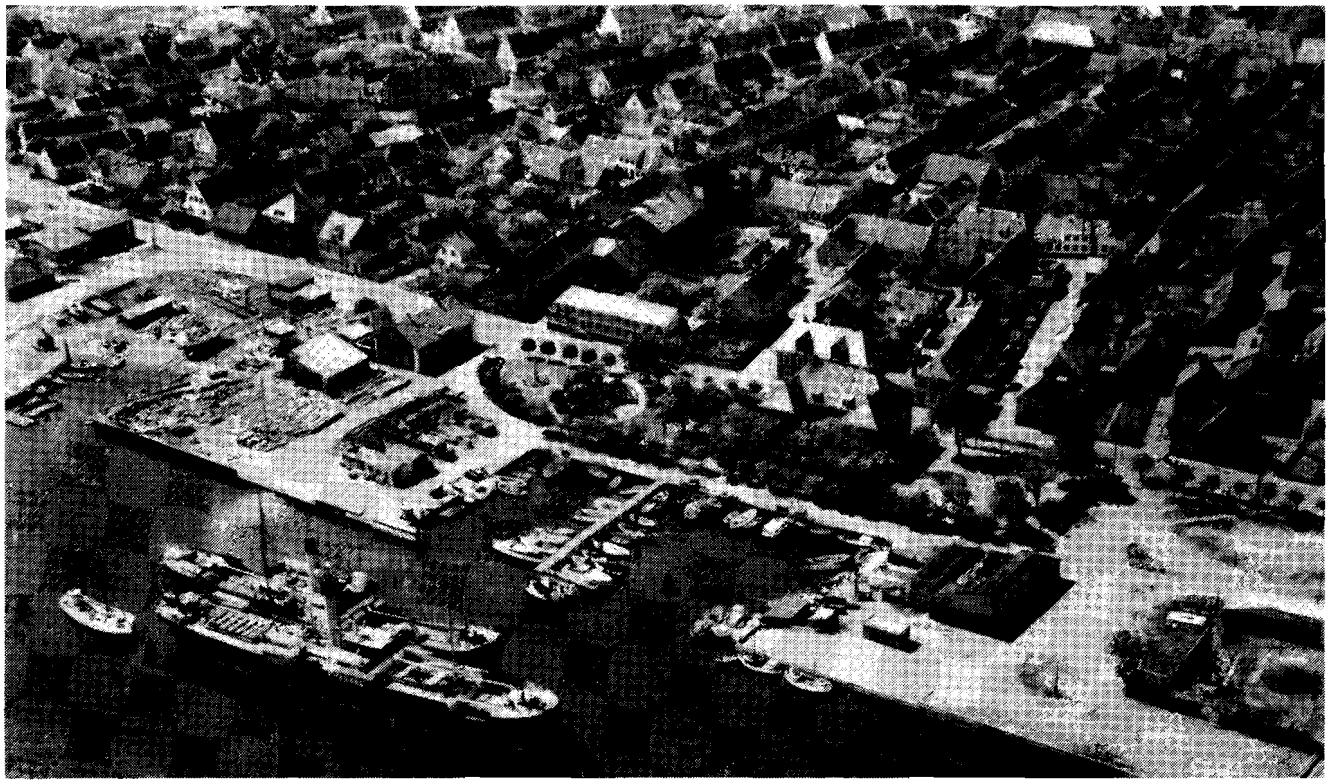

To oplagte dampere tilhorende H. C. Christensen. Inden for damperne ses jollehavnen og her op for anlægget, hvor mindestenene over de omkomne søfolk fra verdenskrigene er placeret.

posthus, og det fra sidste verdenskrig står i anlægget nord for posthuset.

Ved krigens fredsslutning i Versailles den 23. juni 1919 sad min far økonomisk godt i det, så han lod den hvide villa på Ommelsvejen – nær den ny kirkegård – bygge. Denne villa blev mit barndomshjem, for samme år blev jeg født den 29. januar 1919. Sådan en ny villa kostede dengang 13.500 kroner at lade bygge, så det er ikke så lidt man fik for pengene dengang.

Men nu, hvor jeg begynder at komme ind i billedet, bliver jeg nød til at springe til fortiden igen. Min mor, som stammer fra en gammel fiskerfamilie i Færing nær Bovbjerg, rejste i året 1905 til Marstal for at tage plads som tjenestepige i huset hos degnen – kun 18 år gammel. Hun valgte at tage til Marstal, fordi hun i forvejen havde en bror, der drev handel og fiskeri.

I Marstal mødte hun min far, der dengang var fører af bramsejlskonnerten »BONAVISTA«. I midsommeren 1906 rejste hun til NEW YORK, hvor min far lå med skibet, og de blev viet i sømandskirken i Brooklyn den 25. juli 1906. – I årene efter vielsen skete der en stor familieforøgelse på ikke mindre end 7 drenge og 1 pige. Jeg blev nummer 7 i rækken – og efter mig kom endnu en dreng – og eftersom Marstallerne har en ualmindelig

god sans for det praktiske – ja, så blev min yngste bror døbt med navnet Otto, som fornavn.

På den tid var det almindeligt, at familierne havde mange beirn. Vores nabo, og det næste hus igen – begge skipperfamilier – havde lige så mange beirn, men noget længere henne, hvor Ommelsvejen svinger, havde en

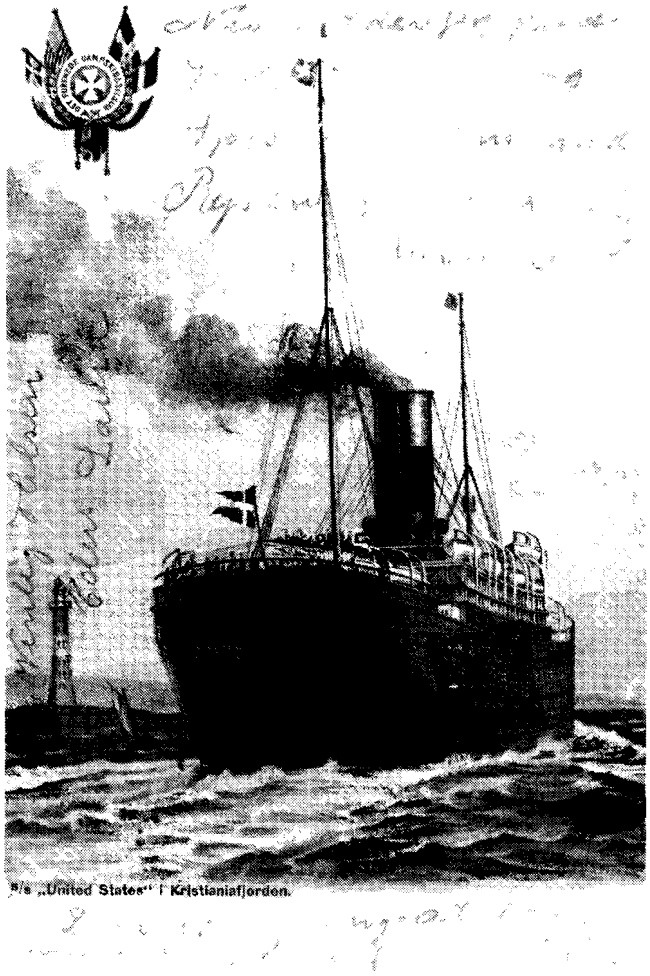

Moderens rejse til N. Y. foregik med »UNITED STATES«.

Vor Freisers Danske Evang.-Luth. Kirke

husmand og en karetmager alligevel rekorden – husmanden havde 12 børn og karetmageren 16 – så der var altid liv og leben i kvarteret på Ommelsvejen.

I året 1919 havde den spanske syge – en ondartet influenza – rigtigt holdt sit indtog i Marstal. Og hvad krigen ikke formåede at tage af liv – det gjorde »Den spanske«.

Hele Bonavistafamilien blev smittet, men alle havde immunitet og krzefter nok til at stå sygdommen igennem. Så heldige var ikke alle familier. En familie med seks unge voksne sønner blev særligt hårdt ramt – de fem bukkede under for den spanske syge.

I den periode, hvor sygdommen hærgede i Marstal,

var der dagligt flere begravelser, så vi havde tragedierne på nært hold, idet den hestetrukne ligvogn efterfulgt af det sørgende følge passerede tæt forbi vort hjem på vej ud mod den ny kirkegård.

Nyfoundlandssejlads

I årene efter krigen sejlede min far med »BONAVISTA« udelukkende på den Nordatlantiske fart. Den-

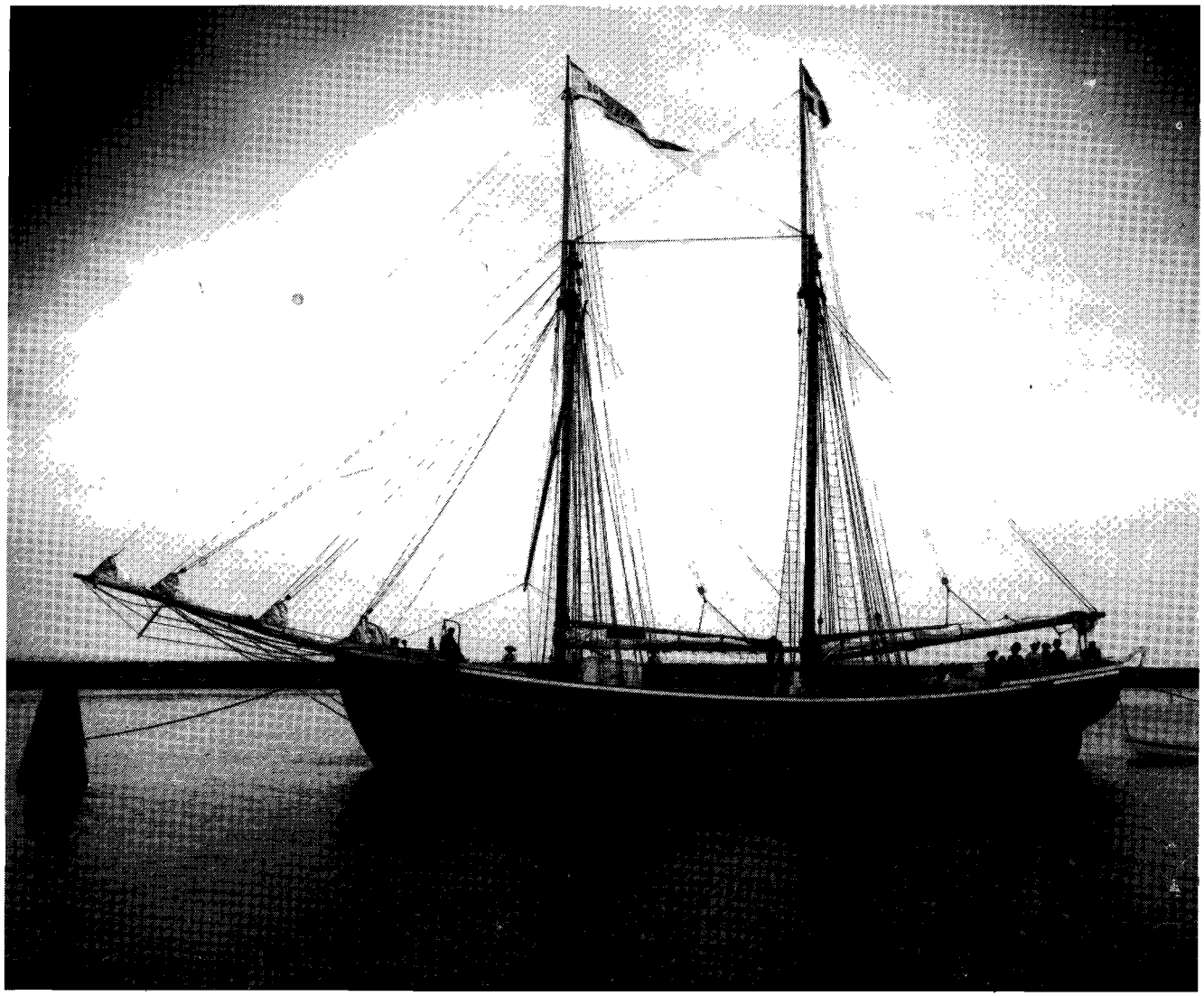

Skonnert »BONAVISTA« som ny i Marstal.

gang var det ret almindeligt, at Nyfoundlandsskonnerterne sejlede til Spanien og lastede salt i Cadiz til St. Johns på Nyfoundland. Efter losningen i St. Johns sejlede skibene som oftest videre til de små udskibningshavne, hvor de indtog torfiskladninger. Det var altid lidt af et lotterispil, hvor lang tid indladningen skulle tage. - »HAMLET« af Marstal for eksempel, kom til Rencontre den 10. august 1919 - påbegyndte ladningen af tørret fisk den 18. august og var fzrdiglastet 11 dage senere - klar til at stikke til søs. Det blev efter forholdene en hurtig ekspedition for dette skib, men for mange andre kunne det tage over en måned for at skibet var tillastet.

Den sidste Nyfoundslandsrejse »BONAVISTA« udforte - inden den kom til Marstal den 29. februar 1926 for at få indstalleret hjzlpemotor - var den hårdeste og længste rejse skibet nogensinde kom ud for. Trods sin lidenhed klarede den sig igennem de orkanagtige vinterstorme på Nordatlanten uden at lide ret megen havari. Og her viste det sig hvilket fortrinlig søskib, »BONAVISTA« var. I det sene efterår 1925, da jeg var knapt 7 år gammel, herskede der en meget trykket stemning i hjemmet på Ommelsvejen. Mor sad hver eftermiddag i ugevis og hang af på en stol i kakkelovnskrogen dybt deprimeret og ind imellem grzd hun. Og det berørte os børn dybt, for normalt var mor en munter og livlig mor, der var glad for at lave sjov med vi unger. Jeg selv var fortvivlet over, at mor var så underlig, så jeg spurgte hende: Hvad er du ked af mor? - stille tog hun mig ind til sig. - Det skal jeg sige dig min dreng, sagde hun. Jeg havde sådan glædet mig til, at far skulle nå at komme hjem til Marstal inden jul med sit skib, så vi alle kunne få en hyggelig jul sammen, men det bliver der ikke noget af denne gang. - Jamen, kommer han da ikke hjem senere? spurgte jeg ængstelig. Jo da, svarede mor, far skal nok komme, og jeg tznker han har købt en gave til dig. Beroliget godtog jeg mors forklaring - jeg kunne da godt forstå, at hun var ked af det, men jeg må zrlig indramme, at jeg tznkte meget på det med gaven fra far.

Men den barske virkelighed var en ganske anden. Min tapre mor forsøgte at skjule den alvorlige situation for os børn. - Mor havde ikke fået nogen livstegn fra »BONAVISTA« i nzsten en måned, skønt skibet kun skulle foretage en kort rejse fra St. John til Fogo på Nyfoundland - en distance på ca. 160 sømil. En rejse, der normalt varer allerhojst fire dage.

Alle i Marstal var overbevist om, at »BONAVISTA« var sporløst forsvunden under rejsen mellem de to havne.

På 29'de dagen efter »BONAVISTA«s afgang St. Johns kom der en afklaring på situationen - og jeg fik mig en bevzget oplevelse, som jeg aldrig kan glemme.

Det var sent på eftermiddagen. Mor havde lagt sig på sofaen for at hvile sig. Min soster Ida havde sat sig til klaveret for at opmuntre mor med lidt klaverspil. Hvad vil du gerne hore, mor, spurgte min soster. - Det ved du jo godt Ida, svarede min mor stille - Ida nikkede, og hun begyndte at spille: »Lette bølge, når du blåner«. Det var tydelig, at mor nød musikken. - Der faldt sådan en dejlig ro over hende, og hun lå og så drommende hen for sig...

Pludselig blev der ringet på døren - det var telegrafbudet.. Mor for op af sofaen, modtog med rystende hznder telegrammet og flåede det op - og med tårerne trillende ned af kinderne lzste hun: »BONAVISTA« ankommet til Fogo alt vel... Telegrafbudet, der havde overvzret mors reaktion, trak sig bevæget tilbage og ville til at gå. Hov, vent! sagde min mor, De må endelig ikke gå. Det her skal vi sandelig ha' en opkvikker på. Og glade var vi børn. Far var kommet godt i havn, og vi havde fået vores dejlige glade mor iblandt os igen.

Hvor barsk, at sejladsen kunne vzre på disse områder, vil jeg gerne berette om med data fra skibets logbog, og med udtalelser fra pensioneret lods H. B. Dreymann, der dengang var styrmand på »BONAVISTA« i tiden fra marts måned 1925 til marts 1926 - altså i et helt år så skibets besztning intet til deres familier i Marstal.

Lods Dreymann fortalte, at han efter at have taget sin

styrmandseksamen på Marstal Navigationsskole, tog styrmandshyren på »BONAVISTA« for at tjene nogle penge til skibsforereksamen. I marts måned 1925 indtog de ca. 40 ts ballast med henblik på at sejle til Cadiz, og der indtage en fuld ladning salt til St. Johns på Nyfoundland. Denne saltlast gav ikke ret meget i fragt, men var næsten en betingelse for at Nyfoundlandsskonnerterne kunne få en ladning tørfisk derovre fra til sydeuropæisk havn.

En ballastindtagning var et ret seriøst stykke arbejde. Før sandet eller jorden skulle indtages, blev der rejst et langskibs skodt midtskibs. Derefter blev ballasten indtaget. Når dette var gjort, planede man lasten ud. Derefter blev hele overfladen dækket til med forskalkningsbrædder, og til slut blev der lagt nogle svære bjælker oven på. Lasten blev.herefter surret med wire og vantskruer, der var fastgjort i svære jernringe anbragt i garneringsplankerne. - Først da var skibet skikket til at stå ud på de store have. - Hvis sikringen af ballasten, sagde Lods Dreymann, ikke var gjort effektivt og omhyggelig - kunne man godt risikere, at skibet forliste, for det er nogle kolossale påvirkninger et sådant sejlskib kunne blive udsat for under dårligt vejr. Og da må ballasten naturligvis ikke forskubbe sig.

»BONAVISTA« kom da også vel til Cadiz, lossede sin ballast og indtog en fuld ladning salt til St. Johns på Nyfoundland. Selv om det var forsommer mødte skibet alligevel dårligt vejr på rejsen, og under en storm tog skibet en kraftig brådsø over som bordfyldte skibet med en sådan kraft, at daeksbjaelken ved agterkant af storlugen blev beskadiget, og dækket sank en anelse, samtidig med at der opstod en mindre lækage i dækket.

Trods dette havari nåede de velbeholden til St. Johns - uden at der skete yderligere skader.

»Efter saltlastens udlosning blev skaderne udbedret. Og der indtoges en ladning tørfisk til Oporto. Rejsen hertil forløb normalt - og ved ankomsten til Oporto var vi efterhånden nået hen i begyndelsen af august måned.

Den 17. august afgik vi i ballast fra Oporto til St. Johns« beretter Dreymann videre. »Det var jo sommer, så vi fik en behagelig rejse, der varede 23 dage - det blev med en gennemsnitsfart på ca. 70 sømil i døgnet.

Vi var da nået hen til 11. september, og med lidt held skulle vi nok nå at kunne være hjemme i Marstal inden jul - blot vi kunne få lidt hurtig ekspedition. Men disse forhåbninger led en trang skæbne. Skibet kom alt for sent fra Nyfoundland, og vintervejret på Nordatlanten blev det strengeste i årtier, hvad ikke mindre end fem marstallerskonnerter måtte undgzelde for med skibsforlis.

Efter at have ligget fragtsøgende 14 dages tid lykkedes det at slutte en ladning tørfisk fra Fogo til Oporto. Fogo ligger på ostkysten ca. 150 sømil fra St. Johns. Forinden skulle »BONAVISTA« laste en del stykgods dertil, så der gik yderligere fem dage med det, inden skibet var klar til at stikke til søs den 1. oktober. Denne forsinkelse skulle vise sig at få stor indflydelse på skibets sejlads fremover, for efterårsstormene begyndte at hærge kystområdet.

Den 1. oktober kl. 0700 om morgenen blev »BONAVISTA« bugseret til søs samtidig med 3 mastet topsejlskonnerten »SVALEN« af Marstal, der også skulle til Fogo for at laste tørfisk til Portugal.

Det var jo ret betryggende at samsejle med et skib, der skulle til samme bestemmelsessted. Det viste sig også, at vi holdt nogenlunde samme fart. Skønt det havde været stormfuldt og ustadigt vejr på rejsen var »SVALEN« og »BONAVISTA« søndag middag den 4. oktober nået frem til Wadham Isl. hvorfra der kun var ca. 20 sømil til Fogo. Det var imidlertid blevet vindstille, så derfor opgav begge skibe at komme ind til Fogo, inden mørkets frembrud. Og de valgte at holde den gående langs kysten for natten med fyrkending... Klokken 3 om eftermiddagen friskede vinden op og barometeret begyndte at falde... Ud på aftenen - stadig tiltagende kuling og sø«.

På styrmands Dreymann's vagt - satte det ved 23

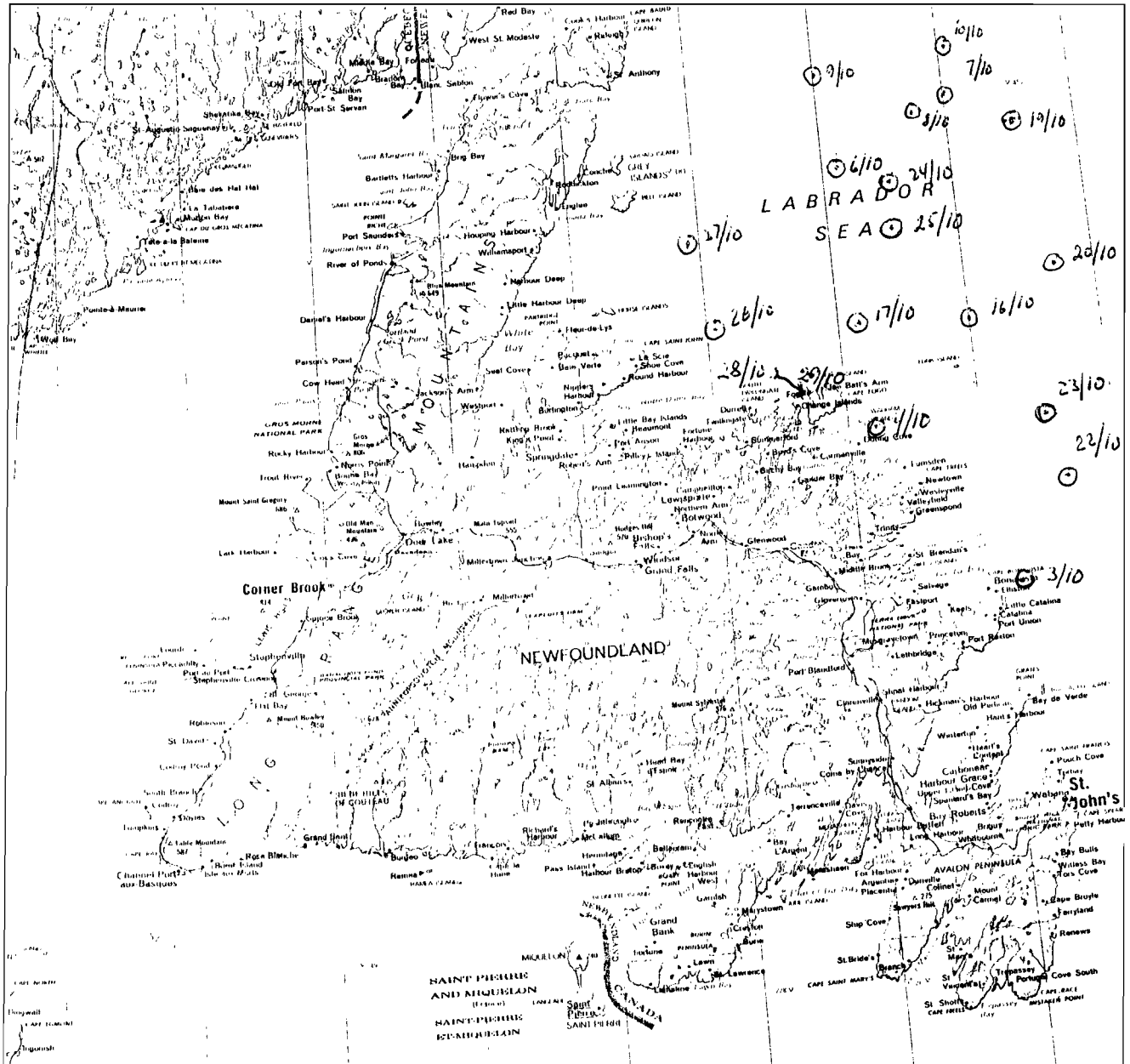

»BONAVISTAS« **positioner på rejsen St. Johns** – Fogo.

tiden i med tæt snetykning. »BONAVISTA« mistede sin fyrkending, og styrmanden varskoede straks skipperen. – De blev begge enige om, at de gjorde klogest i at sætte kursen til søs, for ikke at den kommende storm og strom skulle sætte skibet ind mod klippeskærene. – Den beslutning blev sikkert »BONAVISTA«s redning – for »SVALEN«, der blev inde under land, blev af storm og

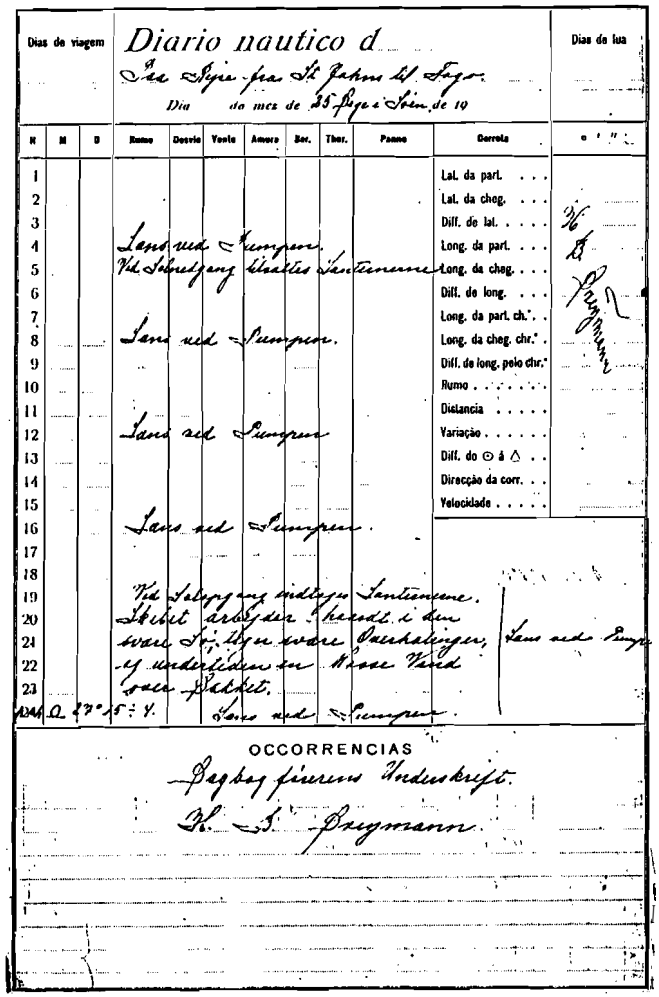
Dias de viagem

Diario nautico d

Dias de lua

N | M | D | Rumo | Desvio | Vento | Amaro | Bar. | Ther. | Panno | Correcta

Lat. da part. . . .
Lat. da cheg. . . .
Diff. de lat. . . . .
Long. da part. . . .
Long. da cheg. . . .
Diff. de long. . . .
Long. da part. ch.°. .
Long. da cheg. chr.°. .
Diff. de long. polo chr.°
Rumo . . . . . .
Distancia . . . . .
Variação . . . . . .
Diff. do ☉ á △ . .
Direcção da corr. . .
Velocidade . . . . .

Lens ved Pumpen.
Ved Seilgang tilsatte Sentinerne
Lens ved Pumpen
Lens ved Pumpen
Ved Seilgang indlagte Sentinerne.
Skibet arbejdede stærkt i den
svære Sø, hvor vore Baadshalinger,
og underdækken var Vasset
saa Pumpet.
Lens ved Pumpen.

OCCORRENCIAS

Dagbog førtes. Underskrift.
H. F. Baymann.

Side af »BONAVISTAS« logbog, søndag d. 25. oktober 1925.

strøm kastet ind mod land og forliste på et klippeskæ Da »SVALEN« tog skæret, gik besætningen skyndsom i redningsbåden, men næppe havde de forladt skibet fe det hoppede fri af skæret og atter var flot. Besætninge entrede skibet igen og forsøgte at pumpe det læns, me der var sket for omfattende skader. – Vandet løb mege hurtigere ind i skibet end de kunne lænse, så de gik atte i redningsbåden, og måtte overlade deres smukke ski til en trang skæbne på den klippefyldte kyst. Besætnir gen var meget heldig, for en indgående fiskertrawle observerede de nodstedte. Den bjærgede dem, og all kom velbeholdne ind til Fogo.

Som det fremgår af positionerne i farvandskortet om kring Nyfoundland er »BONAVISTA« ankommet t indsejlingen ved Fogo den 4. oktober, men på grund a snetykningen og stormen måtte de stikke til søs igen o lå herefter underdrejet i næsten uafbrudt stormvejr i 2 dage før at vejret skikkede sig så godt, at de var i stan til at anløbe Fogo. – Det var ikke så mærkeligt, at alle Marstal var overbevist om, at »BONAVISTA« var spor løst forsvundet, for besætningen fra »SVALEN« va ankommet til Marstal, før »BONAVISTA« ankom t Fogo.

Hvor barsk Nyfoundlandsfarten var dengang – vise skibstabet af Nyfoundlandsskonnerter i vinterhalvåre 1925 og 26. Følgende gik tabt: »CHR. H. RASMUS SEN«, »SVALEN«, »GERTRUD«, »URANUS« »EVA« – i alt fem skibe af de forholdsvis få skibe, de sejlede på vintersejlads på Nyfoundland.

»EVA« forliste på rejsen over i rum sø, folkene kor fra den. »SVALENS« skæbne fremgår her. De 3 øvrig skibe forsvandt sporlost. Alle 5 var hjemmehorende Marstal.

»BONAVISTA« ankom til Fogo den 29. oktober.. Dårligt vejr og afventning af torfisklasten medforte, a skibet først var klar til at afsejle fra Fogo den 26. novem ber til Oporto.

Efter en farefuld og besværlig rejse med mange un

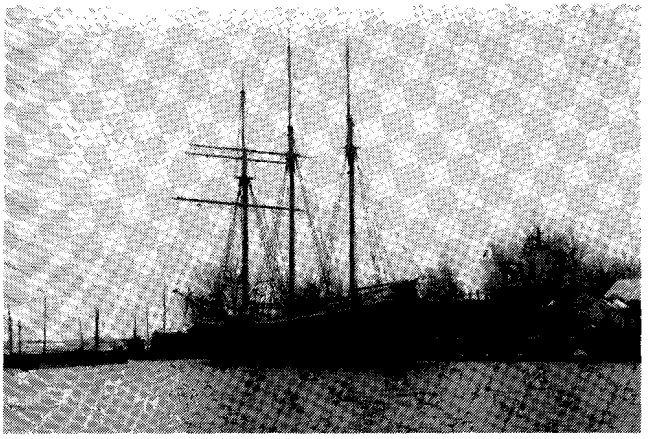

Tremastet topsejlsskonnert »SVALEN« som ny i Fåborg.

derdrejninger ankom »BONAVISTA« til Oporto den 5. januar. En rejse på 38 dage – dog havde den ca. 8 dage ligget og krydset afventende lodsen, der ikke kunne gå ud og tage skibet ind på grund af dårligt vejr.

Efter endt udlosning i Oporto afgik »BONAVISTA« i ballast til Marstal tirsdag den 19. januar. Den 3. februar 16. dagen efter afgangen Oporto befandt skibet sig ud for Rubjerg knude afst. 18 sømil. Det sidste stykke vej inden de nåede Skagen rundt viste sig at blive uszedvanligt drøjt. – Østlig storm og strøm satte skibet tilbage, således at »BONAVISTA« først rundede Skagen 14 dage efter, og anløb Skagen havn den 17. februar kl. 10.00.

Efter to døgns ophold i Skagen, fortsatte »BONAVISTA« til Marstal, hvortil den ankom d. 29. februar 1926. Skibet havde således kun udført to Nyfoundlandsrejser på et år. – Dengang betaltes der i fragt ca. 9.000 kr. for en ladning tørfisk. Jeg vil skønne, at »BONAVISTA« har opsejlet ca. 20.000 kr. – Derfra kommer så alle driftsudgifterne. Men netto, ville der nok have været 6.000-7.000 kr. Pengene var jo dengang meget værd – til sammenligning kan man for eksempel tage et przsteembede. Det lannedes dengang med 3.400 kr. årligt, så heraf fremgår det, at skipperne havde det ret godt økonomisk.

1 forårsmånederne 1926 blev der installeret en 50 hestes Tuxham's hjælpemotor med vendbare skrueblade. Bredfoksråen blev ilandtaget. De høje topstænger blev nedrigget og udskiftet med nogle korte flagstzng er. – Der var ingen behov for topsejl, når skibet havde fået hjælpemotor. Min far var lidt af en foregangsmand med hensyn til at få installeret hjælpemotor i skibene. Hans fremsynethed gav bonus, for »BONAVISTA« fik nogle gode indtjeningsår, indtil den økonomiske verdenskrise indtraf.

Barndomsårene

Men nu tilbage i tiden til den dag »BONAVISTA« kom hjem efter den lange rejse. Der var naturligvis stor gensynsglzde. Og jeg, der var en lille purk på 7 år, vil gerne berette om, hvordan jeg oplevede min barndom i Marstal.

Marstallerne er et muntert folkefærd. Mor og far var i deres bedste alder, så der blev holdt megen selskabelighed i villaen »BONAVISTA« ude på Ommelsvejen. Og vi børn måtte godt være oppe om aftenen, når der blev holdt fest, – men kun på den betingelse, at vi skulle være stille og opføre os ordentligt. – Det med at være stille var ikke vor stærke side, men vi klarede den altid, for vi vidste at kom der den mindste mislyd, så jagede vor mor os omgående i seng. Jeg elskede at lytte til skipperne, når de sad og nad deres varme romtoddy, og med hyggelig snak talte om deres oplevelser på de store have. Jeg tror ikke, at de selv var klar over, hvor gode de var til at berette om deres oplevelser. Somme tider kunne de berette om oplevelser, der tilsyneladende var ganske dagligdags, men ved nærmere eftertanke var det alligevel et følsomt emne.

En skipper fortalte følgende historie: »Jeg lå nede i St. Thomas 1912 med mit skib og lastede rom og sukker.

Stevedoren, der var neger, stod for indladningen. Ham var jeg på en megen god fod med. Han var jo landsmand – for øen tilhørte dengang Danmark. En søndag, hvor der ikke blev arbejdet, kom han roende ud til skibet og inviterede mig hjem. Han havde en meget flot brevduesamling, som han gerne ville vise mig. Vi roede i land, det var fint klart vejr med højt solskin. Der blæste en let brise, og den hvide sandstrand og de svajende palmer tog sig så smukt ud. – Dejligt, tænkte jeg, at nogen gider at tage sig af mig. – Det var en kærkommen forandring at komme i land og opleve lidt nyt. Stevedoren boede pænt, og hans kone tog venligt imod mig. Der blev serveret kaffe med småkager. Da vi havde drukket kaffen og siddet og sludret lidt, tog stevedoren mig med ud i haven for at vise sine duer frem.

Glad som et barn, der viser sit bedste legetøj frem, forklarede han mig om racerne og deres forskellige egenskaber. Der var hvide, sorte og spraglede duer. Den ene efter den anden tog han ud af burene og gjorde mig opmærksom på deres særpræg, flotte farver og fjerpragt. Da vi kom til buret med udelukkende sorte duer, fandt han et virkeligt flot pragteksemplar frem – en kulsort due med rødt næb og med en flot glinsende fjerpragt. Han holdt den stolt frem foran mig. – Sorte duer kan da også være smukke – ikke sandt? – jeg nikkede. – Lad mig prøve at holde den, sagde jeg. – Et varmt smil bredte sig over hans ansigt. – Tag den, sagde han, du skal ikke vzre bange for at den flyver sin vej. – Jeg tog duen og varsomt strng jeg dens bløde fjerdragt...«

En anden beretning, fortalt af min far lød således: »I midsommeren 1910 lå jeg i Hamborg med bramsejlsskonnerten »BONAVISTA«. Vi skulle gå til Cardiff og laste kul til Rio Grande. En dag jeg kom op på mæglerkontoret spurgte agenten mig om vi var fuldtallig ombord? – Når jeg skal vzre helt ærlig, svarede jeg, så mangler jeg en mand. – Kan De ikke bruge en her fra Hamburg? – Har han sejlet før, spurgte jeg. Nej, det drejer sig om en ung mand på 17-18 år hvis familie til-

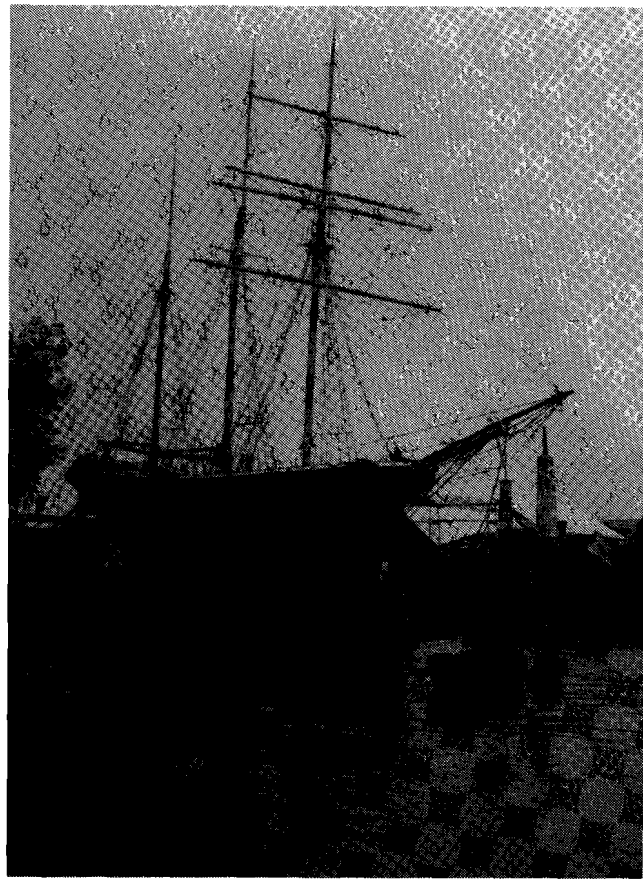

Tremastet bramsejlsskonnert »BONAVISTA« før stabelaflobningen hos Rasmus Møller i Fåborg.

hnrer overklassen. De har haft noget bnvl med han fordi han er blevet læsetræt, og nu nnsker han at komm ud at sejle. Forældrene har nu givet efter for hans plagerier og tænkt, så lad ham få lysten styret – han miste nok interessen, når han kommer ud og prnver det barsk liv på søen... Jeg tænkte mig lidt om – Allright, sagd jeg, lad mig tage ham med, men så bliver det til at begynde som dæksdreng.

Da jeg kom ombord fortalte jeg styrmanden, at je

havde hyret en dæksdreng fra det tyske overklassemiljø. Det sivede hurtigt ud til den øvrige besætning. Og skønt den unge mand hed Ernst, så blev han af de andre besætningsmedlemmer omtalt som baronen.

Vi kom så til Cardiff, indtog kullasten og afsejlede til Rio Grande. I begyndelsen gik Ernst kun til hånde på dækket - og det gik nogenlunde. Men så kom tiden, hvor han skulle hjælpe til med at bjærge sejl. En dag, hvor det blæste godt, og skibet slingrede en del, sendte jeg ham - sammen med en erfaren matros - til vejrs for at bjærge bramsejlet. Han fulgte godt nok lige i hælene på matrosen, men da de var kommet helt op og skulle til at arbejde med sejlet, klamrede han sig raedselsslagen til råen ude af stand til at hjælpe - bare en lille smule. Og jeg tænkte ved mig selv. - Ham får jeg da vist aldrig nogen glæde af. Men jeg fik nu uret i min pessimistiske vurdering, for lidt efter lidt, som dagene gik, blev han mere og mere dristig. Og da han havde vaeret ombord i 3 måneder, arbejdede han lige så godt og effektivt som de øvrige søfolk.

Jeg kaldte ham ned i min kahyt og fortalte ham, at jeg havde besluttet mig til at ommanstre ham til ungmand - takket vzre den udmærkede måde han klarede sig på. - Og jeg stillede ham i udsigt - dersom det stadigt gik godt - så ville jeg ommanstre ham til letmatros, når han havde gjort tjeneste 6 måneder som ungmand. - Det var en meget stolt Ernst, der forlod min kahyt den dag.

- Efter den tid kunne Ernst godt finde på at stikke en kæmpeløgn til de øvrige besætningsmedlemmer - blot fordi - han ville have dem til at tro, at han havde en vældig høj stjerne hos kaptajnen. - En aften, hvor jeg var gået på værtshus for at nyde en enkelt genstand, så jeg et glimt af Ernst - mere var det i alt fald ikke. - Tænk! - Næste dag gik han og pralede med at han fra begyndelsen af aftenen til den lyse morgen havde været i selskab med kaptajnen.

Da Ernst havde været ombord et års tid, kom vi atter til Hamborg. Efter vi havde fortajet skibet, kom Ernst's far - en flot klædt herre - ombord. Han stod og så sig lidt desorienteret omkring - han kunne ikke finde sin søn. - Det var ikke så maerkeligt, tænkte jeg, for det første var han i arbejdstaj, og for det andet var der sket en stor forandring med ham, siden han kom ombord for et år siden. - Faderen fik næsten et chok, da sannen gik hen til ham og sagde: Goddag, far. - Foran ham stod en selvbevidst, muskuløs solbrændt gut. - Jamen, er det dig Ernst, udbrød faderen, jeg kunne næsten ikke kende dig - og Ernst fik et hjertelig knus. - Inden faderen forlod skibet, kom han hen og takkede mig, fordi jeg tog hans søn med ud at sejle. Det var jo kun en stor usikker dreng jeg sendte afsted - men jeg ser nu, at det barske sømandsliv har fostret en mand. - Senere blev jeg inviteret ud til middag. Det viste sig virkelig, at Ernst var baronsan. Hans hjem var en stor herskabsvilla med hushovmester og en stor skare tjenestefolk. - Ernst fortsatte sin karriere på søen, blev reserveofficer i marinen og endte til sidst med at blive kaptajn i de store passagerbåde«.

Nu til dags, hvor der bliver skrevet i spaltevis i aviserne om den fysiske revselsesret - det gaelder såvel i hjemmene som i skolerne - vil jeg gerne berette om hvordan vi barn i Marstal havde det i tyverne.

I de første 8-9 år min far og mor var gift, overlod min mor den fysiske revselse af vi barn til min far.

En dag, hvor en af mine aeldre brødre havde været meget grim og flabet, revsede min far ham korporligt, medens min mor så på. - Far måtte nok have gjort det grundigt - for pludselig gav min mor sig til at grzde og sagde: - Du må stoppe det der, - det gør mere ondt på mig end det gør på drengen. Forbavset holdt far op. - Jamen du bad jo selv om, at jeg skulle revse drengen. - Det kan godt være, svarede min mor, men jeg kan blive helt syg om hjertet af at se på det. - Ved du hvad, sagde min far stille - for fremtiden tager du dig af, hvordan det skal styres - jeg slår i alt fald ikke på børnene mere. Siden den tid har det altid vaeret mor, der ordnede den

slags. Mor var virkelig kærlig og god – måske lidt temperamentsfuld. Opstod der situationer, hvor man fortjente at blive revset – ja, så gjorde hun det prompte, og det foregik med et par få, men rappe, klask i den bare ende. – Var det aften, blev man omgående lagt i seng. Men min mors kaerlighed fornzgtede sig aldrig. – Hun vidste jo, at synderen lå og var oprevet og ked af det, – så det varede ikke længe for hun kom og puttede sin dreng og gav ham et trostende kys. – Den forsoning følte s så dejligt beroligende – mor elskede os jo trods alt.

Denne lille beretning taler for sig selv, hvilken holdning mine foraeldre havde til dette meget vigtige spørgsmål. Men en nogen anden holdning havde skolerne. De fleste af laererne var dengang meget autoritære og vi havde en mægtig respekt for dem. Jeg gik på landsognets skole, hvorfra jeg havde ca. et kvarters gang til mit hjem. Der var 7 klasser i skolen, så skolegangen ophørte som fjortenårig.

Da jeg gik i 5. klasse havde vi en lærer, som gav mig mit livs største endefuld. Han var en høj, mørk og smuk mand med en atletisk skikkelse, dygtig gymnast og habil violinspiller. Og han var knagende dygtig til at lære fra sig – jeg vil skønne han havde vzret omkring 27 år på det tidspunkt. Denne superlaerer var beundret og elsket af pigerne, men for de fleste af drengenes vedkommende var han godt nok beundret, derimod var vore følelser mere modereret. – Simpelt hen fordi, han stillede større krav til vor formåen, end vi havde evner til. For eksempel, når vi blev hørt i vore lektier, kneb det ofte for vi drenge at kunne dem, – så haglede det ned over os med ordene: – Sig mig engang, det har du da vist ikke læst ret meget på? – han gjorde en pause og ventede intenst på vor svar, og man stod der rød i hovedet og hamrende nervøs og vidste ikke hvad man skulle svare. – Har du i det hele taget åbnet bogen derhjemme? – sæt dig ned, sagde han bydende. – Derefter forhørte han en af pigerne, og hun kunne altid lektierne udenad, og så sad man der ydmyget og havde det rigtigt skidt med sig selv...

En aften i november måned gik min skolekammerat og jeg på grollefangst. Gråspurvene gemte sig i tagskæggene i de mange stråtækte huse, der fandtes i Marstal landsogn dengang. Kommunen betalte 4 øre for hver gråspurv. De mente, at gråspurve var skadedyr, der ødelagde tagskzggene og åd kornet på markerne.

Det var meget spændende at gå på grollejagt, vi havde en god lommelygte, som vi lyste spurvenes gemmesteder op med – og selv om vi fandt dem – så var det ikke altid sikkert, at vi fangede dem. – Mange gange smutter de, inden vi får sat fangstposen for hullet. Man afliver fuglen ved at knalde den hårdt ned i jorden, og den er død på stedet. Det arbejde var vi ikke så meget for, men vi overvandt vor væmmelse for pengenes skyld. Vi havde nok fanget 5-6 stykker og jeg skulle til at slå en gråspurv ihjel, da vor lærer pludselig dukkede op. – I skulle skamme jer, råbte han rasende, hvor kan I nænne at slå de små fugle ihjel. – Jeg stod der med den lille fugl i hånden – dens hjerte bankede vildt – og rystende af skræk slap jeg den ud i friheden. – Kommunen, sagde jeg spagt, mener, at de er skadedyr – derfor betaler de 4 øre pr. stk. – Kommunen, fnyste lzreren, tag i hellere at indstille det jagteri og gå hjem. Det gjorde vi så – meget pinlig berørt af hans vrede mod os.

Næste dag, da vi kom i skole, troede vi, at nu var der rigtig lagt i kakkelovnen til os – men han var som han plejede at vzre, han lod sig i alt fald ikke mærke med noget.

Der gik ca. tre uger. Det var midt i december. I den sidste skoletime satte han os til at regne nogle svære regnestykker. Da skoletimen var slut, var jeg ikke færdig med regnestykkerne – og han sagde derfor til mig, at jeg kunne tage regnestykkerne med hjem, og når jeg var færdig med dem, så skulle jeg komme op på skolen og aflevere dem i hans lejlighed – han boede på første sal. Hele eftermiddagen og til klokken otte om aftenen sad jeg og norklede med regnestykkerne, for de var faerdige. – Da det var blevet så sent, og det var buldrende mørkt

Nørremark skole 1927. Drengen med et kryds hen over er forfatteren.

med dårlig oplyst vej, foretrak jeg at vente med at aflevere regnestykkerne til næste morgen.

Næste dag – efter vi var kommet ind i klassevzrelset og havde sat os ned – gik jeg op til læreren og afleverede mine regnestykker. – Tavs tog han imod, uden at åben heftet. – Hvor blev du af igår med regnestykkerne? udbrnd han barskt.

– Jeg fnlte, at han var rasende, og bævende stikker jeg ham en nndlngn. – Det var fordi, svarede jeg, at jeg var inviteret ud hos min onkel. – Han sagde ingenting – og jeg gik ned på min plads og satte mig.

Da klokken ringede til frikvarter, sagde han barskt: – Frits, du bliver her! Jeg var meget – meget lille og skræmt, for da klassevzrelset var tnmt, gik læreren hen og låste døren.

I hjnrnet af klasseværelset gik han ned og hentede – et i omkreds to tommer tykt spanskrnr – et af de bnjelige slags, der tåler store kraftpåvirkninger inden det knækker. Sknnt jeg rystede af angst, blev jeg beordret op på skolebrodet liggende med enden ret i vejret – klar til at slå.

Da han kom nzrmere, demonstrerede han spanskrnrets bnjelighed for mig. Derefter tog han tilløb, og som en afsindig gennembankede han mig, indtil han

ikke orkede at lnfte sin hånd mere – farst da – holdt han op.

Naturligvis skreg jeg af smerte, men mxrkelig nok besvimede jeg ikke, så jeg nåede at se hans forskrækkede ansigtsudtryk, da han kom til at se på spanskraret. – Det før så flotte spanskrnr var forvandlet til en optrævlet korumpe – kun det sted, hvor hans hånd havde holdt om spanskrnret, var intakt. Med en mxrkelig grndet stemme sagde han til mig: – Du kan godt gå... Det blev en slem dag at komme igennem. – Det var næsten en uskreven lov, at enhver rask Marstallerdreng ikke sladrede hjemme til sine forældre om hvad lærerne gjorde ved deres elever. I middagspausen lykkedes det at skjule for mine forældre, at jeg var blevet gennembanket. – Men om aftenen opdagede min far, at jeg ømmede mig, når jeg satte mig ned. – Han bad mig om at trække bukser ned – modvilligt trak jeg buskerne ned og viste min bare ende frem. – Chokeret så han på mine endeballer, der var stribet som en zebra og blodunderlnben med alle regnbuens farver. – Kom herhen og se, udbrad min far harmfuldt til min mor. – Dette her er ikke revselse, men mishandling af et barn. Oprevet gik mor og far op og talte med min lærer. Da de kom tilbage, sagde min far, at læreren undskyldte sig med, at jeg havde løjet for ham, derfor var jeg blevet revset. Men dette argument lod min far sig selvfølgelig ikke affaerdige med, og han havde sagt til laereren: – uanset hvad drengen end havde gjort, så er holdningen her i Marstal, vi accepterer at lærerne revser vore barn, – men er der tale om mishandling – så siger vi forældre stop. – Og da mine forældre forlod skolen, var det en meget spag lærer, der lovede, at det aldrig skulle ske mere. Min lærer holdt ord, ja, han var endda flink og rar de sidste 3 år af min skolegang. –

Senere, da jeg fik det hele lidt på afstand, har jeg ofte tænkt på om han med vilje frem-provokerede den situation, for at få anledning til at revse mig, fordi min skolekammerat og jeg drev gråspurvefangst...

Årstidernes begivenheder og andre oplevelser

Juletiden i Marstal var altid spxndende og dejlig. – En jul, der gjorde særlig indtryk på mig, var et år, hvor far farst nåede at komme hjem ved syvtiden juleaften. Mor havde arrangeret alt så pxnt med juletrx og en smuk borddxkning. Hele dagen havde hun haft så travlt og nu glxdede hun sig sådan til, at far skulle komme. – Det viste sig imidlertid, at damperen »AGNETE« var meget forsinket, så mor gik over til genboens hus for at kigge efter damperen – her kunne man fra tagvinduet se ud over hele Bredningen. – Men mor opholdt sig for lxnge derovre, for da hun kom tilbage havde juleflæskestegen fået for meget varme, og en del af sværen var blevet temmelig sort. – Dybt ulykkelig gik mor over og hentede genbokonen, og sammen prøvede de på at klare skærene. – Fnrst skar de det brændte svær væk. Derefter kom tilberedningen af sovsen – det var meget spændende om den kom til at smage sveden. – Det blev lavet en stor portion – og min mor og genbokonen smagte mange gange på den, og de mente hver især, at den fejlede da vist ingenting, men helt overbeviste var de nu ikke...

I mellemtiden var far endelig kommet hjem, og der var naturligvis stor gensynsglæde, vi barn satte vores far meget højt, det var så dejligt at han kunne være hos os juleaften, og vi satte os – ialt ti personer – til bords for at nyde den gode julemad. – Men så skete der noget, som for en kort stund ndelagde den gode stemning. – Da far havde taget den første mundfuld, lagde han kniv og gaffel fra sig, og med væmmelse udbrnd han: – Puh-ha, sovsen er sveden. Min mor blev meget oprevet og vred–. Hvorfor tager du sådan på vej? sagde min far til mor – er det ikke rigtigt? – Du kunne da godt være lidt mere diplomatisk, svarede min mor vredt, end blot at slynge din mening råt og brutalt ud. – Jamen, hvad ville du ha' jeg skulle sig? svarede min far spagt. – Du kunne jo for

eksempel have sagt: - Er der ikke en lille smule ved sovsen - far indrammede, at han nok havde været for udsigende, stak mor en undskyldning og sagde, at det ikke havde været hans mening at såre hende. - Mor havde faktisk ret - sovsen var kun en anelse sveden, og alle spiste herefter maden med god appetit - også min far.

Senere på aftenen, da vi havde danset om juletraeet, kom det spændende øjeblik, hvor gaverne under juletræet blev delt ud. Far fandt min gave frem og rakte mig den. - Jeg var så ivrig, at jeg naesten flåede papiret af pakken - og da jeg åbnede den, lå der den flotteste dampmaskine man kunne taenke sig. Far demonstrerede den for mig og viste mig de ting, som jeg skulle passe på. - Herefter gik det stærkt med at få tændt op under kedlen - og det varede ikke længe før dampmaskinen - til min store fryd - roterede for fuldt drnn. - Det var bestemt en dejlig aften.

Mellem jul og nytår har det altid vaeret tradition, at skipperforeningen holdt juletraesfest for bnrnene. Denne fest glzedede vi os meget til. Mor sørgede for, at vi kom i stadstajet, og det bestod dengang af sort matrostnj med blå krave og hvide striber. Der var altid en sådan forventningsfuld stemning, når man afleverede sit overtaj i garderoben på hotel Ærø. Pigerne var så yndigt påklzedt i deres lette lyse kjoler og med sløjfer i håret. - Som regel var der en eller anden sad pige, som man havde særlig godt aje til - ofte uden - at hun selv vidste det. Det gjorde det såmaend bare mere spændende. Efterhånden var alle børnene samlet i skzenkestuen foran salen. Da klokken blev syv åbnedes dørene ind til festsalen, og med skipperforeningens fanebaerer i spidsen marcherede vi ind i salen til tonerne af en kvik fanemarch. På baenkeraderne langs salens vaegge sad de stolte mødre opmzerksomt fnlgende deres børn under deres march omkring det flotte juletrze, der stod midt i salen. Der blev spillet og sunget adskillige julesange og til sidst blev der sluttet af med: - Hajt fra trzeets grønne

Marstal Skipperforenings juletræsfest på hotel »Ærø« 1913.

top. - Derefter blev der spillet op til dans. - Og her fik børnene lejlighed til at vise deres forældre, hvad de havde lært på danseskolen. Der blev danset rhinlænderpolka, skomagervals, sekstur m.m. I pauserne for børnene rundt i lystig leg rundt om juletraeet. - Andre gav hinanden hånd og med krydsede arme svingede de rundt på stedet, som en snurretop, - og når de slap hinanden havde de mange gange lidt svaert ved at stå på benene, men det var bare så meget sjovere. Ud på aftenen blev der atter spillet op til march, hvor to granvoksne nisser farte an. Der blev så uddelt to store appelsiner til hvert barn - og jeg skal love for, at der blev gnasket appelsiner så det forslog - med det resultat, at det smukke dansegulv blev overstraet med appelsinskaller. - Hotellets trofaste hotelkarl kom ind med en meget bred fejekost og fejede gulvet rent - jeg kan endnu se ham for mig - energisk fejende og med sveden haglende ned af ansigt og næsetip.

Efter denne rengaring var det de voksnes tur til at få sig en svingom. Der blev spillet op til dans, og i løbet af et ajeblik var gulvet fyldt af dansende par. De fleste dansede med hiv og sving udtrykkende spontan livsglaede. - Men der var også stoute fruer, der farte sig frem med en

vzrdighed og ynde, som deres mznd undertiden havde lidt svzrt ved at leve op til...

Nytårsaften i Marstal var det hele lagt op til, at nu skulle der vzre løjer og fest i gaderne. - Uger i forvejen havde drenge såvel som voksne samlet skyts sammen til brug for nytårsaften. Vi drenge købte propbøsser, som gav et meget stort knald, når de blev fyret af. - Kanonslag derimod - lavede vi selv. Vi købte krudt og lunte hos isenkrzmmeren, og ved hjzlp af avispapir og sejlgarn lavede vi de fineste kanonslag - og dersom man vil have dem særlig effektiv, blev kanonslagene dyppet i smeltet beg. Når den sidste dag i året oprandt startede nytårsskyderiet allerede om formiddagen tiltagende dagen igennem for til sidst at kulminere henne på Marstal torv ved midnatstid. - Men forinden havde drengene - efter mørkets frembrud - lavet en masse løjer. - Hvis husejere ikke havde fået fjernet deres havelåger og løst inventar forinden, så kunne de vzre sikker på, at lågerne blev fjernet af drengene og smidt ind i tilfældige haver på deres vej. Og det var også meget vigtigt for beboerne, at brevsprzkkerne blev grundigt tillukket, for ellers risikerede de, at der blev stoppet kanonslag ind i entreen. Drengenes hittepåsomhed kunne undertiden være meget avanceret - i en flagstang foran en villa havde de hejst en genstand op med noget, som for beboerne var en meget uzstetisk fornøjelse at fjerne dagen efter. - Når drengene således havde fået tilfredsstillet deres store trang til nytårsløjer, kom så det spzndende fyrvzrkeri henne på Marstal torv. Der var som regel nytårsbal på hotel Ærø, og kl. tolv om natten samledes flere hundrede mennesker på torvet - og den ene efter den anden overgik hinanden med det skyts, de fyrede af. Det gik tit meget voldsomt til, så de mindreårige drenge var nok noget bange, men blev der alligevel og så på - alt det spzndende tiltrak dem som en magnet. - Det var sandelig også nogle forfzrdelige drøn de store hjemmelavede kanonslag gav, men midt i gyset var det samtidig betagende at se når raketterne blev fyret af og sprang oppe i luften og alle de smukke stjerneskud bredte sig på himmelhvzlvingen...

Da »BONAVISTA« i forsommeren 1926 havde fået sin 50 hestes hjzlpemotor installeret, blev der afholdt prøvetur. Det foregik ude på Marstal Bredning. Forinden afsejlingen fra havnen var der i lastrummet dækket et langt bord op til kaffe og wienerbrød - foruden var der også 01 og sodavand. - Der havde nok været ca. 40 personer med på turen. - Mange var dengang meget interesseret i at se hvad sådan en kunne przstere med et skib af den størrelse. På fuldkraftprøven lå min bror og jeg oppe på bakken og så ned på skumsprøjtet fra stævnen - det viste sig, at skibet løb 7 sømil i timen. - Det var ikke dårligt med en motor på 50 hestes kraft. - Dengang var 50 heste det højeste man kunne sejle med uden motorpasser - det siger ikke så lidt om udviklingen siden hen. - Det blev senere konstateret, at skibet med fuld ladning kunne holde 5½ sømil i timen. Da far kom igang med at sejle både med sejl og maskine, viste det sig, at han havde meget let ved at slutte lønnende fragter. Han kom aldrig til Nyfoundland mere, men sejlede udelukkende på Nord- og Østersøfart.

For Bonavista-familien var tilværelsen alligevel blevet bedre - før i tiden kunne der gå et helt år - uden at vi så vor far - nu skete det jarvnligt, at mor rejste til en eller

Skipperens kone Laura om bord på »BONAVISTA«.

Skibsfører J. E. Christensen og den yngste søn Otto om bord på »BONAVISTA«.

anden provinshavn for at være sammen med far. – Og det kunne også ske, at »BONAVISTA« ankrede op på reden, når dens vej faldt forbi Ærø. – Jeg skal love fra at vi drenge fik travlt med at »låne« et øgge og ro ud til skibet – det var altid så spzndende at komme ombord og snakke med far og matroserne. Skibet lå som regel ikke ret længe til ankers – højst 5-6 timer så fortsatte det rejsen*. Skipperne dengang hængte skam godt i for at tjene til det daglige brod. Selv om far var kommet i nærfarten, var han kun hjemme i meget kort tid af gangen, så det var altid mor, der måtte tage sig af opdragelsen af vi børn. – På samme måde havde alle de andre søfartsfamilier det i Marstal.

Den kulturelle udfoldelse om vinteren foregik altid på hotellerne i Marstal. Men om sommeren var det på restaurant Sommerlyst. I mine drengeår var Sommerlyst et paradis for vi drenge på Ommelsvejen. Restauranten lå midt i et skovbeplantet anlzg, der strakte sig fra landevejen ned til stranden. Arealet mellem landevejen og restauranten var beplantet med en smuk bøgeskov med fint afstukne spadserestier. I skoven var der en stor lysning med græsplæne, hvor der afholdtes sport, ringridning og bornefugleskydning m.m. Fra restauranten og ned til stranden var arealet opdelt i to lige store dele. På nordsiden fandtes en tæt skov med labyrinter af stier, der gjorde den meget spændende for vi børn at lege røver og soldater i. – På sydsiden var de velplejede græsplæner med træer og prydblomster gennemskåret af flotte snoede gangstier helt ned til stranden. Fra stranden og ca. 30 meter ud i vandet var der opslået en T-formet bro med badehus ude for enden, hvor der var ca. 1½ meter vanddybde. I nzrheden af restauranten lå en dejlig keglebane, som dengang blev meget benyttet af Marstals ungdom. I restaurantens have var der kanariefuglebure og to flotte påfugle med en meget smuk fjerpragt, som jeg var meget betaget af. Manden, der holdt anlzgget i en så mønsterværdig tilstand, var både gartner og tjener. – Ham og ejerparret af restauranten var utrolig børnevenlig. Om sommeren tilbragte vi børn en meget stor del af vor fritid på Sommerlyst – vi kunne rende frit alle vegne – benytte deres private badebro som det passede os – aldrig et ondt ord blev der sagt til os. – Dengang tog man det som en selvfolge, men efter man

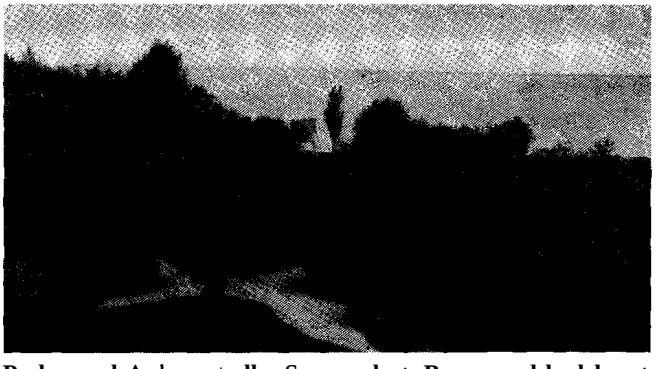

Parken ved Anlægget eller Sommerlyst. Broen med badehuset skimtes mellem træerne.

---

* *Se* billedet **side *60*.**

blev voksen kunne man godt se, at de havde været ualmindelig large over for vi børn.

Da jeg var 13 år gammel mistede vi vor kære mor – kun 45 år gammel – så det er vel ganske naturligt, at man i sin erindring med særlig glæde tænker på de oplevelser, hvor man havde det harmonisk og dejligt sammen. – Som otteårig havde jeg fået lov til at deltage i børnefugleskydning ude på Sommerlyst. Dagen var gået så godt med at skyde efter fuglen – jeg havde endda været så heldig at få skudt en vinge af, så jeg var meget stolt. Om aftenen var der bal for børnene i festsalen. – Det var første gang jeg – uden følgeskab – fik lov at deltage om aftenen. Men det gav sandelig ingen skår i glæden, jeg morede mig og havde det rart hele aftenen til langt over midnat, hvor mor kom ud på Sommerlyst for at hente mig.

– Det havde stået med smukt vejr længe, så da vi forlod restauranten, kom vi ud i en stille lun sommernat, hvor alt åndede af fred og harmoni. – De morke træer stod i så smuk kontrast mod den lyse nattehimmel. Med mor i hånden gik vi op gennem den dunkle alle og talte om alt det, som jeg havde oplevet. Da vi kom ud på landevejen, slog en duft af nyslået h0 os i mode. Landskabet med alle de levende hegn lå så smukt udstrækt for os. Mod N 0 sås tydelig det stille vand ude på Bredningen, brudt af de morke konturer af småøerne. – Pludselig stopper mor op og peger ud over øhavet og op imod den rode lyse himmel mod nord. – Se! udbrød mor betaget, hvor er himlen smuk der, hvor lyset spiller i alle de rode farver. – Ved du hvorfor der er så lyst mod nord om natten? – det er fordi det er sommer, svarede jeg. Ja, det er sådan set rigtigt nok, sagde min mor, men det er også fordi solen kommer ikke ret langt under horisonten på denne årstid – derfor er sommernætterne så smukke ud over øhavet. – Da vi havde gået lidt, kom jeg til at tænke på far. – Hvorfor mor, sagde jeg, er far aldrig hjemme om sommeren? – Mor blev så stille – blev du ked af det? spurgte jeg forsigtigt. – Nej, min dreng, sagde min mor og tog mig ind til sig. – Far, fortsatte hun alvorligt, er nød til at blive ude på søen og tjene penge for at vi ikke skal mangle noget derhjemme – men ved du hvad – når skolen holder ferie, så tager vi ud at sejle med far i tre ugers tid – ville det ikke være dejligt? – Jo, svarede jeg glad, og resten af vejen hjem gik jeg og tænkte på alt det spændende, som vi skulle opleve...

Den sommer kom hele familien ud at sejle med »BONAVISTA« på nær min ældste bror, som sejlede som letmatros med en damper. Vi var således – min mor, seks drenge og en soster ombord. De to af mine brødre gjorde tjeneste ombord som letmatros og ungmand. I lukafet – udtales logaret – forude sov vi drenge – der var ganske vist kun een ekstra køje, men det var der råd for – vi sov simpelthen i de store sejlkojer – og der var endda ganske godt at ligge, for sejlene var jo forholdsvis bløde at hvile sig på. – Min soster var lidt privilegeret – hun sov på sofaen i kahytten agter hos mor og far. I de tre uger vi holdt ferie på »BONAVISTA« anløb vi forskellige provinshavne – blandt andet var vi kommet til Aalborg for at laste cement til Faxe Ladeplads.

– Nu ville skæbnen, at vi kom til at ligge til ankers ude i Limfjorden, da der ikke var kajplads for lastning. – Det var søndag og selvfolgelig skulle vi børn i land i Aalborg for at opleve noget spændende, så skibsjollen blev sat i vandet, og styrmanden roede os i land. – Vi havde en dejlig lang eftermiddag på et tivoli, hvor der var en masse gøgl, karruseller, gynger m.m. – Tidlig på aftenen forlod vi forlystelsesstedet og tog ned til kajen, hvor styrmanden skulle hente os. – Da det var begyndt at blæse op, sejlede vi ud til skibet i to hold. Far og mor blev på kajen og styrmanden roede os børn først ud. Det gik også meget godt og vi kom godt ombord i skibet, men da styrmanden skulle tilbage og hente mor og far, var vinden frisket så meget op, at det næsten var storm. Det lykkedes styrmanden at komme ind til kajen, og han fik da også min far og mor ned i jollen uden besvær, men da de kom et stykke ud i fjorden var der kommet så me-

get s0 og strøm, at de ikke magtede at ro ud til skibet – jollen hoppede og sprang og tog en masse vand over – det så meget faretruende ud. Vi børn var selvfølgelig meget foruroliget – de yngste af os grzd – det var jo frygteligat se vore forzldre i havsnød. – Min næstaeldste bror ville hoppe ud i søen med et redningsbzlte og line og på den måde forsage at komme dem til hjzlp – men til alt held – inden han begyndte på det ret tvivlsomme foretagende – var der en skipper på en anden ankerligger – en stor tysk tremastetskonnert »LANDKIRCHEN« af Hamburg – der havde observeret de nødstedte. – Han satte sin storbåd i vandet bemandet med fire raske matroser og en rorsmand. – De roede hen og bjærgede styrmanden og mine forzldre over i deres båd – og de havde endda magt nok til at tage »BONAVISTA«'s jolle med på slzb. – Da mine forzldre og styrmanden var kommet velbeholdne ombord på »BONAVISTA« – ville min far gerne vise sin taknemmelighed og give redningsmaendene noget for deres hjælp, – men dette blev pure afvist af den tyske kaptajn – skulle vi søfolk, sagde han, i sådan en situation ikke kunne give hinanden en håndsrzkning uden at den skal belønnes...

Når vi kom hjem efter sådan en ferietur med skibet, føltes det meget dejligt at se sine legekammerater igen. Ude på Anlzggets strand og badebro opholdt vi os meget. Der kunne være dage med smukt vejr, hvor vi var ude at svømme op til 13 gange på een dag. Ejeren af Sommerlyst havde en lystkutter liggende til ankers tæt ved broen. Den havde vi meget sjov med, for vi drenge morede os med at dykke ned under dens køl – der var ca. 40 cm ned til bunden, så vi skulle passe på. – Med staerk østenvind steg vandet til tider så meget, at vi ikke kunne bunde ude ved enden af badebroen – og det medførte, at vi hurtigt lærte at svumme.

– Naesten alle Marstallerdrenge kunne efter deres ottende år svømme og var i stand til at vrikke en jolle. Der var også stzrkt behov for det, for allerede i 8-9 års alderen færdes vi i havnen på oplaeggerskibene – det var

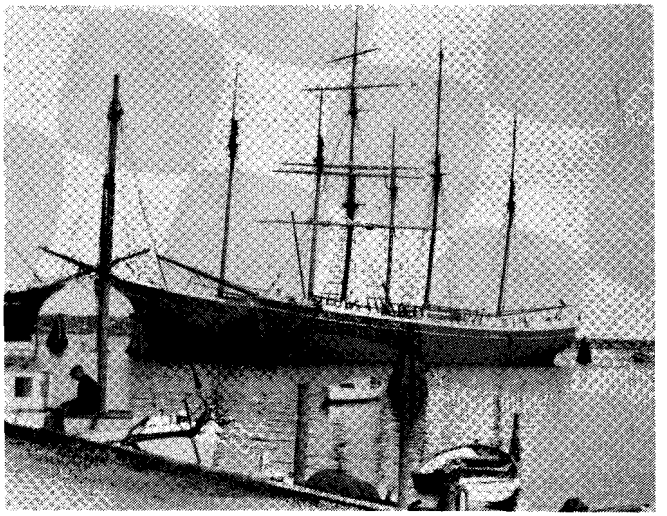

Barkentineren »NORDEN« oplagt i Marstal midt i 20'erne. Bag den ses tremastet motorskonnert »AGNES«.

så spzndende at rende rundt på en sådan oplægger – ofte var lukaf og kabys ulåste, så vi kunne gå ned i lukafet og se, hvordan søfolkene havde boet. – Vi kunne også finde på at lege Tarzan, så tog vi og svang os i klofaldet fra stormasten – sikken en flyvetur man kunne få, det var virkelig meget skzgt. – Min legekammerat og jeg var således en sen eftermiddag i september måned entret barkentineren »NORDEN«, som lå fortøjet imellem jagtpzlene ude midt i havnen. Vi legede på dækket og havde det maegtigt sjovt. – Pludselig dukker der en mand op fra en lille tomasterskonnert »DUEN«, som lå fortøjet langs siden. – Det viste sig at vzre bedstemanden. Han var vel ca. 30 år, og han talte så venligt til os. – Nå, sagde han, I leger vel nok godt, jeg ser, at I har vzret nede i lukafet, det kunne jeg godt tænke mig at se. Vi kravlede ned af den stejle lejder og interesseret så han på apteringen og beboelsesforholdene. – Hvad hedder I forresten, sagde han. Vi fortalte ham vore navne. – Jeg hedder Nis, sagde han, kunne I ikke tænke jer at komme med over at se mit skiv? fortsatte han. Og det ville vi

naturligvis gerne. – Men hvor så »DUEN« lille ud ved siden af barkentineren »NORDEN«. – Efter vi havde været rundt at se skibet – mente min kammerat og jeg, at det var på tide at komme hjem og spise til aften. – I kan da godt få et par klemmer hos mig, sagde han venligt. – Og det endte med, at vi gik med ned i hans lille lukaf forude i »DUEN«. Her stod en lille kakkelovn med ringe. På den varmede han vand til the. Han havde brød, som han skar i skiver med sin dolk, og vi smurte os nogle stykker brød med spegepølse og ost – selv om det var et spartansk måltid, nød vi den varme the og spiste vore klemmer med god appetit. – Der var noget uforklarligt tiltraekkende over den mand – ikke fordi han sagde så meget, men vi drenge følte, at han virkelig nød vort selskab, så vi glemte tid og sted – og inden vi taenkte over det, var det blevet sent på aftenen, før vi kunne rive os 10s fra det hyggelige samvær – der var jo så lunt i lukafet – en lille petroleumslampe var taendt, og Nis sad så tankefuldt og ridsede forsigtigt med spidsen af sin dolk i det lille klapbord, hvor vi havde spist vort aftensmåltid. – Da vi endelig drog af sted, fulgte han os hen til jollen og så efter, at vi kom velbeholdne i land.

– Glade gik vi hjem. – Men hvor blev vi forbavset – for den helt store eftersøgning af os var sat igang – ja, selv ovre på Holmene havde vor familie vaeret for at lede efter os. Vore mødre havde vaeret dybt ulykkelige – de troede bestemt, at vi var druknet – de havde endda gået og råbt vore navne inde på kajen, men vi befandt os jo på ydersiden af »NORDEN«, så det havde vi slet ikke hørt – vore mødre kunne jo ikke vide, at vi havde tilbragt hele aftenen ombord hos bedstemanden på »DUEN«. – Først mange år efter gik det op for mig – da jeg så hans billede i aviserne, at det måtte have været forfatteren Nis Pedersen, der dengang havde taget et job som bedstemand på »DUEN«...

Vi drenge kunne godt tænke os at få lidt lommepenge, men her mødte vi ingen forståelse hos vore foraeldre – ville man have lommepenge – skulle der arbejdes for dem – ellers måtte man selv skaffe sig dem. – Og der var Sommerlyst et Eldorado for vi drenge. Vi rejste nemlig kegler for keglespillerne – slog de otte om en konge, vankede der en ekstra femøre til keglerejserne. På en god eftermiddag kunne vi tjene op til 4-5 kroner – det var meget fint – når man tager i betragtning, at en dagløn for en arbejdsmand dengang var 8 kroner. Vi var altid to drenge om at rejse kegler. – Når keglespillet var færdig, skulle taberen betale keglerejserne.

– Det gik altid fint med at få vort tilgodehavende med undtagelse af en eneste gang – der fik jeg en oplevelse på godt og ondt, som jeg aldrig glemmer. – Vi havde rejst kegler og havde halvanden krone til gode, men manden, der skulle betale os, var løbet fra sine forpligtelser og gået op på restauranten og sad og drak øl sammen med en navigatør. – Høfligt henvendte jeg mig til manden og gjorde ham opmaerksom på vort tilgodehavende. – Men, hvor blev han sur i masken, og irriteret snerrede han: Skrub ad helvede til – og jeg fik et skub, så jeg trillede henad gulvet. – Fortumlet og chokeret rejste jeg mig op og skulle til at gå, da hørte jeg, at navigatøren kaldte på mig. – Forsigtigt og lidt bange gik jeg hen til deres bord. – Hvor meget var det han skyldte dig? spurgte navigatøren venligt – halvanden krone, svarede jeg. – Han lagde halvanden krone på bordet – gjorde en lille pause – og her har du 25 øre ekstra til en sodavand. – Overvældet modtog jeg pengene og let om hjertet forlod jeg restauranten undrende over den store godhed jeg mødte – ja, selv manden, der havde vaeret så brutal, var blevet så maerkelig stille.

Midsommerfest og St. Hansbål har altid haft en stor plads i Marstallernes hjerte – grunden er vel nok, at vi bor på en 0, hvor der er så rig lejlighed til at brænde bål af ved strandene. I mine drengeår gjorde idrætsforeningen et stort arbejde for at gøre St. Hans aften så festlig som mulig. Ude på stranden ved Sommerlyst blev der samlet brænde sammen til et maegtigt St. Hansbål på hvis top – en flot heks ridende på en fejekost – var

anbragt. – Alleen fra landevejen og helt ned til stranden var pyntet med kulørte lamper. Der var altid fest i balsalen sådan en aften, men når det naermede sig midnat, samledes alle gzsterne sig nede ved stranden for at overvære bålbrændingen. – Skolen havde sørget for pige- og drengekor, ledet af deres lærer, så det var virkelig en oplevelse at overvaere, da bålet blev taendt og pige- og drengekoret stemte i med vore smukke midsommersange. – Det var meget betagende at se flammernes dans lyse imod den smukke midsommer himmel og hvordan heksen spruttede og regerede, da flammerne fik tag i skytset og tøjet hun havde på. – Men det var sandelig også smukt at se ud over havet med de omliggende øer, hvor snesevis af St. Hansbål som lysende fakler skinnede ud over det stille øhav. – Der måtte man tage digterens ord til sit hjerte. – Ja, vi elsker vort land, men ved midsommer mest, når hver sky over marken velsignelse sender, når blomster er flest, og når kvaeget i spand giver rigeligst gave til flittige hænder, når ikke vi pløjer og harver og tromler, når koen sin middag i kløveren gumler, da går ungdom til dans, på dit bud, Sankte Hans! ret som fallet og lammet, der frit over engen sig tumler...

I august **1929** holdtes en stor udstilling i Marstal på havnepladsen foran Saassurencens kontorbygning – hele forsommeren var gået med at bygge traehuse, og da det endelig var klar farst i august, kunne der også tages i brug nogle flotte rummelige lokaler, hvor det udstillede rigtigt kunne komme til sin rette beskuelse. I en af bygningerne var der revy og optraeden, hvor byens unge damer optrådte som korpiger i en dansetrup. Foruden indslaget fra Marstals side, var der en masse gøglertelte med forskelligt underholdning. – Blandt andet var der en af gaglerne, som havde specialiseret sig i et ret bemaerkelsesvaerdigt nummer. – Han startede med at drikke **8-10** glas vand – og derefter kom hans dame ind med en skål med et par levende guldfisk og en frø. – Da han således havde lavet en slags vandbassin i sin vom, slugte han en guldfisk og frøen. – Derefter spurgte han publikum hvilken de først ønskede at se? – Guldfisken blev der råbt – og i en flot vandstråle gylpede han den levende guldfisk over i glasskålen. – Derefter ville vi jo gerne se om han kunne lave det samme flotte nummer med frøen, men der gik noget galt – frøen ville tilsyneladende ikke op – Manden blev helt rød i hovedet og det så ud til, at han var nær ved at blive kvalt – og det endte med at gøgleren i ambulance med fuld udrykning blev kart på sygehuset. – Heldigvis skete der ikke manden noget – han slap med livet i behold, men jeg tror nok han indstillede sit nummer som levende guldfiske- og frøsluger.

Man kan godt sige at Marstallerdrengene ydede et bidrag til at udstillingen skulle vaere så spændende og festlig som muligt. – En aften ved solnedgang, hvor der var sort af mennesker nede på udstillingspladsen, kravlede tre drenge til tops på en nyfoundlandsskonnert, der lå fortajet ved kajen neden for udstillingen. Drengene, som vel var 13-14 år, var kravlet op ad de høje topstænger og lagt sig på maven ovenpå fløjknappen – og når de havde fundet balancen slap de med hænder og fødder – det var naesten et helt artistnummer.

Et kongebesag er naturligvis en maegtig begivenhed i en lille by som Marstal. Jeg tror det havde været på tiårsdagen for verdenskrigens afslutning, at Kong Christian den Tiende og Dronning Alexandrine var på besøg i Marstal. Alt hvad der kunne krybe og gå var ude på gaderne for at se vort kongepar – en gammel kone, der for første gang i sit liv så hans Majestaet – udbrød benovet til min mor – jamen, er det kongen – han ligner jo et rigtigt menneske. Hun havde nok forestillet sig, at kongen skulle vsre klædt i admiralsuniform eller lignende. – Øvrigheden i byen med borgmesteren i spidsen tog sig af kongeparret og sørgede for, at alt forløb på en stilig og pæn måde. Der blev nedlagt krans for de omkomne søfolk fra første verdenskrig ved mindesmsrket ud for toldbygningen. Derefter kørtes igennem gaderne, men på turen skete der noget uventet – en af byens

bedsteborgere klzdt i stadstojet med høj silkehat og hvide handsker stod – på eget initiativ – op på trinbrædtet af kongens bil, og underholdt kongeparret, mens de korte igennem gaderne. – Da turen var slut roste kongen vor borgmester og sagde, at det var vel nok en flink mand, der berettede om Marstals seværdigheder. – Denne ros kom nok lidt uventet for vor borgmester, men den måtte han indkassere med godt humor...

Idrcet – iszr fodbold var en af mine store interesser – fra mit tiende til mit fjortende år var jeg på Marstals drengehold. – Vi klarede os godt mod øens øvrige hold. – Søby drengehold var nok det hold, som vi havde sværest ved at vinde over – der indkasserede vi temmelig mange nederlag, – Vor anfører – en skipperson – havde en vzldig god evne til at heppe os op, så vi ydede det bedste vi kunne. Vor anfører på drengeholdet var ikke alene forgrundsfiguren på fodboldspladsen, men også når der brod »krig« ud mellem distrikterne – var han »generalen«, der opildnede sine tropper til at slå fjenden. Der var således fire forskellige skoler, som undertiden lå i »krig« med hinanden. Denne gang var der kommet et vældigt slagsmål igang mellem Norremark og Græsvcenge skole. Vi var bevzbnet med svzrd, skjolde, buer og pile – pilene bestod af tynde spanskror omviklet med ståltråd i enden. – Kampen bølgede frem og tilbage på bymollens marker. Vor anfører stod på toppen af en roekule og dirigerede slagets gang som en anden Spartacus. – Pludselig blev vor modige anfører ramt af en pil midt i ansigtet – og han faldt om og gik ud som et lys. – Kampen blev omgående indstillet, og der var ncesten lynchstemning mod den formastelige bueskytte, som havde nedlagt vor anfører. – Ambulancen blev tilkaldt og med fuld udrykning blev han kort på hospitalet, hvor han fik syet en stor flcenge ved munden – resten af sin levetid kom han til at leve med et ar fra hin mindeværdige dag på toppen af roekulen. – Bueskytten, som lavede den store ravage, viste sig senere i livet at vzre et meget ædelt menneske. – Under anden verdenskrig skjulte han nedfaldne engelske flyvere – han blev taget af tyskerne – dødsdømt og henrettet...

I hjemmet havde vi en hund Jack – en foxterrier – et forfcerdelig lille energibundt. – Opdagede den et pindsvin ude i marken, gik den helt amok, den gøede og skabede sig helt ud af sig selv. – En dag gik det også galt – hunden var i sit overmod faret på et pindsvin – og pibende kom den luskende hjem. – Mor bad mig om at hente en knibtang. – Og til min store forbavselse tog hun tangen og halede nogle pindsvinepigge ud af hundens snude. Det var ikke underligt at hunden elskede min mor, for hun tog den ofte med i byen, når hun skulle ud at handle. – Så snart den så mor tage overtoj på, så var den helt ellevild af glæde. Men en dag ville min mor ikke have den med. Hun sagde blot i en bestemt tone – du skal ikke med – og omgående forstod hunden på tonefaldet, at den skulle blive hjemme. – Slukøret luskede den ind under kokkenbordet og lagde sig ned – men, hvor så den fornzrmet ud.

– Mor havde dagen i forvejen købt en meget flot stråhat pyntet med kunstige blommer og kirsebcer – den lod hun ligge hjemme på køkkenbordet, medens hun gik på indkøb. – Da hun kom tilbage, fik hun et chok – hunden havde bidt mors flotte stråhat i bitte små stumper, så det lignede avnerne fra et tzrskevcerk i hosttiden. – Dit lille baest, råbte mor rasende, tror du, at jeg vil finde mig i, du terroriserer hjemmet her – målbevidst gik hun ud i baghuset og fandt en tom scek, bandt hunden i snor og gik ud efter Anlzgget til – der er ingen tvivl om, tcenkte jeg, at det bliver hundens sidste spadseretur med min mor. – Det kunne sandelig også nær have blevet det, men så skete der noget uberegneligt, Mor var godt nok gået ned til stranden – stoppet hunden sammen med en sten i szkken – var derefter gået et stykke ud på badebroen og herfra havde hun smidt szkken ud i vandet. – Men det lille bzst kaempede som en rasende for sit liv, så den rev sig ud af szkken og svommede i land – og der på strandbredden stod det lille kræ ydmygt med svagt log-

rende hale og søgte tilgivelse hos min mor. – Det kunne mor slet ikke stå for – stille satte hun lznken på hunden og vandrede hjem med den igen...

Når vejret var dertil – og vi drenge havde en chance for at opleve noget spzndende – Ja, så gjorde vi noget ved sagen – således havde vi en junidag med varmt stille vejr og højt solskin arrangeret en heldagstur over på Langholm – for at nyde badelivets glaeder og samtidig drive fiskeri. Vi havde lånt en fladbundet båd med et lille dam i – i Marstal kalder man den et øgge. – Vi medbragte Ålelystre, hoppebrejl og et lille hjemmelavet sækkelaerredstelt. Mor havde sørget for, at der til min kammerat og jeg var smurt nogle gode mellemmadder – og til drikkelse fik vi saftevand påhaeldt sodavandsflasker med patentpropper. – Så det var med hojt humor, vi to gutter startede fra den gamle sejlklub i Bondebyen. Min kammerat havde taget årene, og stille og roligt roede vi over imod Langholm. Jeg sad i agterstavnen og så ned på havbunden – det var så fascinerende at se på de bølgende havplanter – forst var der tykt af ålegrzs – så mødte vi Damperrenden, der så så dyb og truende ud – uden nogen form for beplantning, men så snart vi var kommet over den, kom vi ind på lavt vand igen, og havets fauna lå udbredt under os. – Nu og da så jeg et glimt af en fisk smutte forbi. Mens jeg sad intenst og fulgte havbunden, så jeg pludselig en kraftig klor, hvori der sad en stor å1 – og det kunne vel nok være, at jeg kom op på dupperne. – Der sidder en stor å1 i en klør agten for os, råbte jeg ophidset. – Omgående vendte min kammerat båden, og jeg fattede lysteren – klar til at nappe den flotte ål. – Da vi var i den rigtige position, huggede jeg til og ramte den også med min ålesaks. – Det var en å1 på over et pund og flot så det ud som den snoede sig og gjorde ved for at komme fri af saksen. – Begejstret lukkede min kammerat lemmen op til dammen – og jeg havde nzsten fået ålen ind i båden, da den pludselig faldt ud af saksen ned på lønningen og udenbords. – Ih, hvor var det zrgerligt, udbrød jeg skuffet. – Men min kammerat satte sig uanfaegtet hen til årene igen og begyndte at ro. – Ved du hvad, sagde han og grinte – nu skal du holde op med at sidde og glo efter fisk, for vi er faktisk begyndt i den forkerte rækkefølge – Hvad mener du med det? spurgte jeg undrende – jo, ser du, sagde han – havde det lykkedes for dig at få ålen indenbords her midt på formiddagen, hvordan skulle vi i den varme, holde liv i den å1 – du ved jo at båden skal ligge over ved øen den halve dag. – Nej, lad os nu først, fortsatte han, tage over til Holmene og rejse vort telt, tage nogle gode svommeture, derefter stryge rejer, og så til sidst – inden vi sejler hjem – der kan vi gå på ålefangst.

Og derved blev det. Vi fandt et godt sted midt på øen, hvor vi slog vort telt op. – Derefter skulle vi selvfolgelig gå på opdagelse hele øen rundt – der var så mange spændende sten i alle spektrets farver – nu og da fandt vi forsteninger af havdyr. – Inde i marehalmen og grzsset fandt vi mågereder – mange af æggene var udklzkket, og det var meget spzndende at se disse små hjælpeløse unger. – Mågerne var sikkert godt ophidset på os for de skraeppede op og kom til tider i styrtdyk tæt forbi vore hoveder. – Men vi gjorde i alt fald ingen af deres æg eller unger fortrzd.

Ud imod Østersøen havde vi den dejligste sandbund, man kunne tznke sig. Vi klaedte os helt af, og splitternøgne boltrede vi os ude i det friske vand – mere ugenert kunne det ikke gøres, for vi havde hele øen for os selv. der gik nok en halv times tid, hvor vi virkelig havde det skaegt med dykning, undervandssvømning m.m. men vi skulle jo også have gjort noget ved fiskeriet, så vi gik over på den anden side af øen, hvor der var en bugt med mange klør. – Her gik vi igang med at stryge rejer. Vi konkurrerede om, hvem af os, der kunne fange flest rejer i en enkelt klør – min kammerat vandt, han fangede 18 rejer. Da vi havde strøget ca. en halv mælkespandfuld rejer, gik vi op til vor telt og lavede os et lille fyrsted, tændte ild og satte en halvfyldt kasserolle med

havvand på. – Da vandet kom i kog, smed vi vor fangst over i kasserollen. Rejerne blev omgående skoldet ihjel, men hvor fik de før så gennemsigtige rejer, en appetitlig rødlig glans. Vi fandt vore madklemmer og saftevand frem og gav os til at spise rejer efterhånden som vi pillede dem.

– Jeg tror aldrig, at jeg har nydt et måltid med større velbehag end hin sommerdag ovre på Langholm. – Solen skinnede fra en skyfri himmel og varmede vore solbrune kroppe så dejligt – fuglelivet udfoldede sig i al sin skønhed – og alt det vi elskede lå udbredt for os så langt ajet kunne raekke. – Ristinges høje klinter, den fine hvide sandstrand og det solglittrende blå hav, tog sig særligt smukt ud. – Mod vest – bag den kilometer lange stenmole – lå Marstal med alle de rade hustage og med kirketårnet knejsende i dens midte. – Længere mod nord mødte ajet kirkegården – derefter vort lille paradis – Sommerlyst. – Ude på Bredningen sås damperen »AGNETE« for indgående med røgen vaeltende op af skorstenen. – Det hele føltes så trygt og dejligt – og hvor var livet skønt, taenkte jeg. – Og mæt og tilfreds med vort dejlige måltid lå vi og slappede af og tog os et langt solbad. – Derefter, for at komme ud af sløvheden, tog vi os en forfriskende svammetur og så kunne det vel nok vaere, at vi var fyldt med energi igen. Vi fræsede øen igennem og tznk! – under vor vej faldt vi pludselig over tre mågeunger, der så meget sølle og vanrøgtede ud – tilsyneladende havde deres ophav fuldstaendig svigtet dem, og de ville uvzrgerligt dø, hvis ikke nogen tog sig af dem. – Deres ynkelighed appellerede uværgerligt til vore følelser, så vi tog dem med hen til vort telt, hvor vi fodrede dem med sandorm og rejer. – Derefter lavede vi en slags bur med vor hoppebrejl, således at vi senere kunne tage dem med hjem.

– Men først skulle vi jo på ålefangst. – Jeg vidste, at der på indersiden af øen og ud mod Bredningen fandtes så mange gode bundklør – dem sad der ofte å1 i. – Det viste sig også, at jeg havde skønnet rigtig, for i løbet af små to timer, havde vi stanget 7 å1 af forskellige størrelser – hvilket vi var godt tilfreds med, så henimod 6-tiden roede vi hjem med vore levende å1 og mågeunger. Da vi kom hjem viste vi stolt vor fangst frem, men jeg må indrømme, at min mor så noget forbavset ud, da hun så mågeungerne. Vi lavede et rummeligt bur til mågeungerne ved siden af hønsegården – og der opfostrede vi dem, indtil de blev nogle flotte flyvefzrdige måger. – Jeg husker tydeligt den dag hen på eftersommeren, hvor jeg slap dem ud i friheden. De fløj ikke omgående, jeg kunne stadig gå hen til dem og røre ved dem, men til sidst var naturens krzfter de starrkeste, for pludselig lettede de alle tre – fløj tre gange rundt om vort hus – ligesom om de ville sige tak for deres ophold – derefter satte de kursen over imod Holmene. – Jeg havde håbet at se dem senere, men det gjorde vi ikke – vore adoptivbarn var forenet med deres natur for stedse.

Nzste dag tog min kammerat og jeg og sejlede over til Frederiksholmen den Marstallerne populaert kalder – Kalkovnen. – Det er blot en lille 0, som på et kort stykke inden for havnens område, stader op imod den lange stenmole, som strækker sig fra Dampskibsbroen til Erikshale. – Og her på den lille o lå et kalkbrænderi – derfra stammer navnet – Kalkovnen. – Dengang gik der en anlargsbro ud i havnen, hvor småskibe kunne losse deres last af kalksten til brznderiet. – Den dag vi besøgte øen, lå der en lille galease på 60 ts. og lossede kalksten – det var vi meget optaget af, for på broen var der skinner og små tipvogne, som bragte kalkstenene ind til lagerpladsen. Det var lige noget for vi knægte at følge det arbejde, der foregik. Vi hjalp da også til et par timers tid – udelukkende fordi vi syntes, at det var sjovt. – Men der var andre ting, der havde vor store interesse – og det var den lange stenmole – vi havde hørt, at oddere havde deres tilholdssted der – måske kunne vi være heldig at få et glimt af dem at se.

Vi gik først nord på – gik er nu for meget sagt – vi nærmest hoppede fra sten til sten, for terraenet var meget

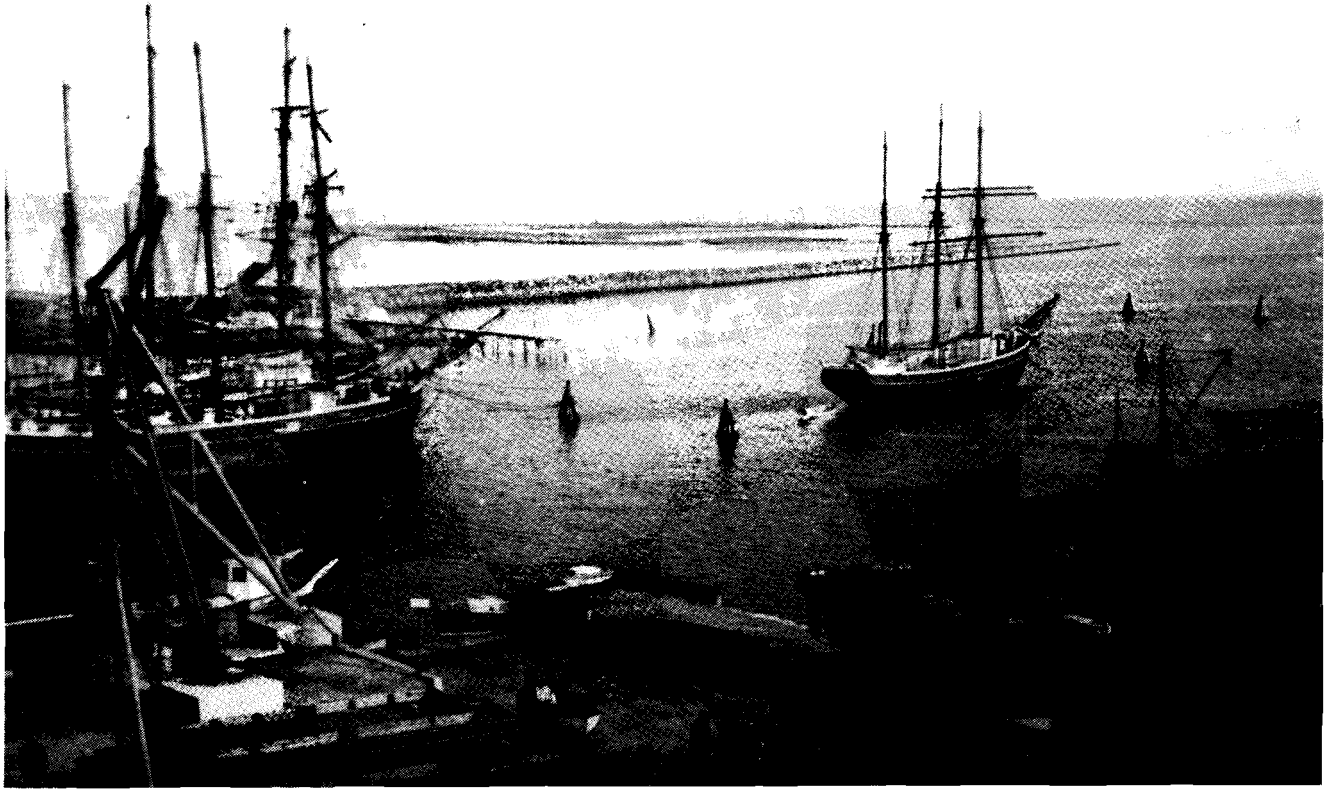

Den sydlige del af molen og Kalkovnen med broen til tipvognene. De to oplæggere midt i bassinet er tremastet bramsejlsskonnert »MERKUR« og bag den barkentinen »ELISABETH«. Syd for dem ligger rederiet J. Lauritzens første skoleskib, tremastet topsejls-skonnert »FANØ« af Marstal. Fotoet er fra 1935 eller -36.

ujzvnt – selv om kampestenene var stablet på en smuk og harmonisk måde. – Da vi nåede helt ud til indsejlingen af Marstal havn, opholdt vi os lznge på molehovedet. – Der skete så meget inde på Dampskibsbroen. Damperen kom og gik, og der var fyldt af travle mennesker. Den gamle havnefoged var vist ikke særlig begejstret for, at vi drenge legede ude på havnemolen. – Jeg huskede tydeligt, at min far havde sagt, at havnefogeden skulle man stå på god fod med – i modsat fald – kunne man være sikker på, at man blev jaget ud i den sondre ende af havnen med sit skib. – Men at havnefogeden vzrnede om den gamle havnemole, var vel ret forståeligt, for det arbejde, vor forfzdre – de gamle skipperfamilier – havde lagt i den, var ret enestående i sin art. – Hele molearbejdet blev udført i vintertiden med frivilligt ulonnet arbejdskraft i årene fra 1825 til 1841. – Og når man tager i betragtning, at det kun var under isvintre, man kunne transportere de tunge kampestene fra

markerne og ud til byggestederne – da kan man med rette sige, at det foruden slid og slæb – også havde været et enormt tålmodighedsarbejde. – På havnepladsen er rejst en mindesten for havnens påbegyndelse år 1825 med ordene: Enighed gør stærk. – Skal vor forfzedres strålende indsats udtrykkes i rim – vil jeg gøre det sådan:

Marstal stenmole – vor forfzdres stolte bygningsvzrk,
bygget under frosne vintre, hvor samhørighedens ånd var stærk,
flittige hznder kampestene i tusindevis over isen bragte,
I tålmodighed, skipperne – den kilometerlange mole – skabte.

Og den lange stenmoles skzrmende favn,
skabte den blideste havn,
hvor skibe fra Dampskibsbro til Erikshale,
mellem jagtpzle – trygt kan ligge – i vinterdvale...

Havnestemning

Klædt i vinterdragt ligger skude ved skude
imellem havnens jagtpzle derude,
Over mastetoppene står fuldmånen i al sin pragt,
en vemods stilhed er over havnen lagt...

Men når foråret så sagte kommer,
og man nærmer sig den lyse sommer,
hvor havene atter er fri,
i hast forlader hvert skib – sit vinterhi...

Hele sommeren – vzrft, kaj og bedding – summer af liv
men ude i havnen øjet ej ser – et eneste skiv,
hvor der før i hobevis lå skude ved skude,
kun ensomme jagtpzle spejler sig – i vandet derude...

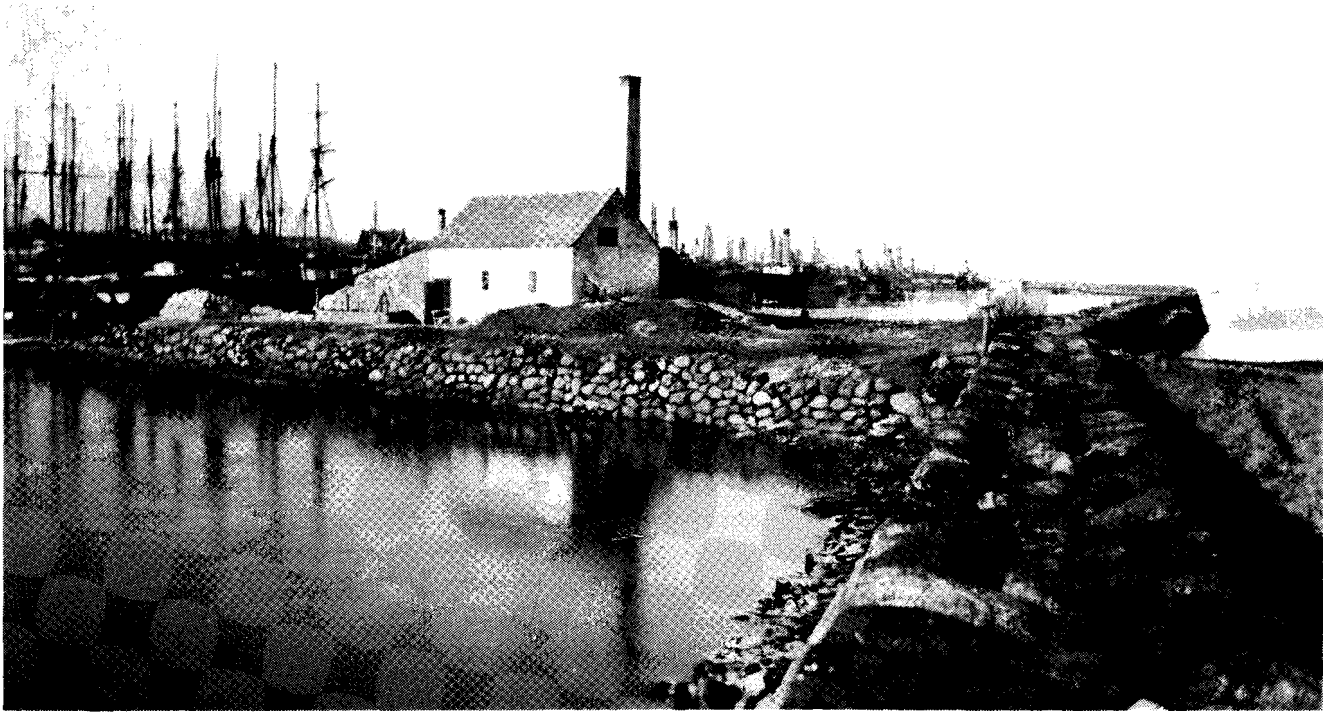

Molen set nordefter og Kalkovnen. Ved bygningen ligger en bunke kalk losset fra Fakse. Billedet er fra 1932, hvor det sløje fragtmarkec prægede havnebilledet med de mange oplæggere.

Midt i juli måned 1932 havde min far og mor 25 års bryllupsdag. Far havde tilrettelagt sejladsen således, at han ville vzre hjemme i god tid. »BONAVISTA« var sejlet til Sundsval i Sverige, og der lastede den træ til Søby her på øen. – Ca. ni dage før bryllupsdagen var skibet tillastet og med stille vejr sejlede de fra Sundsval. – Men få timer efter, at skibet var kommet ud i Bottenhavet, brzndte motorens lejer af på grund af smøreolie-svigt. – Min far, der sådan havde glædet sig til at komme hjem til sin bryllupsdag, blev helt ude af sig selv, for nu havde han kun sejlene at stole på, så det lå jo hen i det uvisse, hvornår han kunne nå frem til Søby. – Der blev af et besztningsmedlem fortalt mig – at min far, der ellers aldrig rørte spiritus i soen, havde taget en flaske brændevin med ned i motorrummet – og i sin store sorg over det skete – havde han trostedrukket – dybt ulykkelig over, at maskinen svigtede, og udsigterne til at nå hjem til bryllupsdagen var minimale. – Rejsen til Søby ved hjzlp af sejlene kom også til at vare 14 dage – det vil sige, at han først ankom til Søby en lille uge efter bryllupsdagen. – Der blev selvfølgelig afholdt fest alligevel, men der var jo unzgtelig gået noget af glansen. – Da »BONAVISTA« var blevet udlosset, tog far ud på søen igen.

– En dag, hvor min mor havde fået et brev fra sin far, der var fisker oppe i Bovbjerg – så jeg, at hun blev meget glad. – Stolt kom hun hen til mig og viste et billede af sin far iklædt stadstojet og med en medalje på brystet. – Mor fortalte mig, at han var blevet hzdret af kongen sammen med en del andre fiskere, fordi de juleaften var gået i redningsbåden og bjzrget besztningen fra et strandet skib oppe i nzrheden af Bovbjerg. – Det var en af mors gode dage i det korte liv hun havde tilbage. – Mor led så frygtelig af nyresten – især efter, at hun havde vasket storvask – anfaldene tiltog så stzrkt, at hun tilsidst blev indlagt på Svendborg sygehus, hvor lzgerne opererede den ene nyre bort. – Derefter havde hun det nogenlunde et par måneders tid, men i oktober måned forvzrredes hendes tilstand sig så meget, at det endte med indlzggelse på hospitalet igen – fem dage efter indlæggelse gik vor kzre mor bort. – Det sidste farvel gjorde et stzrkt indtryk på mig. Min far og alle vi børn var samlet om mors kiste i det gamle kapel ved kirken. Min mor så så smuk ud som hun lå der i kisten. – Døden er noget mzrkeligt noget, tznkte jeg dengang – og det gør jeg stadig – hvorfor fødes vi og dør på sådan en klode, der farer rundt i universet – hvad er i grunden livets inderste mening?...

Min søster på kun 16 år overtog husforelsen hjemme på villaen det første års tid, indtil far fik ansat en husbestyrerinde. – Da mor døde, var jeg begyndt at gå til przst med henblik på konfirmationen i marts måned det kommende år. Det efterår var jeg ofte på kirkegården for at se til min mors grav – Det var ligesom om at det stilnede sorgen lidt at kunne gå ned og dvæle ved mors grav og tznke på alle de dejlige ting, vi oplevede sammen. – En dag, hvor jeg havde vzret nede ved graven og sat nogle blomster på, da mødte jeg på hjemturen en gammel opgravet grav, hvor der ved den store jorddynge ved siden af, lå et menneskekranie. – Tankefuldt gik jeg hen til kraniet – dets isse var beklzdt med kraftigt langt hår – det måtte åbenbart have vzret en kvinde, tznkte jeg – og for at kunne se det rigtigt, satte jeg varsomt skosnuden mod kraniet og drejede det en smule – det var dog mzrkeligt, så velbevaret håret var. – Men pludselig så jeg et stykke derfra – et par damer, der med alle tegn på dyb forargelse så strengt efter mig – og skyndsomt forlod jeg stedet. Nzste dag stod der i byens lokale avis med store spzrrede bogstaver: Drenge spiller fodbold med kranierne på kirkegården. – Hvor måtte jeg sande H. C. Andersen's historie om det lille dun, der blev til fem høns – i virkeligheden var det blot en sorgmodig drengs stille filosoferen over det gådefulde i tilvzrelsen.

Til søs med »BONAVISTA«

I foråret i marts måned 1933 blev jeg konfirmeret. Vi var ialt 61 konfirmander – 31 piger og 30 drenge. – Pigerne var klædt i lange hvide kjoler og drengene i sort jakkesæt, hvid skjorte og sort slips. – Tre uger efter at konfirmationen havde fundet sted var de fleste af drengene allerede stukket til søs. – Holdningen dengang var, at lediggang var roden til alt ondt, så det var bare om at komme igang og ud at bestille noget. – Den samme holdning havde forældrene til pigerne – de fleste af dem startede med halvdagspladser i huset, så fik de føden og tjente en skilling ved siden af. – Fjorten dage efter at jeg var konfirmeret startede jeg min karriere som kok og ungmand på »BONAVISTA«. Skibet lå i Vejle, og det var sådan set en af mine første rejser på egen hånd. – Jeg husker tydeligt, at i toget fra Svendborg til Odense, da var der et par unge fyre, som jeg måtte sidde og spille kort med – de troede åbenbart, at jeg var ældre end jeg var, så jeg måtte se tilpas hård ud, skønt jeg inderst inde sad og var hamrende nervøs for, om jeg nu kunne finde det rigtige tog i Odense.

Nå, min nervøsitet var nu ganske ubegrundet, for jeg fandt uden problemer toget, der gik mod Århus. – Da jeg kom til Vejle, stod letmatrosen fra »BONAVISTA« på banegården og tog imod mig. Han snuppede min køjesæk og i munter snak spadserede vi ned til skibet, hvor min far stod på dækket og tog imod os. Næste dag blev jeg påmanstret skibet som kok og ungmand – hyren var 20 kroner om måneden. Det faltes alligevel trygt at kunne begynde sit arbejde på søen hos sin far – i den retning kunne man godt sige, at skippersønnerne var privilegeret – for mange forældre, der ikke havde tilknytning til søen, men som alligevel lod deres fjortenårige drenge tage ud at sejle, havde ofte store bekymringer – behandlede skipperne nu deres børn ordentligt? – Selvom jeg havde den fordel at kunne starte salivet hos min far, blev der ikke slækket på kravet med hensyn til det arbejde, som skulle udføres ombord. – En dag i havn forløb således. Klokken 0600 om morgenen blev jeg purret ud af styrmanden – og da var det bare om at komme op på dupperne, for i løbet af 40 minutter skulle der laves kaffe, sættes på bordet, fyres op i kakkelovnene i kahyt og lukaf. Derefter skulle der vaskes op og kahytten skulle rengøres, og når man var færdig med det, ja så kunne man gå igang med madlavningen. Efter middagen – som altid blev spist mellem klokken tolv og et – så gik man atter igang med opvaskning og rengøring af kabys. Det var man færdig med ca. kl. to – og derefter gik resten af dagen – med undtagelse af kaffelavning med almindelig dæksarbejde. Først klokken halv syv, kunne jeg holde fyraften. Men der var tider, hvor jeg kunne slippe for madlavningen. Det var, når der var brug for min arbejdskraft ved lastning og losning, så overtog min far madlavningen. Det fremgår heraf tydeligt, at yngstemanden ombord var den, der havde den længste arbejdstid, for om aftenen skulle jeg sørge for, at aftensmaden stod klar ved halv 6 tiden.

I søen gik man toskiftet søvagt, som var inddelt således: 0-4, 4-8, 8-13, 13-19 og 19-24 – Jeg var på min fars vagt og letmatrosen på styrmandens vagt – vi var jo kun 4 mand ombord. – I kabyssen, hvor jeg selvfølgelig tilbragte en del af min tid, var dækarealet ikke større end een kvadratmeter. Der fandtes to primusser, et lille komfur, et lille hjørneskab, hvor der opbevaredes mel og krydderier. Under hjørneskabet var gryder og kasseroller stablet oven i hinanden. – Trods de meget primitive forhold gik det forbavsende godt med at få maden tilberedt til tiden. Det kunne også være hyggeligt at have med at gøre – især når det var koldt, og de andre gik og småfrøs ude på dækket, så sad man lunt på sin bænk inde i kabyssen og varmede sig ved komfuret, medens man tilså madlavningen. Kabyssen findes forøvrigt nu på Søfartsmuseet i Marstal. Det meste af sommeren sejlede vi på østersøfarten, men en dag midt i august, hvor vi havde ligget i Marstal et par dage, kom min far meget

opstemt og glad fra mzeglerkontoret og sagde, at han havde sluttet en virkelig god fragt – vi skulle sejle til Sundsvall i Sverige og laste trze til en lille plads over i Nordskotland, der hed Thurso...

Men forinden afsejlingen Marstal havde vi en udskiftning af et beszetningsmedlem. Og det var letmatrosen Poul, som uafbrudt – med undtagelse af nogle oplæggerperioder på grund af is – havde gjort tjeneste på »BONAVISTA« i fem år i træk. Poul begyndte tjenesten på »BONAVISTA« som fjortenårig kok og ungmand – og han kom dengang fra en institution for forældreløse børn. Han blev så glad for »BONAVISTA« og min far, at han ikke kunne tzenke sig at skifte skib, så det var en lidt tung dag for min far, da han kaldte Poul ned i sin kahyt og fortalte ham, at han skulle afmønstre. Det var Poul slet ikke indstillet på, så min far forklarede ham venligt, at han anså Poul som en voksen mand, hvis sømandskvalifikationer lå helt i top, derfor ville det vzere forkert, at han skulle fortszette på »BONAVISTA« med den uddannelse han havde, og min far anbefalede Poul at søge hyre som matros i et større skib, hvor han kunne tjene dobbelt så meget i hyre end han havde på »BONAVISTA«. – Poul forstod da også godt, at min far kun ønskede det bedste for ham, men det blev alligevel en vemodig afsked den dag, han drog afsted med sin køjesæk. – Den ellers så muntre gut, havde sørme tårer i øjnene, da han var henne og sige farvel til min far. Far gav ham et knus og sagde, op med humøret Poul, jeg er stolt af dig, for jeg ved, at enhver skipper vil blive glad for at have dig ombord i sit skib... I stedet for Poul fik vi en ung mand, der havde tjent bønder på en gård i Vendsyssel. Han faldt hurtigt ind i arbejdsrytmen, og vi havde det rart sammen. Han syntes vi levede godt ombord sammenlignet med kostforplejningen på den bondegård, hvor han kom fra – der fik de aldrig nogen kødretter, men fik grød hver eneste dag hele måneden igennem.

Den 16. august afsejlede vi Marstal, og efter fire dages forløb med fint sommervejr, ankom vi til Sundsvall. Den 21. august begyndte vi på indladningen. To havnearbejdere tog sig af trzstuvningen ombord i skibet. Styrmanden passede dæksmotorspillet og letmatrosen og jeg slængede trzeet an i lægterne, der lå fortøjet langs siden. Min far overtog rollen som kok, og det var jeg glad for – det kunne godt blive trivielt altid at være den, der skulle sørge for madlavningen. Den 29. august var skibet fzerdiglastet d.v.s. at skibet havde ialt indtaget 48 stander trze – 25 i rummet og 23 på dzkket. Dzekslasten blev forsvarligt surret, stræktov blev sat og tidligt på aftenen, hvor den røde sol stod og lyste så smukt henover de mørke fyrreskove mod vest, afsejlede vi Sundsvall. Det var smukt varmt vejr, og der blæste en blid brise fra øst. Da vi kom klar af skzergården, satte vi skonnertsejlet og alle forsejlene. Og med ¾ kraft for maskinen holdt vi en fart på knap 6 sømil i timen. Søvagten blev sat, og med glad sind gik vi natten imøde. Indladningen var gået så fint, og havnearbejderne havdevirkeligt udført et smukt stykke arbejde, for det er lidt af et kunststykke at stuve trze i et sådant sejlskib med alle dets runde bløde linier. Nedgangen til kabyssen havde arbejderne stuvet trzeet sådan, at der var den flotteste trappegang, man kunne tzenke sig – jo, de var sandelig dygtige de svenske arbejdere.

Den toskiftede vagt til søs er opdelt i fem vagter inden for døgnets 24 timer, således at vagterne varierer fra døgn til døgn – har man for eksempel aftenvagten fra 19-24 ja, så vil man i det kommende døgn få frivagt inden for den samme tidsperiode. Denne variation passede mig udmærket, for så skulle jeg i søen kun stå for madlavningen hver anden dag. Den aften vi sejlede fra Sundsvall, havde min far og jeg aftenvagt. Kursen var sat mod Øresunds skzergård. Det havde vi specielkort over, så der kunne vi sejle igennem uden lods. Min far og jeg skiftedes til at tage en times rortørn ad gangen. Der var en rorbzenk agten for rattet, hvor man kunne sidde ned og styre skibet. Den aften var far så glad og var

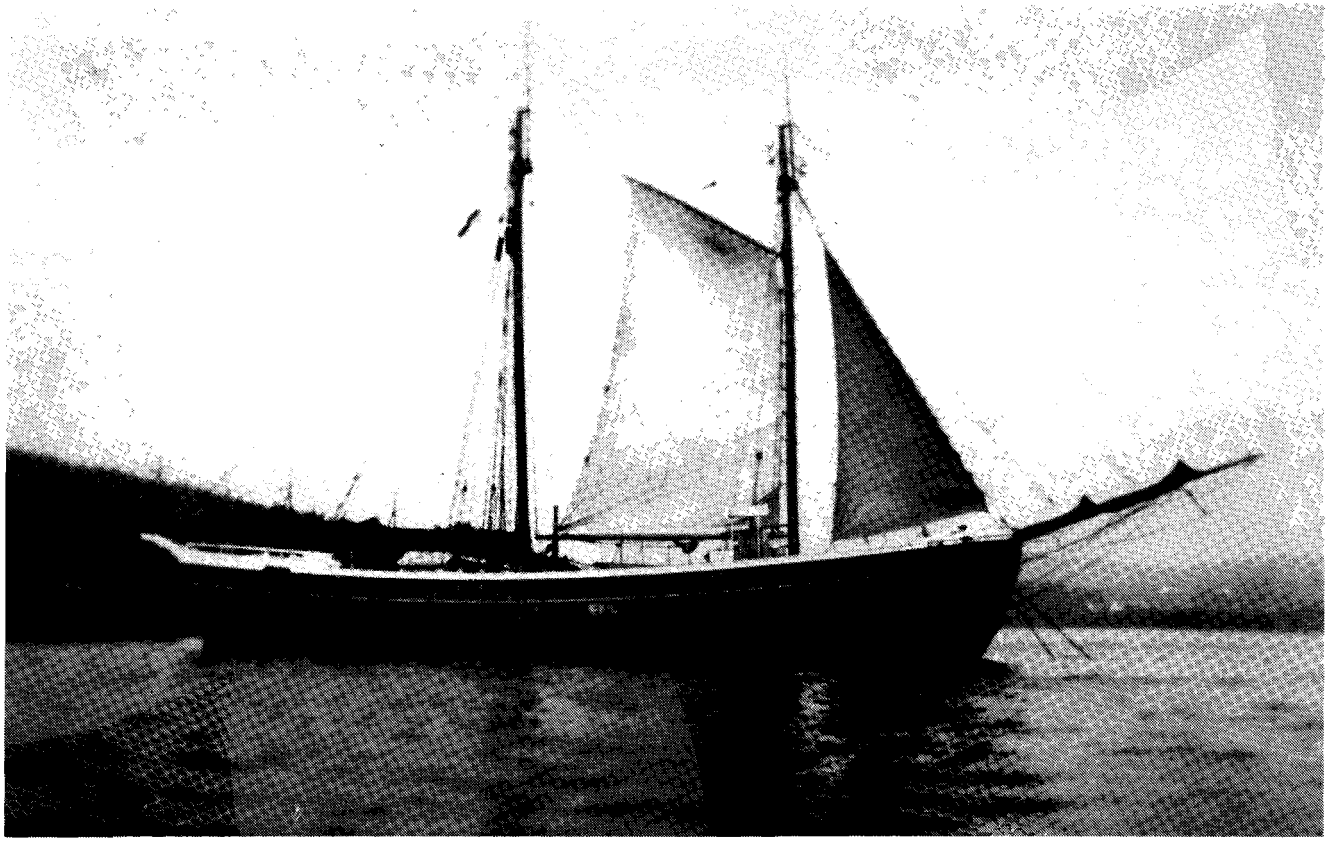

»BONAVISTA« på trælastpladsen Sundsvall.

rigtig kommet i snakkehjornet, så vi sad næsten hele vagten sammen oppe på rorbænken. Far udtrykte sin glæde over, at han havde fået en god husbestyrerinde over fra Jylland – for som han sagde – Otto min yngste bror var jo kun 10 år. Hvordan de sociale forhold dengang var, kan nok vække stof til eftertanke – ikke mindre end 73 ansøgere var der til den husbestyrerindeplads far gennem en annonce havde indsat i Jyllandsposten – de fleste af ansogerne havde endog vedlagt et fotografi. Samtalen kom uvaergerligtind på min mor. Her til oktober, sagde min far, er det et år siden mor gik bort – det er i grunden maerkeligt jo ældre man bliver desto hurtigere går årene. – Kunne det ikke ske for dig, sagde jeg forsigtigt til min far, at du en dag går hen og gifter dig igen ligesom min onkel. – Min far sad længe og så tankefuldt frem for sig. – Nej, sagde han stille, det har din mor og jeg haft det for godt sammen til. – Og det viste sig også, at det ikke var tom snak far sad med, for han giftede sig aldrig igen, selv om han havde tilbud nok.

Under samtalen kom vi ind på dengang far i sine unge år var skibsforer på bramsejlskonnerten »BONAVISTA«, der sejlede på Sydamerikafarten. Det var så

dejligt, sagde min far, at komme fra det kolde nord og komme ned i sydvestpassaten, hvor skibet med fuld sejlforing dagn efter dagn med en frisk brise kunne stå sydvest på. – Der var sådan en ophøjet stilhed ombord, man hørte kun den svage brusen fra bovvandet og den let knagende lyd fra skadeblokkene, når brisen trak i sejlene. Solen skinnede ned fra en skyfri himmel. Det smukke blå Atlanterhav lå udstrzkt for os så langt øjet kunne rzkke, og de hvide bugnende sommersejl stod i så smuk kontrast til den azurblå himmel. Selvom jeg måtte undvære jer derhjemme – ja, så falte jeg virkelig at jeg levede. Dengang vi sejlede på Sydamerika, fortsatte min far, var det meget almindeligt, at skibene havde dyr med ombord, så besztningen af og til kunne få noget frisk kød at spise i stedet for det saltede kød og flzsk, som opbevaredes i trzfadene. På »BONAVISTA« havde vi på en rejse fået en levende halvstor gris ombord. Det var så meningen, at når den havde nået slagterivzgten, så skulle den slagtes og dermed vzre et kzrkomment supplement til kostforplejningen ombord. Men inden det skete, havde vi megen sjov med den gris. Under opvæksten fik besztningen et nzrt forhold til den, så de nær-

Rio **Grande-fareren** »KODAN« **af Marstal i passaten 1908.**

Den levende proviant på dækstur ombord på »KODAN« 1911.

mest betragtede den som en skibshund. Når de skaffede i lukafet forude, ja, så stod grisen vagtsomt og så ned i lukafet til dem – det kunne jo vzre der faldt en godbid af. – Var der så en der kastede en luns op til den, så hapsede den skyndsomt lunsen og for derefter hen agter og stod og kiggede ned i kahytten, hvor styrmanden og jeg sad og spiste – måske faldt der også en godbid af her?

Under dårligt vejr kunne det hænde, at skibet bordfyldte, men grisen var ikke tabt bag af en vogn af den grund – uforknyt svømmede den hen til halvdaekket agter og fandt sig et tart sted, hvor den kunne opholde sig.

Da den dag kom, hvor grisen skulle slagtes, var der ikke een af mandskabet, der ville have med det at gøre – de kunne simpelthen ikke bzre det – så styrmanden og jeg måtte udfore baddelarbejdet, selvom vi også var ilde berart af det – og jeg tznkte ved mig selv, det skal være sidste gang, at jeg tager en levende gris ombord i mit skib. – Far gjorde en pause, og sagde derefter stille. Alt det, som jeg har siddet her og fortalt om, er og bliver kun minder. Man kommer uvaergerlig til at tznke på digterens ord – evigt ejes kun det tabte.

Den nzste dags aften og nat sejlede vi gennem Øregrundens skzrgård – der skulle navigeres meget omhyg-

geligt, så både styrmanden og min far arbejdede sammen gennem det vanskeligste stykke farvand. Søkortet lå jo nede i kahytten. – Når jeg ikke styrede, fulgte jeg interesseret med i sokortet. Der lå en stor lup på bordet, og ved hjælp af denne kunne man rigtig studere søkortet i alle dets detaljer.

Da vi kom ud i Østersøen, kunne man så tage det mere afslappet igen. På vagten, mens jeg sad og styrede, var skibet ofte betroet til mig alene. Far sad i kahytten, og han havde indprentet mig, at jeg skulle varsko, dersom jeg så andre skibe nxrme sig. Der var mange andre ting, man også skulle holde øje med – stod sejlene ordentlig? vindens retning m.m. På toppen af stormasten sad en vindpose, den viste tydeligt vindretningen – og skulle det ske, at vinden skiftede retning og kom ret forind – ja, så skulle vi ud og bjærge sejl, og derefter måtte man klare sig ved motorens hjælp alene. – Det kunne lade sig gøre så længe vinden var moderat, men blæste det op, da var der ingen vej uden om, så måtte man sætte sejlene igen og begynde at krydse – og her skulle man have foling med sejladsen, for det drejede sig om at ligge så tæt til vinden som muligt – uden at sejlene begyndte at blafre. Men det havde vi ingen problemer med på denne rejse. Det ene døgn gik efter det andet med roligt smukt vejr. Om natten passerede vi Kobenhavn. Lysene fra storbyen strålede så smukt mod den mørke nattehimmel. Ved daggry passerede vi Kronborg om bagbord – det spxndende nye sejlede vi nu imøde, for det var første gang, at jeg skulle ud på en så lang rejse, jeg havde aldrig vxret på Nordsøen for, og jeg glædede mig til at se Nordskotland, Orkneyoerne og hele den smukke barske natur.

Dagen efter den 6. september om eftermiddagen passerede vi Skagen. Det var roligt og stille vejr med solskin. Jeg husker tydeligt at vandets farve forandrede sig betydeligt. Jeg lå henne ved agterstavnen og så ned i vandet langs roret. Det var så rent og smukt blåligt. Den naeste dags aften passerede vi Norges sydspids Cape Lindesnxs, i en afstand af 5 sømil. Kursen sattes herefter mod Pentland Firth syd for Orkneyoerne.

Da jeg næste dag skulle overtage formiddagsvagten, stod Letmatrosen og stirrede opmærksomt agterud. Se der, sagde han – og forbavset fik jeg øje på finnerne af en stor haj, som nok havde vaeret tre meter lang. – Den krabat der, fortsatte letmatrosen, har fulgt efter skibet de sidste to timer. – Den er åbenbart ikke så intelligent som mågerne, sagde jeg og grinte. – Hvad mener du med det, svarede letmatroen og gloede uforstående på mig – ikke noget sxrligt, svarede jeg, det var bare sådant noget, der faldt mig ind. Letmatrosen forlod undrende vagten, og jeg følte ingen trang til at uddybe emnet nærmere – det finder han nok ud af senere, txnkte jeg.

Klokken ni kom far op og aflaste mig ved rattet, og han sagde, at han skulle nok tage tornen til klokken 1200. Jeg kunne bare gå igang med madlavningen. Middagen bestod den dag af Marstallernes yndlingsret – hel hvidkål, en ret, som de gamle Marstallerskippere havde lært at tilberede af beboerne på Nyfoundland. Dagen i forvejen havde jeg vaeret nede i saltfadet og hentet et stykke flæsk og et stykke oksekod, dette havde stået i blod i et døgn. Da det stadigt var meget salt, fik det ydermere et opkog på tyve minutter. Forude i lukafet havde vi kartoffel- og grontsagskassen. Der hentede jeg et pænt hvidkålshoved, gulerodder og kartofler. Flxsket og oksekodet kom nu i en høj stor gryde. Hvidkålshovedet blev delt i seks kileformede stykker og lagt ned i gryden blandet med oksekodet og flæsket. Derefter blev gulerodderne renset og lagt ned oven på og til slut blev der fyldt vand på. Hele herligheden stod så og kogte ca. halvanden time, i mens havde jeg skrællet kartoflerne, de blev lagt oven på det hele, og i løbet af tyve minutter var kogningen af maden fxrdig. Af vxsken i gryden blev der lavet en hvid melsovs smagt til med eddike og sukker. Derefter blev alle grontsagerne – uden væsken – hxldt op på et stort fad, og sammen med sovsen og kodet blev hele middagen serveret i kahytten agter. I sejl-

skibene levede besztningen under sejladsen meget af det, som man kalder sulemad d.v.s. gule zrter, brune bønner og grønkål. Derfor føltes det så dejligt at komme i havn, hvor der var mulighed for, at få noget fersk kød at spise.

Den nzste dag var det sondag, og da var det letmatrosen, der stod for madlavningen. Far mente, at fordi det var sondag, skulle vi have noget fersk mad til middag, så vi fik boiled meat i dåser d.v.s. preserveret argentinsk oksekod – en middagsret, som populzrt blandt søfolk, kaldtes kabelgarn – og det gjorde det fordi, når man opvarmede kodet på bradepanden i margarine sammen med løgene, ja, så var kodet så mørt, at det blev til bare trevler, der lignede garnene i en kabeltrosse. På eftermiddagsvagten kom far op og snakkede. Han udtrykte sin store tilfredshed med motoren. Uden denne, sagde han, havde vi såmznd – med det stille vejr, der hele tiden har været – ligget og dalret rundt oppe i Østersøen endnu – uden at komme nogen vegne. – Du ved Marstallerskonnerten »VIKING«, fortsatte min far, var rent sejlskib, da den i en årrzkke havde trælastrejserne til Thurso. Den sidste rejse den havde fra Sundsvall til Thurso blev en meget træls rejse for »VIKING«. Den var afgået fra Sundsvall på nogenlunde samme årstid som os, men da den jo ingen motor havde, drev den rundt for vindstille i Østersøen alt for længe, så da den endelig var kommet Skagen rundt og et stykke ud i Nordsoen, satte efterårsstormene ind. Den ene storm afløste den anden og en overgang var skibet endda kommet betznkeligt nær den norske kyst. Til alt held blev det sejlvejr igen, og det lykkedes dem omsider at nå frem til Thurso uden, at skibet havde lidt nogen havari. Men da havde rejsen også varet 54 dage, så det er vel forståeligt, at jeg er glad for motoren, for vor rejse kommer allerhojst til at vare 13 dage.

Den 11. september om aftenen fik vi fyrene ved indsejlingen til Pentland Firth i sigte. Da der gennem strædet kan løbe op til 8-9 sømils tidevandsstram, når den er stzrkest – måtte vi vzre meget omhyggelig med at vælge det for skibets gunstigste tidspunkt for gennemsejlingen, og det blev kort efter daggry den 12. september. Med 2-3 sømils medgående tidevandsstrom sejlede vi gennem strzdet og tidlig på formiddagen ankrede vi op i Thurso bugt – afventende hojvande, så vi kunne gå i havn. Kort for solnedgang ankom vi til Thurso. En masse mennesker var nede ved kajen og så vi kom ind. Det var åbenbart en kzrkommen oplevelse for beboerne i Thurso at se et skib anlobe deres havn. Byen, som lå på vestsiden af en lille smal flod, var på ca. 3000 indbyggere. Ved flodmundingen gik der fra hver side af floden en stenmole ud – og passagen, gennem molerne til floden og den lille kaj ved bysiden, hvor vi fortojede – var kun ti meter bred, så det var kun små skibe, der kunne anlobe stedet. Der var heller ingen sluseporte, så når det var lavvande, stod skibet helt tort. På østsiden af flodmundingen lå der en gammel borgruin fra vikingetiden – derfra stammer navnet Thurso.

Beboerne i Thurso var meget venlige og kontaktsøgende, så vi på »BONAVISTA« havde det dejligt i de fjorten dage, vi opholdt os i Thurso. Vi brugte 12 dage til at losse trzlasten og andre 2 dage til bundsmoring af skibet. – Det, at vi stod tør ved lavvande, skulle selvfolgelig udnyttes. Men hvordan dagene gik, vil jeg berette lidt om. Da vi startede losningen, fritog min far mig for madlavningen. Dzkslasten blev losset uden dzksmotorens hjælp, så styrmanden, letmatrosen og jeg stangede trzbrzdderne ind på kajen. – Drengene fra Thurso stod ude på molerne om aftenen og lystfiskede. Og det viste sig, at de fangede den ene store flotte å1 efter den anden. De kom hen til min far og viste dem frem, og far var straks brand interesseret – han stak drengene nogle få Penny pr. stk. – og det var meget uforsigtigt af min far – inden han så sig om svommede halvdzkket agter af store flotte ål. Til sidst blev det min far for meget, men uanset om min far stoppede betalingen – ja, så syntes drengene, at min far var så flink, at de simpelt-

hen foraerede ham ålene de fangede – og hvem kom det så til at gå ud over – det blev simpelthen os, der gik og stangede trae fra morgen til aften. Vi fik stegte ål, vi fik kogte å1 og vi fik syltede å1 – til sidst protesterede vi, og sagde til den gamle, at hvis vi ikke fik noget kadmad, så strejkede vi sgu. – Far blev godt nok lidt oprevet og sagde, at han ikke kunne forstå vi var utilfredse med den gode mad? – Men vore protester hjalp. – Naeste dag fik vi den dejligste oksesteg man kan tænke sig til middag. Om aftenen kom de unge ned til os og tog os med i byen. Vi var på steder, hvor der var skotsk sværddans m.m. Vi falte os virkelig godt tilpas i skotternes selskab – og selv om vi aldrig kom til Thurso mere, så havde vi brevforbindelse med dem mange år derefter – der var især en ung mand, der hed Stanley, han var meget trofast til at skrive.

Den 26. september afsejlede vi Thorso. Vi skulle gå til Methil og laste kul til Marstal. Den første dag nåede vi ikke længere end til Scapa Flow-bugten, hvor vi ankrede for natten, og det var jeg glad for – hele den storladne natur øhavet rundt gjorde et dybt indtryk på mig. Solen var ved at gå ned, og det rade skær over aernes marke klippeformationer tog sig så smukt ud. Jeg kan godt forstå, taenkte jeg, at de mennesker, der bor her, elsker deres øer...

Tidligt næste morgen lettede vi anker og fortsatte rejsen. Den 28. september sent på eftermiddagen ankom vi til Methil – der fik vi en hurtig ekspedition – næste dag var vi tillastet med ca. 140 ts. kul og om aftenen den 29. september afsejlede vi Methil. Det var stadig roligt og smukt vejr, men barometeret var begyndt at falde. Den 2. oktober fik vi fyrkending af Hanstholm og vinden friskede mere og mere fra sydvestlig retning. Da vi passerede Skagen fyrskib den falgende morgen havde vi vestlig storm. Senere på dagen sprang Vinden nordvest, og det kunne vel nok vaere, at vi havde fart på. Vi holdt en gennemsnitsfart af 9 sømil i det forholdsvis smulte vand ned langs med Jylland. Den 4. oktober om formiddagen ankom vi til Marstal og lykkelig var jeg. Der var nu gået godt 6 måneder siden jeg påmanstrede i Vejle, så jeg falte over for mine kammerater, at jeg havde klaret den godt, og var ikke så lidt stolt over at jeg havde vaeret i Skotland – jeg var jo kun 14 år.

Min sejlads med »BONAVISTA« blev ialt to år i første omgang. – Far i tiden lagde skipperne med få undtagelser skibene op i vintermånederne. Men dette forandrede sig, da skibene fik installeret motor, og dersom vi havde isfrie vintre, ja så sejlede de skibe, som kunne få fragter, hele året rundt. Det gjorde vi også med »BONAVISTA«, så det medfarte, at min første jul ombord på skibet holdt vi i Allinge på Bornholm og den anden året efter – i Hamborg.

Årene 1933 og 34 var i haj grad vanskelige tider for hele Danmarks befolkning – og det gjaldt ikke mindst skibsfarten. I Marstal lå der 7 dampere og en hel del sejlskibe oplagte – der var simpelt hen ingen Iannende fragter at få. Det ene stolte sejlskib efter det andet blev solgt til Sverige for priser så lave, at det var til at græde over. Svenskerne satte hjælpemotor i dem, og for mange skipperfamilier blev der en levevej ud af det – Sverige havde jo alligevel den store træeksport, skibene kunne satse på. – At min far kunne holde skibet igang, skyldtes alene de små driftsudgifter. Han tog simpelthen sine sanner ombord. Føden kunne vi jo altid få, men dersom det kneb med at skaffe udgifterne til hyren – ja, så måtte vi vente til far havde pengene. De fleste af vi bradre, der under kriseårene, afmanstrede fra »BONAVISTA« fik aldrig udbetalt vor tilgodehavende hyre. – Hvor sløjt det stod til med betalingen af fragterne dengang, kan nævnes et særligt grelt eksempel. »BONAVISTA« havde en last rug på 140 tons fra Danzig til Nexa på Bornholm. Den blev betalt med 275 kroner – ca. 2 kroner pr. tons. – Folk i land havde det også strengt. Kommunen i Marstal havde sat beskæftigelsesarbejde igang. De arbejdsløse blev sat i gang med at slå skærver til vejbelægning. Arbejdet blev betalt efter hvor meget, der blev slået.

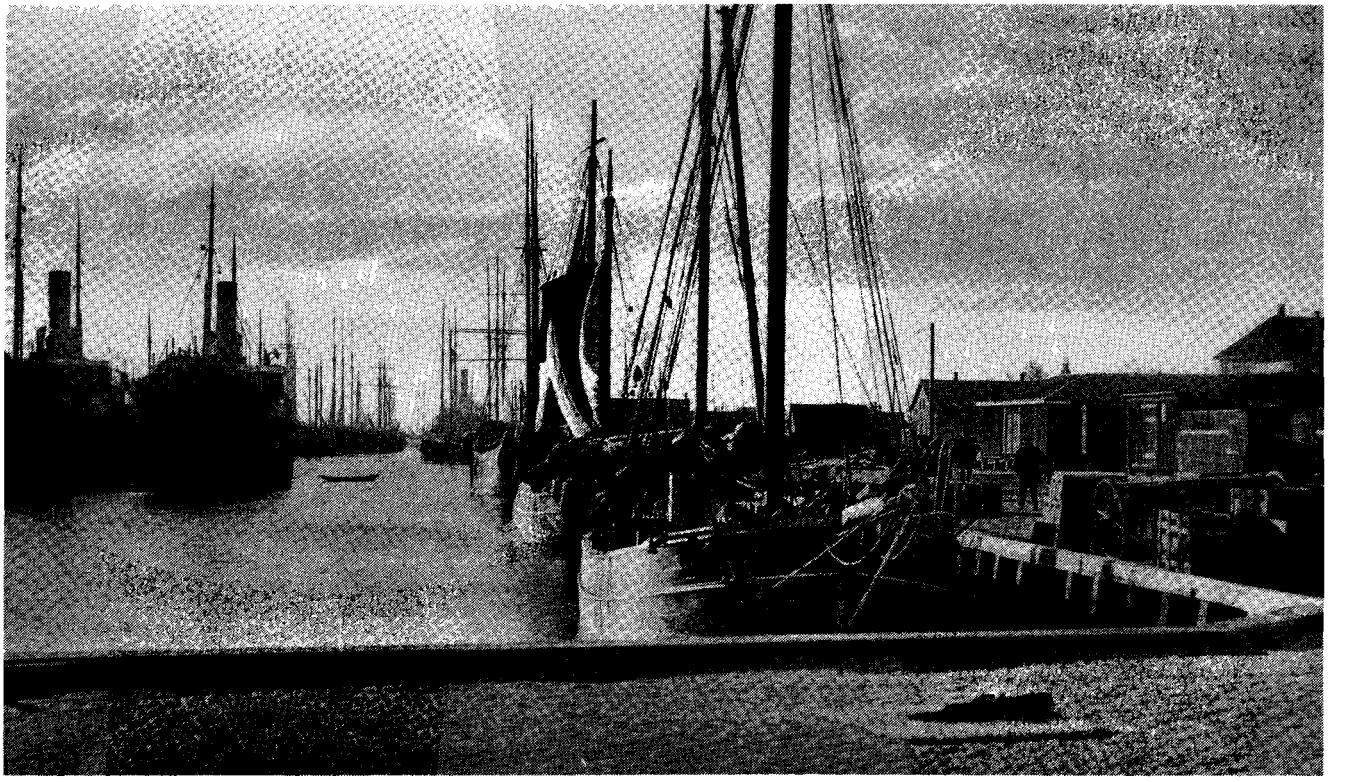

Oplæggere i 30'ernes Marstal.

Men selvom de var meget ferm til at slå skarver, så var det sjaeldent, at en arbejder nåede over 8 kroner på en fuld arbejdsdag.

De to år, som jeg sejlede med »BONAVISTA« kan jeg selvfnlgelig ikke berette om alt i alle detaljer – det ville nok blive for kedeligt, men et par småudpluk skal da med. Vi nærmede os julen 1933, og vi var kommet til Allinge på Bornholm. Det er sådan en lilleputhavn, hvor jeg syntes der var så dejligt at vare. Skibshandlerens butik lå nogle få skridt fra skibet. Der var min far og jeg ovre at gnre juleindknb, og da far bestilte varer, gav jeg mit besyv med og gjorde far opmaerksom på, at vi skulle have nndder, dadler og andre julegodter. Det endte med, at far kom med den bemærkning, at nu kan det vare nok, det er jo ikke meningen, at vi skal knbe hele butikken. – Men han overraskede mig alligevel, for bagefter gik vi hen til slagteren og knbte en næsten grydeklar gås. Den skulle vi så ha' juleaften. – Det var mig, der stod for madlavningen. Jeg havde mine barnlige forestilling om, at juleaften skulle være noget særligt dejligt, så jeg bestrabte mig på at gnre det så festligt og godt som muligt – min fnrste jul til søs skulle vaere en jul, som jeg aldrig ville glgmme – 'og mærkværdigvis blev den det også, men nok på en lidt anden måde end jeg havde taenkt mig. – Jeg var meget heldig med tilberedningen. Den stegte gås, rndkålen og sovsen var helt i

top. Vi var fire mand ombord. Der var dzkket pznt op med hvid dug og juledekoration og over radioen blev der spillet julesalmer. Maden smagte så dejligt. Vi var meget længe om at spise, og jeg fyldte mig i alt fald med mere mad end jeg havde godt af. – Det har nok bl.a. vzret et udslag af trostespisning – jeg savnede Marstal, kirkegangen og juleaftenen derhjemme i de hyggelige stuer, som vi havde for jeg kom på soen. – Resultatet af det madorgie udeblev selvfolgelig ikke – jeg fik en rzdsom mavepine og lå dvask hen resten af aftenen. Far grinede af mig og sagde, det lader da til at du har fået nok at spise. Jeg var kun et stort barn, der lzngtes hjem. Men vi var jo opdraget til at skulle være nogle fandens karle.

Sidst i januar måned 1934 havde vi en ret dramatisk rejse. Vi havde vzret i Gdynia og lastet kul til dansk havn. Vi lå nede i Østersøen mellem Rixhøft og Bornholm og krydsede op imod en vestlig storm. Skibet arbejdede voldsomt i søen – og nu og da bordfyldte skibet, så det ligefrem sitrede igennem hele skibet. Midt på natten, mens jeg stod og styrede, satte skibet – under en såkaldt forkert søs – ekstra hårdt i søen – skibet bordfyldte og pludselig med et brag faldt nokken af storbommen ned på ruftaget. Hidkaldt af braget stod far få sekunder efter oppe på halvdækket, og han konstaterede at mellemstaget mellem fokke og stormasten var sprzngt – og stormasten stod og dinglede meget faretruende agterover. Bedstemanden min 27 årige zldste bror og letmatrosen blev tornet til – og der var ingen vej uden om, trods det farefulde job, måtte min bror klare arbejdet med at gå til tops. Far ville ikke sende den unge letmatros op i masten, så han og jeg skulle blot gå til hånde på dzkket. Far tog rattet og faldt af for vinden, og da skibet lå med vinden ret agterind, gik vi igang med en forelobig reparation. Først blev der 'rigget en kasteblok iskåret en solid wire op på toppen af fokkemasten. Derefter skulle tampen af wiren fzstnes på toppen af stormasten. Dette farefulde arbejde skulle min bror klare. Da han kravlede op i riggen, så det ret fortvivlet ud. Den slappe rigning snoede sig rundt og opstigningen var meget besvzrlig. Jeg turde nzsten ikke kigge op af frygt for, at han skulle falde ned, og jeg tznkte ved mig selv – gad vide hvordan far tager dette. Men tilsidst ved indzdt stzdighed lykkedes det for det lille menneske, at få placeret sig på toppen af masten, og ved hjælp af en kasteline hev han wiren op til sig, og det lykkedes ham sørme at få fzstnet wiren på toppen af stormasten, skønt den svajede frem og tilbage som de bøjelige master artisterne laver deres shownumre på i Tivoli.

Vi satte derefter wiren til ankerspillet, og ved hjzlp af dette halede vi masterne i deres rette position igen. Efter vel udført arbejde, stod den gamle med brændevinsflasken og et snapseglas hvor foden manglede – dette glas gik på omgang – det var fars anerkendelse af godt somandsarbejde.

I slutningen af min toårige tjenestetid på »BONAVISTA« havde jeg en skzg personlig oplevelse sammen med min far. Vi var med »BONAVISTA« ca. 8 dages tid for julen 1934 kommet til Karlshamn i Sverige med kali fra Lybeck. Efter losningen var der sluttet en kornlast fra Karlshamn til Hamborg, så vi fik travlt efter endt udlosning med at rengøre og spule lastrummet, så vi var klar til at laste korn den følgende dag. Men efter rengøringen af lastrummet var det umuligt at vi kunne nå at få rummet tort, inden vi skulle påbegynde indladningen af kornlasten. Derfor gik vi igang med at tørre rummet ved hjzlp af blzselamper. Min far og jeg gik og tørrede last hele natten ved simpelthen at sztte blæselampens flammer direkte på garneringsplankerne og på den måde tørre stykke for stykke. Under dette arbejde var jeg kommet temmelig nzr min far – og i et øjebliks uagtsomhed sztter jeg blzselampens flamme for nær til garneringsplanken og flammerne bøjede af og ramte min fars sokker. – Min far stak i et mzgtigt brøl – og i en duft af brzndte sokker for han rasende efter mig med sin blzselampe rettet imod mig – vi for rundt om støtterne nede i lastrummet, men jeg var alt for gesvindt for

min far til, at han kunne nå mig, så da han havde fået afløb for sin vrede, gav han sig til at tørre last igen. Da vi noget efter kom på talefod igen, spurgte jeg min far om det virkeligt var hans hensigt at brznde mig med blzselampen, for det var jo kun et øjebliks uagtsomhed fra min side, at jeg kom til at svide hans sokker? – Nej, selvfølgelig ville jeg ikke det, svarede min far og grinede – jeg skulle jo blot have afreageret for min vrede – men – havde du stået stille –'er jeg nu ikke så sikker på andet end du også havde fået et par svedne sokker. Henad morgenstunden var vi fzrdig med at tørre lastrum, og klokken **0800** kunne vi begynde indladningen af kornet. Vi ankom til Hamborg et par dage før jul, så resultatet blev, at vi holdt juleaften i Hamborg. Det har åbenbart stået sløjt til med finanserne hos far, for vi fik medisterpølse med rødkål juleaften, og der var heller ikke købt noget juleknas. Hvor alvorligt det egentlig var, opdagede jeg, da jeg fjorten dage efter afmønstrede – mit tilgodehavende på **85** kroner – dem fik jeg aldrig. Men OK, når man gik ledig hjemme, ja så havde man kost og logi gratis, så det var vel rimeligt nok, at vi hjalp til – set fra min fars synspunkt.

I vintermånederne i Marstal gik der ofte mange søfolk hjemme. Skipperne havde deres bestemte steder nede ved havnen, hvor de mødtes. Styrmandseleverne derimod samledes aldrig nede ved havnen, men foretrak at mødes på hjørnet af Kongensgade og Kirkestrzde – et sted, der populært kaldtes trekanten. Kobmanden lige overfor var vist nok ikke særlig begejstret for, at de holdt til der, men det måtte han finde sig i. Der var sådan en speciel livsrytme i byen dengang. Det var blandt andet kutyme at gå gadelangs hver eftermiddag fra klokken **16** til **18.** Det tjente selvfolgelig et formål. Ungdommen havde derved rig lejlighed til at komme i kontakt med hinanden. Dengang blev der fra forzldrenes side set meget seriøst på om deres døtre valgte en ung mand med gode fremtidsmuligheder. Der var naesten ingen af pigerne, der havde nogen uddannelse – alle havde plads i huset som tjenestepiger, så deres største ambitioner var at slippe vzk derfra, og i stedet få deres eget, hvor de selv kunne bestemme, hvor skabet skulle stå. Og det siger sig selv, at så godt som alle eleverne på navigationsskolen blev forlovet og gift med Marstallerpiger.

Med »SKANDIA«

Den vinter gik jeg ledig i **3** måneder, indtil jeg fik hyre som letmatros med tremasterskonnerten »SKANDIA« af Marstal. Vi gik i fart den 1. april **1935.** Den første rejse gik til Danzig, hvor vi skulle laste korn til Præstø. Besztningen bestod af 7 mand, kaptajn, styrmand, to matroser, 1 letmatros, **l** ungmand og kok. Jeg havde som letmatros **35** kroner i hyre om måneden. De to matroser havde **60** kroner i hyre om måneden – begge var udmonstret med »SKANDIA« for at få deres sejlskibstid som matros – ingen matroser på sejlskibene fik så meget i hyre, at de kunne forsorge en familie, så sejlskibene var sådan set trzningsskibe, hvor de vordende soofficerer kunne erhverve sig den praktiske sømandsuddannelse. »SKANDIA«, der lastede ca. **300** ts dødvzgt, havde en hjzlpemotor på **180** HK, og kunne med fuld last holde en fart af **6** knob. Men inden vi stod ud på rejsen, vil jeg berette lidt om tilrigningen af skibet. Alle sejlene skulle jo først slås under. Skipperen og hans søn, der var styrmand, var nogle flinke mennesker, der behandlede deres mandskab godt, men i datidens Marstallerflåde var der alligevel en streng arbejdsdiciplin – der forventedes af en, at det kunne vzre ligemeget, hvad arbejde man end blev sat til, så skulle man kunne klare det. Den første alvorlige prøve, som jeg blev sat på, var for afgangen mens skibet endnu lå fortøjet i Marstal havn. Styrmanden, som for mig virkede lidt genert, kom en formiddag til mig – rømmede sig og sagde: Du Frits: Vi skal ha' dig til tops. Der ska rigges en blok op i toppen af fokkemasten, og der skal skæres et nyt fald til klyveren. Med andre ord, jeg skulle entre til tops, fastgøre en

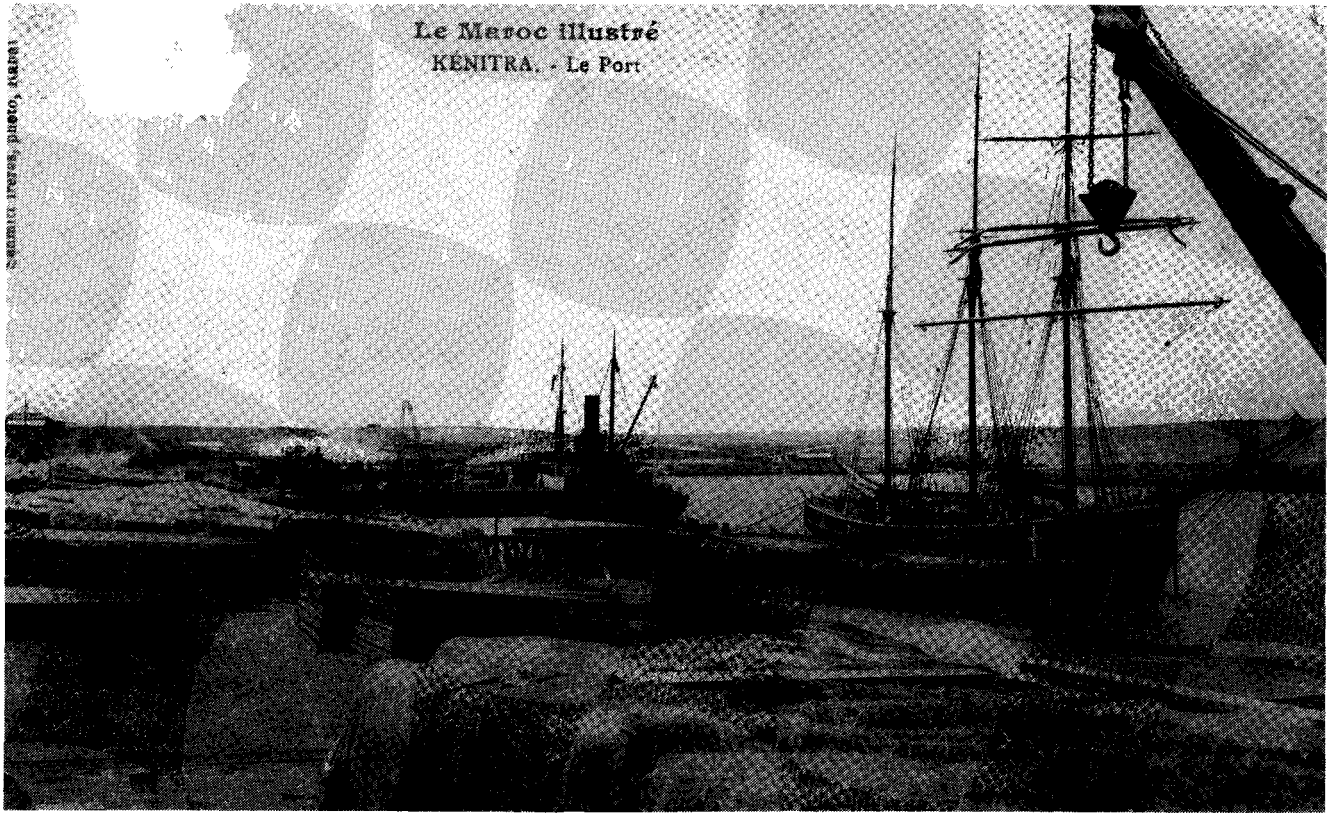

»SKANDIA« i Marokko under 1. verdenskrig, hvor skibet var ren sejler, 3 mastet bramsejlsskonnert.

enkeltskivet blok i en øjebolt ca. 2 fod under fløjknappen, derefter skulle sjæklen låses med et stykke ståltråd, når dette var gjort skulle jeg fæstne tampen af det 2½" manillafald i øjet af klyverstaget med et halvstik – og for sikkerhedens skyld skulle stikket sikres med et merlingbændsel. Alt hvad jeg havde at klamre mig til under dette arbejde, var den bare mastetop og dens barduner. Den tid jeg hang oppe i mastetoppen med fødderne viklet rundt om bardunerne og med stangen presset ind mod brystet, var nogle meget krævende minutter for mig. Det gjaldt nemlig om at finde en stilling, således at jeg kunne arbejde frit med begge mine hænder og udføre det arbejde, som jeg var blevet sat til. Sveden sprang frem på panden, og dybt neden under mig sås skibets slanke skrog og styrmanden, der med stor opmærksomhed fulgte mit arbejde. Det lykkedes mig ved at læne mig godt forover at få frigjort mine hzender. Blokken, som var blevet hejst op ved hjælp af en kasteline, blev sjæklet fast og låst, manillafaldet blev med et halvstik bundet i klyverstagets øje – og tilsidst det allersværeste af det hele – sikringen af tampen med et merlingbændsel. Under dette arbejde meldte trætheden sig, og jeg må ærlig indrømme, at jeg havde den største lyst til at løbe fra dette bændsel (se skitsen) – men jeg holdt ud og fik

det lavet – hvis jeg ikke havde klaret dette – så kunne jeg lige så godt afmønstre med det samme – sådan var diciplinen i Marstallerskibene dengang. Da jeg efter endt arbejde og med stor lettelse klatrede ned af masten igen, kom styrmanden mig i møde og sagde: Fik du låst sjæklen fast? – og fik du lagt bcendsel på tampen af halvstikket? – Herpå kunne jeg med god samvittighed svare, at det gjorde jeg – Nå? jamen så er den jo OK, sagde styrmanden og så blev der ikke snakket mere om den sag.

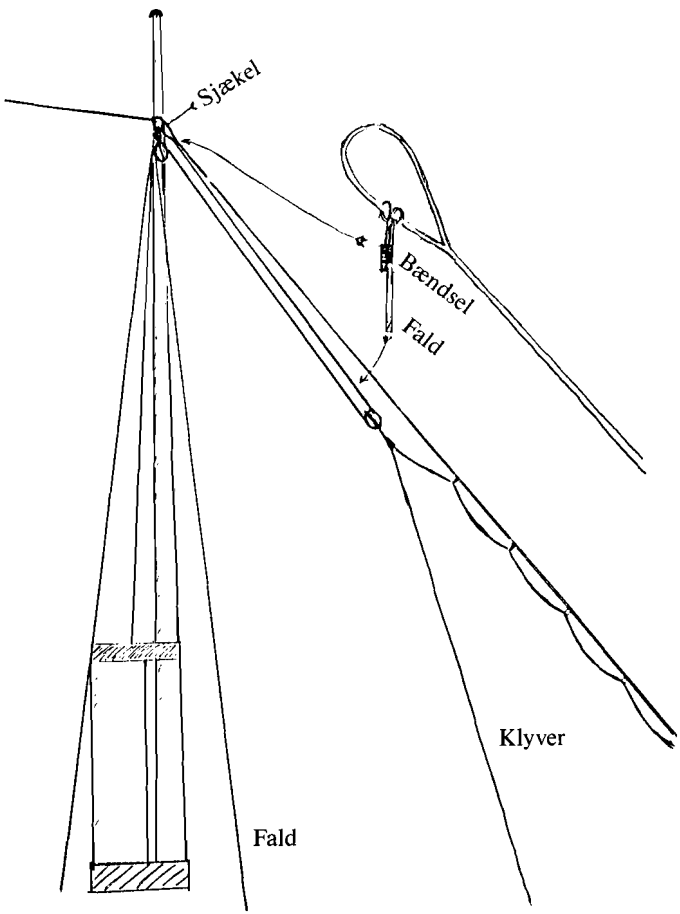

Som motorsejler havde »SKANDIA« afkortet spryd og førte kun 3 forsejl – Fok, Stagsejl og Klyver.

Det betragtedes dengang som en ganske naturlig ting, at sådant et stykke arbejde skulle enhver rask Marstallersømand kunne udføre – men alligevel – jeg var jo kun en dreng på godt 16 år...

Nzste dags middag aisejlede vi. Det var en tirsdag – for den gamle Marstallerovertro var, at man efter en opliggerperiode aldrig skulle stå til søs på en mandag – det bragte uheld med sig. Jeg tcenker nu ikke, at vor skipper havde taget hensyn til dette – men man ved jo aldrig? Vi sejlede gennem Mørkedybet og forbi Skjoldnæs og derefter øster på til Danzig. Det var med en vis vemodig stemning at tage afsked med Ærø, som den lå der smuk og dejlig – alt det, som jeg kendte og elskede skulle jeg forlade et lille års tid, for der blev ikke tale om, at vi kom til Marstal fnr skibet skulle lægges op igen ved juletid. Men selv om jeg i 9 måneder gjorde tjeneste ombord i »SKANDIA« – uden nogen form for ekstra fridage og ferie – betragtede jeg min tid ombord som absolut positiv. Der herskede en god tone ombord og mine mandskabskammerater var meget flinke og omgcengelige. Kokken var en 25-årig mand fra Maribo. Han var således den zldste af vi fem bescetningsmedlemmer, der boede forude. Han var sådan om man kan sige det en lidt sjov excentrisk fyr – han var en stor naturelsker og talte meget om hvor smukt der var nede ved Maribo sø, og jeg lovede ham, at når jeg engang afmnnstrede, så skulle jeg nok tage til Maribo og besnge ham. – Men tznk! – der skulle gå 50 år inden jeg kom til Maribo. I sommeren 1986, efter at have vzret i Knuthenborg løvepark, tog min svoger og jeg til Maribo og spiste på hotel Hvide Hus. Og da kom jeg kokkens ord i hu – hvor var Maribo s0 skøn som den lå der udbredt foran os omkranset af bøgeskov og med den smukke domkirke liggende tæt ved vandet. Mine tanker gik uvzrgerligt til lukafet i »SKANDIA« hvor kokken dengang sad og røg sin pibe og fortalte om hans kære hjemegn. Men der var også andre ombord som gjorde et stort indtryk på mig – og det var den ene matros, han havde medbragt en ny

grammofon og en masse grammonfonplader af datidens mest populaere melodier – men der var også en hel del af de gamle klassikere såsom Tjaikovsky's violinkoncert, plader af Beethoven, Schubert m.fl. – Påvirkningen af den musik, der blev spillet, udeblev heller ikke. Jeg kom faktisk til at holde af de gamle klassikere. Og her var kokken saerlig god til at lytte, og han gjorde mig tit opmaerksom på, når der forekom passager, hvor musikken tonede særlig smukt...

Med hensyn til kostforplejningen ombord i Marstallerskibene er denne – af ikke Marstallere – ofte udsat for hård kritik og små vittige historier om Marstallernes sparsommelighed var et yndet tema blandt søens folk. – En meget yndet historie er denne – ved du hvordan du på lang afstand kan kende et Marstallerskib fra de øvrige? – og dersom man da svarer, nej! – da breder der sig et bredt grin over spargeren, og han siger: – Efter et Marstallerskib flyver der aldrig nogle måger. Når jeg sætter fokus på dette –, ja, så er der måske lidt om snakken om, at Marstallerne er et sparsommeligt folkefaerd – men, at det stod så slajt til med kostforplejningen ombord passer nu ikke. På »SKANDIA« har jeg aldrig oplevet at gå sulten til køjs. Den varme mad spiste vi altid mellem 12-13, og der var altid rigeligt. Men med hensyn til pålæg til bradet om aftenen, kunne man godt sige, at der herskede en vis form for sparsommelighed i skibet – vi var sat på ration. To gange om ugen – nemlig onsdag og lardag, fik vi udleveret 1 stk. ost, 1 stk. spegepalse, en dåse leverpostej og en dåse sardiner – beregnet til fem mand. – Det siger sig selv, at vi unge mennesker smovsede den aften, og vi spiste rub og stub. De øvrige dage i ugen måtte vi så klare os med margarine og sukker på bradet og desuden var der naesten altid nogle stumper kød, der var levnet fra den varme middagsmad. – Jeg tror, at de fleste af datidens søfolk kan nikke bekræftende til denne beskrivelse af kostforplejningen i Marstallersejlskibene. I de ni måneder, som jeg var mønstret i »SKANDIA« sejlede vi mest i fart mellem Danzig og

Ombord i »SKANDIA«, forfatteren i midten.

danske havne – men vi var dog også et par ture til Norge, Sverige og Finland.

Det skete af og til, at vi fik en søndag i Danzig, hvor der ikke blev arbejdet. Og gik man så en tur i land, så skulle jeg vel nok love for at der var fest og optog i gaderne. Hagekorsflagene hang ud fra alle huse og bygninger, og det vrimlede med Hitlerjugend, som marcherede straekmarch til opildnende tyske militærmelodier. – Dengang i 1935 fornemmede man tydeligt, at der foregik noget ildevarslende i Tyskland, og at det hele nok ville ende med krig. – Safolkene ombord i skibene skulle være meget forsigtig med at sige noget nedsættende om deres Furer. Der skulle næsten ingenting til, far deres hemmelige politi kom og satte en i spjaeldet. I den sommer, hvor vi sejlede så meget på Danzig, skete der meget tyveri ombord i skibene. – Medens safolkene lå og sov i deres kajer om natten, luskede tyve sig lydløst ned i lukaferne forude og stjal alle de personlige effekter, som de kunne få fat i – og det kunne lade sig gare – fordi dørene til lukaferne helst skulle stå åbne af hensyn til frisk lufttilfarsel. Så vi ombord på »SKANDIA« iværksatte nogle forebyggende foranstaltninger. – Far vi gik til kajs – fjernede vi nedgangslejderen, derefter trak vi gram-

mofonen helt op, lagde en plade på og til sidst bandt vi en sejlgarnssnor til udløseren, således at ved den mindste berøring af snoren ville grammofonen automatisk gå igang med at spille. Det kan vel vzkke stof til eftertanke, at titlen på grammofonpladen hed: »Skuden er klar«

Ud på natten ved ca. 2 tiden vågnede vi alle ved lyden af et bump og samtidig begyndte grammofonen at spille: »Skuden er klar«. Der blev omgående tzndt lys, og vi fandt en mandsperson på ca. 30 år liggende på dørken. Det var tydeligt, at han havde fået sig en ordentlig forskrzkkelse. Den ene matros, som var meget vred på den ubudne gzst, hzvede hånden for at give tyveknxgten en på kassen, men han besindede sig, da han så, at manden havde trzben på det ene ben – og det var tydeligt, at tyven appellerede til vor medlidenhed, for han lå og strittede med det op i hovedet på os. Matrosen bad mig om at gå i land og hente politiet – for som han meget rigtigt sagde – vi må se at få lagt en dzmper på de tyverier ombord i skibene – lader vi ham slippe, ja, så fortsztter det bare. Vi lå fortøjet uden på to store lægtere, så det undrede mig meget, at fyren med trzbenet var så adrzt at han lydløst kunne snige sig ombord i vores skib. Jeg fik forholdsvis let fat i en politibetjent. Og da han kom ned i lukafet, tog han sin revolver frem – tog ladegreb, og med barsk tone bad han tyveknzgten om at følge med – til vor store forundring skete der en hel forandring med tyvens adfzrd – I samme øjeblik han kom i politiets varetzgt – blev den før så ynkelige stakkel – rigtig hoven og frzk, og idet han forsvandt op af lejderen snerrede han hånligt af os.

Det meste af sommeren og langt hen på efteråret havde skipperen sin kone med ude at sejle. De var begge nogle rare mennesker. Når man stod og styrede fik man sig ofte en hyggelig snak. Og det skete tit, at konen bød på konfekt, småkager m.m. – Trods de var sådan nogle rare mennesker – udviste skipperen alligevel lidt unfair adfærd – ikke over for os menige ombord, men overfor sin søn, der var styrmand. – Han elskede at drille ham, hver gang der bød sig en lejlighed. Således kom vi en aften kort før solnedgang til Neufarwasser – indsejlingen til Danzig – og vi fortøjede på bagbords side ved en pælerække på floden, agten for marstallerskonnerten »ENERGI«. Nu var styrmanden et meget energisk og adrzt menneske, og han havde fået den ide, at skibet ikke lå langt nok inde til kajen, så han hoppede udenbords agter og stod på fortøjningswiren for at tvinge skibet ind. Det var så meningen, at jeg skulle tage det slzkke hjem, når han steg af fortøjningswiren igen. – Men der kom skipperen ham i forkøbet. Han gennede mig væk fra pullerten, og løsnede derefter wiren, således at det var på et hzngende hår, at sønnen ikke drattede i vandet. Da styrmanden fik svunget sig ombord igen, gloede han arrigt på mig og hvxste: Hvorfor fanden går du hen og slzkker på wiren i utide – det var sgu et rent held, at jeg ikke drattede udenbords – men det varede ikke mange sekunder før han fattede den rette sammenhxng – for hans far stod inde i styrehuset og så noget så rzveuskyldig ud.

Som jeg nzvnte lå »ENERGI« fortøjet foran os, så vi fik besøg derfra. Og jeg skal love for, at det blev en livlig aften i lukafet, for nu var der ikke mindre end fire matroser, der om et par måneder, skulle begynde studierne på navigationsskolen i Marstal. Selvfølgelig kom snakken om det økonomiske ind i billedet. Det kunne nu være rart, sagde den ene af matroserne fra vort skib, med lidt rigeligt højvande i kassen, når man skulle til at starte på navigationsskolen. – I morgen vil jeg i alt fald forsøge lykken, fortsatte han og grinede, – nå, sagde vi forbavset? Jo, jeg har taget alt mit tilgodehavende hyre op, sagde han, og det er min hensigt at tage ud til det mondxne badested i Zoppoth, hvor der findes et spillecasino, det kunne jo vzre, at heldet var med mig. Med den status du har, lo de andre matroser, slipper du aldrig derind, det er jo kun forbeholdt det tyske overklassemiljø. – Jo, sagde matrosen optimistisk, jeg bilder dem

blot ind derude, at jeg er styrmand på »SKANDIA«. Den næste dag tog han sørme derud. – Men det gik bare ikke som han havde håbet, for selv om han fortalte dem, at han var styrmand, så var dette ikke nok. – Sie müssen Kapitan sein, blev der sagt, så da brast hans drømme om appelsinen i turbanen. Vedligeholdelse af skibet kan der skrives en masse om, men her vil jeg nøjes med at beskrive et arbejde, hvor der kræves en væsentlig og ikke helt ufarlig arbejdsindsats – nemlig masteskrabning. Det foregår som regel, når skibet ligger i havn. Jeg blev sat til at renskrabe fokkemasten fra fløjknappen til dæk. Ungmanden blev sat til at skrabe stormasten. I det klyverfald, som jeg selv havde skåret, blev der fastgjort en bådsmandsstol. Den blev hejst så højt op, det kunne lade sig gøre, og fra denne skulle jeg så i siddende stilling, renskrabe masten.

I begyndelsen kunne man ikke fra den siddende stilling i bådsmandsstolen nå toppen af masten, så der måtte man op at stå – og det siger sig selv, at der skal man passe godt på, at man ikke dratter ned fra masten – blot en uforsigtig bevægelse var nok til at man kunne tabe balancen, for vi havde jo en stor brødknivlignende skrabekniv med deroppe. Mine tanker gik uvzrgerligt til styrmanden, da han spurgte mig om jeg havde låst sjzklengodt, og om jeg havde lagt et ordentligt bændsel på tampen af faldet. Han havde jo sådan set udvist en meget ansvarlig adfærd – havde dette arbejde ikke været udført ordentlig kunne det let komme til at koste menneskeliv. – Der er sandelig ikke noget, der måtte kikse her. Da jeg havde skrabet det øverste af toppen, skzvede jeg naturligvis til min makker på stormasten, der var selvfølgelig lidt konkurrence i, hvem der først blev færdig med masten. Arbejdet var nu mere behageligt, for nu kunne man sidde ned i stolen og udføre sit arbejde. Når man sådan sad og skrabede kunne man godt tænke på andre ting – og stoppede man op i sit arbejde og så ned på skibets slanke skrog dybt nedenunder sig – da kunne det godt kildre lidt i maven – sæt nu at manillafaldet pludselig sprang eller en eller anden af vanvare lod gå på faldet – ja, så ville du uværgerlig falde ned og slå dig ihjel. Med hensyn til at leve livet intenst, kom jeg min fars digt ihu som netop handlede om dette emne,

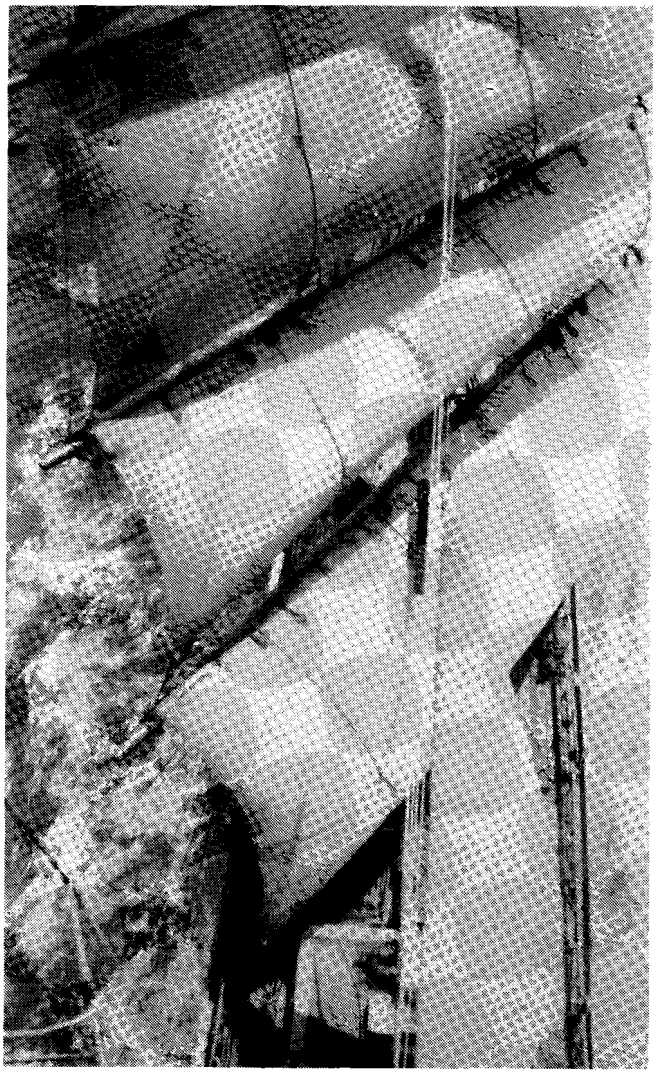

Foto taget af en topgast ombord på barken »CLAUDIA« af Marstal sidst i 20'erne.

dengang han sejlede som topgast i en af de store fuldriggere fra Hamborg. Digtet, med titlen »Topgastens nattevagt«, lød således:

Når fuldmånen skinner så smukt på de bugnende sejl
fra røjlråen jeg tankefuldt dem betragter
majestztisk kløver skuden sig gennem passatens gyldne ocean
med brusende morildsstriber i festlig fyrvzrkeri
fra for til agter

Og når passatens lune vind stryger så mildt på din kind
da glemmes de stormfulde dage, hvor man med livet som
indsats til tops måtte tage.
Dog uden risiko jeg ej ønsker at leve mit liv
Til tryghedsnarkomanernes verden min hu ej står
når udfordringen kalder, ja så er jeg klar i mit skiv
til bjzrgning af sejl – ja selv under de ringeste kår...

I den tid jeg sejlede med »SKANDIA« havde vi kun en rejse, hvor det virkelig var storm så det klodsede, og det var midt i oktober måned med tomt skib fra dansk havn til Danzig. Vi havde passeret Falsterbo om formiddagen. – Ud på eftermiddagen blæste det op med storm fra sydvest. Vinden blev ved med at tiltage i styrke, og i bygerne måltes der vindstyrker fra 27 til 29 sekundmeter – med andre ord – orkan. Vi sejlede med motoren til, og sejlføringen var blot stagfokken og et klodsrebet skonnertsejl. Om aftenen passerede vi norden om Bornholm – og så snart smulten fra Bornholm ophørte, rejste der sig en voldsom sø. Jeg havde 19-24-vagten – og foruden at styre skibet, skulle jeg også kravle ned i maskinrummet og smøre motoren. Det med at være motorpasser under dette dårlige vejr, var absolut ikke noget jeg brød mig om, for skibets overhalinger i den voldsomme s0 kunne undertiden være så kraftige, at skibet havde en hældning på op til 35-40 grader. Maskindørken var jo glat af olie, så jeg måtte være uhyre forsigtig med at holde mig fast, når jeg rendte rundt med smørekanden – men det værste af det hele var, at jeg blev søsyg ved lugten af den ulækre, lumre oliedunst fra maskinen, så det endte med, at jeg kastede op samtidig med at jeg gik rundt og smurte de roterende dele i maskinen – for mig gjaldt det blot om at blive færdig i en fart, således at jeg kunne komme op i den friske luft igen.

Det var efterhånden gået hen og blevet midnat. Der var høj bråd på søerne og det suste og peb i takkelagen – en rigtig uhygge-nat var det. Da jeg kom op i styrehuset fornemmede jeg, at vor gode skipper ikke var så stolt af situationen – at underdreje det tomme skib i dette forfærdelige blæsevejr – var en komplet umulighed. Han havde kun et at gøre, og det var at fortsætte kursen mod Danzig. Vi havde vind og s0 ca. 4 streger agten for tværs, og det så meget faretruende ud, når skibet hang på en af de store bråd og krængede voldsomt over – jeg kunne mærke på skipperen, at han virkelig var ængstelig for, vi skulle kuldsejle med skibet. Da afløsningen kom, og jeg skulle til at gå forud, kaldte skipperen mig til side, og sagde til mig: Du behøver ikke at gå forud, du må gerne ligge på min sofa i min kahyt. Jeg blev naturligvis glad for hans tilbud, og havde også den største lyst til at lægge mig dernede, for jeg var virkelig bange for at skibet skulle kæntre – men jeg afslog – simpelthen fordi jeg ikke ville tabe ansigt over for de andre i lukafet forude. Den nat lukkede jeg ikke et øje. – Skibet tog så svære overhalinger, at man til tider lå mere på skibsgarneringen end på køjens bundbrædder. – Og når den sådant rigtigt krængede over, så lå jeg med kold sved på panden og tænkte – gad vide om skibet rejser sig igen. Det skal ikke være nogen hemmelighed, at jeg i mit indre bad en stille bøn til de himmelske magter om at holde hånden over vort skib. Ud på morgenen sprang vinden nordvest, og i løbet af kort tid begyndte den at aftage i styrke. Sent på aftenen kom vi velbeholdne til Danzig uden at der var sket noget havari på skibet.

Alt har en skæbne – også et skib. Fra ny af blev »SKANDIA« bygget som tremastet bramsejlsskonnert af Marstalleren skibsbygmester Otto Hansen i Stubbe-

køb ing. Den var på 178 bruttotons, og den blev søsat i året 1902. 38 år senere mødte den sin skzbne under anden verdenskrig ud for Vinga i Sverige. Her minesprzngte den, og i løbet af få sekunder forsvandt den under havets overflade. Det gik så stzrkt, at kun rorsmanden – ud af dens syv mand store besætning – blev reddet. - Han blev senere fundet ridende på kølen af en kæntret redningsbåd. I de 38 år skibet eksisterede har dens skzbne ikke vzret uden dramatik. Under en rejse i første verdenskrig befandt skibet sig den 7. februar 1918 på Nordatlanten. Her var skibet løbet ind i en meget hård storm, og af en voldsom brådsø blev skibet kzntret om på siden. Soen ødelagde nzsten alt opstående og ved en svzr overhaling gik fokke- og stormast over bord. Skibet var i en frygtelig forfatning med sejl, rigning og rundholter i en forvirret masse og med vraggods hamrende ind imod skibssiden. Det lykkedes at få kappet vraggodset fri og at få skibet rettet op. En nødmast blev rejst ved hjælp af lossebommen, der surredes til stumpen af fokkemasten, således at man foruden mesanen kunne fore et forestagsejl og en klyver. Havariet var sket på 52 grader nordlig bredde og 32 grader

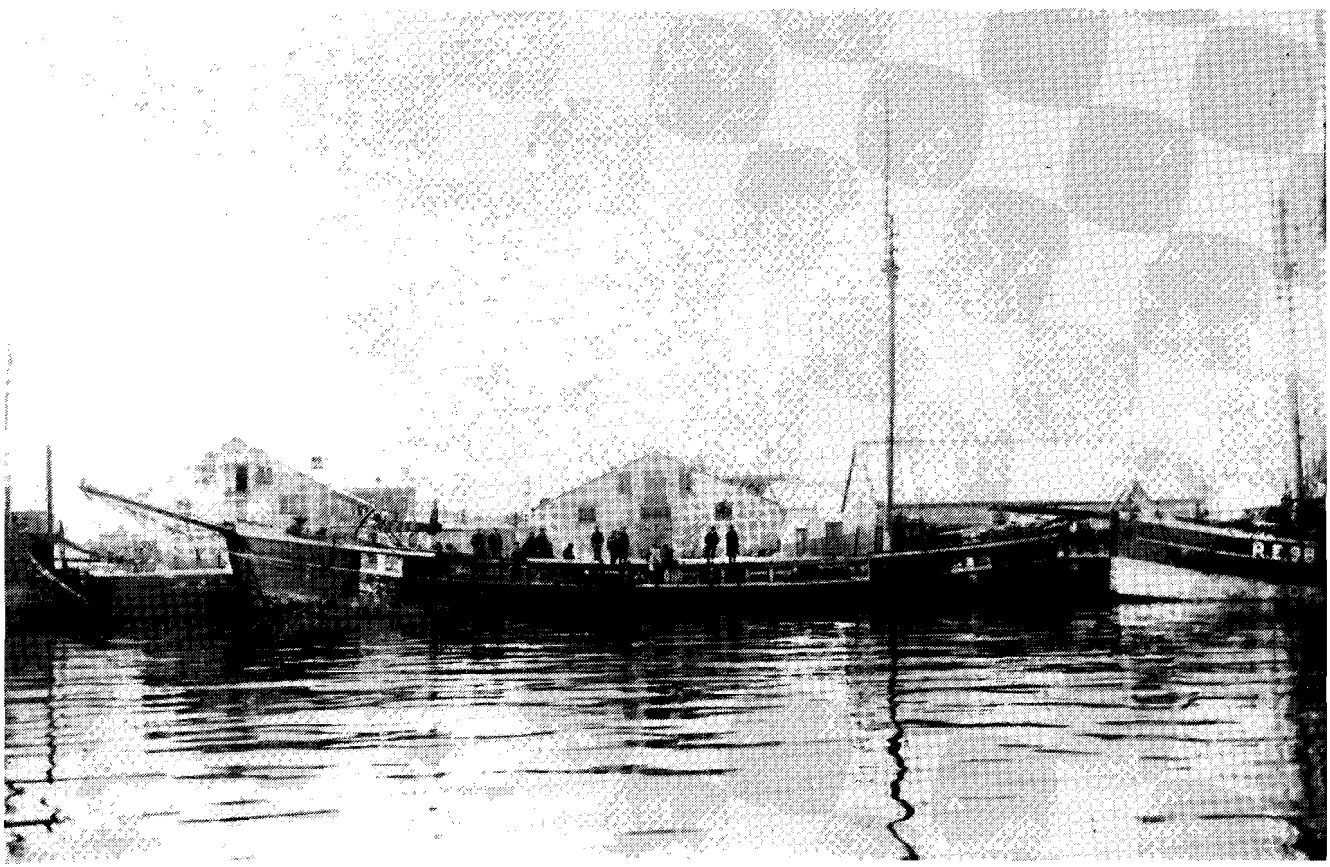

»SKANDIA« efter indbjergningen til Vestmannhavn. Den islandske trawler ses agten for.

vestlig længde. Herfra sejlede man for den primitive rigning ca. 750 sømil nordpå gennem den tyske spzerrezone til Sydisland. Den 19. marts blev havaristen taget på slæb af en islandsk trawler og bragt ind til Vestmannhavn. Det var kaptajn Albert Hansen fra Marstal, som dengang førte »SKANDIA«. At det lykkedes for besætningen – trods den primitive nodrigning – at sejle 750 sømil nordpå og derved redde skibet, vidner om et virkelig godt stykke somandsskab, som man ikke andet end kan beundre. Og hvor er det tankevzekkende, at den dygtige kaptajn Albert Hansen fra Marstal alligevel ikke undgik sin skzbne med »SKANDIA« – for ved minesprzengningen ud for Vinga, var den fortidige kaptajn Albert Hansen med som styrmand – og gik ned med det skib, som han så tappert bjzergede til Vestmannhavn i 1918...

Forrygende storme og hårdt vejr var ikke det eneste sofolkene måtte ligge og slås med, der var sandelig også de tyske undervandsbåde, der lå og lurede på dem. Man må undre sig, at de frivilligt kunne få søfolk ombord i skibene til at sejle under sådanne vilkår. Det var et tilbageblik over mit gode skib »SKANDIA« og der er vist ikke meget mere at skrive om den andet end, at vi kort for jul kom til Marstal og lagde skibet op, og da havde jeg gjort tjeneste ombord i ni måneder...

Man går vel allesammen med en drøm om at opleve noget spzendende. – Lige fra jeg som fjortenårig startede min karriere til søs, havde jeg tænkt mig at slutte mine ni måneders matrostid på et rent sejlskib uden den osende hjzlpemotor – helst skulle skibet gå i fart på Sydamerika, så jeg kunne opleve S 0 og NV-passaten. Min fars beretning om Rio Grandefarten havde gjort et stort indtryk på mig – dette, som han sagde – at man døgn efter døgn med høj sol og klar blå himmel kunne sejle for fulde sejl i en mild frisk brise, hvor man blot horer de svage lyde fra skodeblokkene, når vinden trak i sejlene, og den svage brusen fra havet, når skibet kløver sig igennem det blå ocean – det var herligt. – Passaten kom jeg desvzrre aldrig til at opleve fra et sejlskib, men senere i livet, hvor jeg blev styrmand og farer i D.F.D.S. da dvælede mine tanker ofte ved datidens sejlskibe. – Jeg kunne sandelig godt forstå, at sofolkene, der dengang kom fra det kolde nordatlandske hav og ned til den lune friske passat, nød sølivet – for selv i motorskibene føltes det dejligt.

Under min ledighedsperiode i Marstal i foråret 1936 var jeg en dag nede ved havnen og se tremastet skonnert »ALF« komme ind for oplægning. Den gik i fart fra Frederikshavn i foråret marts 1935. Med dette skib var forhyret fire matroser, der alle var sanner af Marstallerskippere. Disse unge mennesker på 19-20 år havde alle erhvervet deres sejlskibstid i det lille år, der var gået, siden skibet gik i fart, så nu stod vejen åben for dem til at begynde på navigationsskolen. Der var naturligvis glæde og høj stemning ved deres ankomst. – Skipper og styrmand havde vzeret meget tilfreds med de unges indsats, for de havde i det år, der var gået med sejlads fra Canada til Europa, vzeret udsat for store strabadser med stormvejr, sejl, der var revet i stykker, knzekkede rundholter m.m. Og på toppen af det hele var skibet sprunget læk, således at det trak op til 28" på vagten. Skønt matroserne havde døjet så meget, var der et ubrydeligt kammeratskab og sammenhold mellem dem, så det har nok gjort sit til at de fik skibet sikkert i havn.

Da jeg kom ombord i skibet, var der en ting, som jeg var meget imponeret af, og det var deres beboelsesforhold. Ruffet, som var et dzekshus placeret ved fokkemasten, var så rent og probert med nye gardiner for køjerne, og på dørken var der lagt lenolium over det hele. – Jeg mindes ikke, at jeg nogensinde havde set et sejlskibslukaf, der var pænere. I Marstals fortrinlige sofartsmuseum findes et ruf, der minder meget om det, som fandtes i »ALF«. Desvzerre kom »ALF« aldrig ud at sejle som sejlskib mere – et aktieselskab på Sejrø købte skibet med den hensigt at sætte motor i. En forårsmorgen i 1936 blev det smukke 300 bruttotons

store sejlskib med det poetiske navn »ALF« slæbt ud af Marstals havn. – Det var en vemodig dag for Marstallerne. Den stolte sejlskibsperiode var ved at være slut og gået over i historien. Dog var det ikke uden en vis tilfredsstillelse at se, da det smukke skib gled imellem molerne, at besætningen havde afleveret den i god stand, så »ALFEN« med værdighed kunne gå sin svanesang som sejlskib imøde.

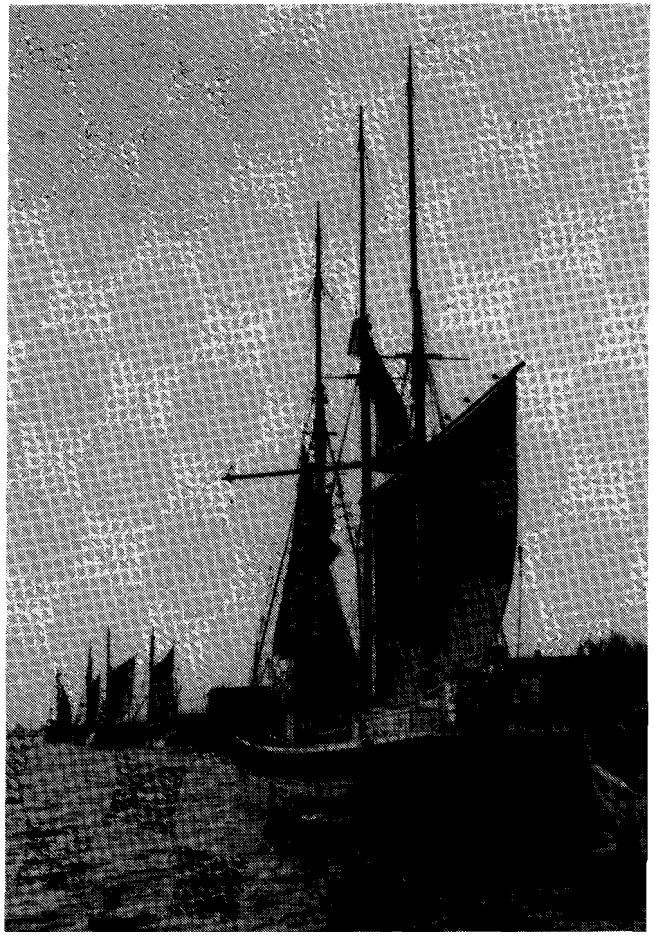

Tremastet sletskonnert »ALF« ankommet til Marstal foråret 1936 **med en ladning kul. Det var skibets sidste rejse som ren sejler.**

Skonnert »BIEN«

I foråret 1936 fik jeg hyre på en lille motorskonnert »BIEN« af Marstal som bedstemand. Skibet var bygget af L. I. Bager 1898 og eksisterer fortsat ligesom »BONAVISTA«. Den lastede godt 100 tons dødvægt, og besztningen bestod af 3 mand. – Skipper, letmatros og ungmand. Hyren for mit vedkommende var 60 kroner om måneden. Med sejlskibslangfarternes ophør indtrådte en ny epoke i Marstals historie, som skulle przge byen i ca. tyve år – og det var småskibe med styrehus, en kraftig maskine og med en begrznset sejlføring – skipperne, som alle var selvejere, lod bygge større og højere luger i deres skibe, således, at de kunne rumme mere last og samtidig var de lettere at losse og laste. Skipperne på disse selvejerskibe – blev her i Danmark kaldt for havets husmznd. – Og der var ikke så få af dem – i hele Danmark fandtes der – før anden verdenskrig – over 600 småskibe. Dengang kørte de store lastbiler med anhzngere ikke på vejene, så det meste af al indenrigs gods, der skulle flyttes i Danmark, skete med disse skibe. Paketterne – og dem var der mange af – havde et stort forgrenet net fra København til havne og øer i provinsen. Man kan ikke med rette sige, at livet i disse småskibe var barske, men derimod undertiden ret slidsomme, for besztningen deltog altid i skibets lastning og losning – sådan var det ikke i større skibe. – Såsnart et skib lastede mere end 160 ts. overtog havnearbejderne al losning og lastning.

Når jeg skrev, at livet ikke var så barskt i småskibene, ja, så tznker jeg først og fremmest på de korte rejser vi gjorde, men ikke nok med det – når det rigtigt stormede – så gik vi ind i smulten i læ af en kyst eller gik i havn og ventede med at fortsztte rejsen, indtil stormen havde lagt sig. Med hensyn til hvordan man måtte slide med lasten kan her nzvnes nogle eksempler. Vi kom til København fra Ålborg med en ladning cement på ca. 105 ts i papirszkke. Lasten blev losset ude i Sydhavnen.

Skipperen kørte motorspillet og ungmanden og jeg lagde sækkene i et slæng, der vejede ca. ½ tons, og derefter blev slaenget hevet op og landet på en lastbil. Vi påbegyndte losningen kl. 0700 og var udlosset kl. 1500. At vi havde udført et godt stykke arbejde, blev i høj grad påskønnet af vor skipper, for han stak os hver ti kroner, som vi kunne gå i land og more os lidt for. Den aften tog min makker og jeg i Tivoli. 10 kroner var dengang mange penge. Entrebilletten kostede 50 øre, og en 01 på en restauration ca. 60 øre.

Et andet slidsomt arbejde, som vi havde dengang, det var når vi lastede mursten i Egernsund til København. Tænk! I Egernsund var det kvinder, der langede murstenene over til skibet. Men losningen i København ved Islands brygge, var alligevel det hårdeste for os ombord. Der stod jeg en hel dag fra morgen til aften – kun afbrudt af spisepauserne – og langede sten, som jeg modtog fra to andre i lasten, op over lugekammen til en mand, der langede videre til chaufføreren på lastbilen. Under dette arbejde måtte ungmanden skiftes ud med en havnearbejder. Han fik krampe. Det var simpelt hen alt for hårdt arbejde for en dreng på 15 år.

Et tredie eksempel, som jeg også synes skal med. Det var engang vi havde været i Kalundborg og lastet porcelænsler til København. Disse hårde lerklumper skulle ved losningen i København skovles op i tippebaljer og med motorspillet hives op og tømmes på lastbiler inde på kajen. Skipperen kørte spillet og ungmanden og jeg knoklede med skovlene for at fylde baljerne. Da vi således havde arbejdet en times tid med slid og slæb – de hårde jordklumper var ualmindelig svære at grave i – lagde jeg mærke til – at vor ellers så rare skipper – så noget så gnaven og utilfreds ud. Og jeg tænkte ved mig selv – at havde du vaeret i skipperens sted og skulle stå og se på, hvor langsomt losningen gik – så havde du også nok været meget utilfreds. – Gid han da for pokker selv vil prøve at grave i lasten! – Næppe havde jeg tænkt disse tanker til ende, før skipperen kaldte på mig og bad mig

Motorskonnert »BIEN«. Siddende på lønningen: forfatteren som letmatros (fungerede som bedstemand) og ungmanden, der var noget ældre – men som var startet karrieren til søs i en sen alder.

om at overtage motorspillet. Han startede så enormt energisk i lasten, at støvet fløj om ørerne på ham. – Men heller ikke vor gode skipper magtede at få ret meget på skovlen. – Han arbejdede dog i lasten ca. en snes minutter, men da var han også kørt helt ned. Han blev drivvåd af sved, og han hev så maerkelig efter vejret, at jeg var alvorlig bange for, at han skulle gå hen og få et hjertetilfælde – for han var jo alligevel omkring de 50 år. Da

han kom tilbage for at overtage spillet igen, tørrede han opgivende sveden af sit ansigt og med et undskyldende smil sagde han: - Jeg troede zrligt talt ikke, at det var så svzrt at grave i. Det var med let sind, at jeg fortsatte mit arbejde i lasten, for skipperen havde nu fået sin normale maske på igen. - Ja, han stod endda og fløjtede ved spillet. Og det hele gik endda meget bedre end skipperen regnede med, for da vi kom ned til bunden af lastrummet, kunne vi skovle langs garneringen, og da gik det virkelig stærkt med at fylde baljerne. - Skippertaget blev ikke helt smertefrit for ham, for i lang tid efter måtte han, når han sad oppe i styrehuset og styrede sit skib, understotte sin bagdel og lznd med bløde puder.

Nu var livet ombord ikke altid slid og slzb - til andre tider havde vi det sandelig godt. Kosten var helt i top. I hele sommertiden havde vi skipperens kone med ude at sejle, og hun sørgede for, at vi spiste godt. Vi var jo ikke længe i soen, så derfor havde vi altid frisk proviant ombord. Med hensyn til beboelsesforholdene kunne vi to drenge, der boede i et lille lukaf forude, ikke klage. Der var to køjer, et lille klapbord ved palstotten, en kistebznk i hver side. - Til opvarmning var der en lille kakkelovn med ringe, hvor vi så kunne varme vand i en pøs. Selve højden i lukafet var ikke større end at en voksen mand kun lige kunne stå oprejst uden at røre ved dæksbjzlkerne. Skipperen havde sørget for, at de ting, som ifølge loven skulle være i et sådant lukaf, var i orden. I lukafet levede vi jo under meget primitive vilkår, men alligevel vil jeg sige, at der kunne vzre virkelig hyggeligt ombord, når vi en kold aften havde fået tændt for kakkelovnen og sad og hyggede os på skibskisterne under petroleumslampen.

Med hensyn til hvordan fritiden forløb for de mange unge søfolk, der sejlede i småskibene - der skylder man de danske små somandshjem rundt om i Danmark en stor tak. Sofolkene fra de små motorsejlere forte ikke - som mange tror - et udsvzvende liv på værtshus. Fritiden forløb ofte med besøg på somandshjemmene. Der kunne man læse aviser, ringe hjem til sin familie m.m. Der var forskellige slags spil, som man kunne fornøje sig med. Og om aftenen var der ofte underholdning med musik og sang. Det lå næsten fast at sømandshjemmene om aftenen gav kaffe med sandkage og småkager - Selvfolgelig var det en ekstra udgift for hjemmene, men det kunne man så kompensere lidt for ved at give en skærv i kaffebøssen, der hang på vzggen. - Jeg har aldrig oplevet, at bossen gik rundt - det var op til en selv om man ville give noget. Desværre blev somandshjemmene i småhavnene nedlagt et efter et på grund af at den rullende trafik på landjorden udkonkurrerede småskibsfarten.

Somandshjemmene havde i den tidsperiode således en stor del af de unge søfolks bevågenhed, men der var også andre fritidsinteresser. Vi lå for eksempel fragtsøgende i midsommeren hele ti dage i Kobenhavns frihavn, før det lykkedes at slutte en ladning oliekager til Thisted. Det blev naturligvis en dyr fornøjelse for min makker og jeg, for vi tog op hvad vi havde tilgode, gik i biografen, i Tivoli og om sondagen tog vi ud på dyrehavsbakken. I dyrehavsbakken gik vi hen til steder, hvor der var musik og dans for de helt unge. Og jeg må indramme, at det kostede mig en kolossal overvindelse at byde pigerne op til dans, for pigerne så noget så højtidelige ud - sikkert dzkkede de sig blot bag en maske - for blot man gik friskt til sagen, ja, så toede de hurtigt op.

Nå, men omsider kom der et af de store OK-skibe ind i frihavnen med et parti oliekager, og vi forhalede hen langs siden af det store skib og begyndte at laste oliekager. Da vi var ved at vzre færdiglastet, skulle vor skipper i land for at hente skibspapirerne. @K-skibet var meget højt - der var nok 12-14 meter fra dens dæk og ned til vort skib - i forhold til @K-skibet lignede det nzrmest, at der var fortøjet en stor redningsbåd langs siden af det. En stormlejder hang ned fra skibssiden, og denne skulle vor 50-årige skipper kravle op af. Jeg lagde mærke til, at han kravlede meget forsigtigt og langsomt

– trin for trin, og jeg tzenkte undrende – han er sgu bange for at kravle op. Da han var kommet halvvejs op, stoppede han op og så ned. Da blev jeg klar over, at der var ved at gå panik i ham – umådeligt forsigtigt og med kold sved på panden steg han ned igen. Og da han kom ned på dzekket tørrede han sveden fra panden og udbrød lettet – jeg blev så svimmel, at det blev helt sort for øjnene, og jeg betragter det som et Guds under, at jeg ikke drattede ned og slog mig ihjel. – Men du, Frits, sagde han, må gå i land og hente skibspapirerne. Da jeg kravlede op ad lejderen kom jeg i tanke om, at skipperen faktisk havde dårligt hjerte, så det var jo ikke underligt, at han var bange for at kravle op af den høje skibsside. Samtidig kunne jeg ikke lade være med at tænke på det danske lodsvzesen – lodserne skal sandelig have deres kondi i orden, når de skal entre de store tomme skibe i søen.

I den gode tid af året, hvor vejret var godt, sejlede alle småskibene energisk og flittigt for at opnå så mange laster på kølen som muligt. – Men når efterårsstormene satte ind, da fik vi unge søfolk nogle velkomne gode pusterum, hvor vi som vinddrivere lå i havn og ventede på, at stormene skulle løje af. En af de gode vinddriverhavne var Kalundborg. I oktober måned 1936 blæste det dengang en forrygende vestlig storm, hvor mange Esbjergfiskere satte livet til. I denne stormperiode, tror jeg, vi var ca. 30 småskibe, der lå fortøjet side om side i Kalundborg havn. Det er klart, når vi ligger så mange unge søfolk samlet, går det livligt til. Skipperne besøgte hinanden og vi unge søfolk søgte sammen i lukafet forude. Der udvistes stor opfindsomhed, og da der ikke var nogen af os, der havde for mange penge at rute med, opsøgte vi bagerne i byen og spurgte dem om de havde noget gammelt wienerbrød at sælge? – Næsten alle som en udviste stor imødekommenhed. Nogle bagere forærede os det helt gratis – og andre tog halv pris for det – alt afhængig af brødets tilstand. Og jeg skal love for at vi havde det hyggeligt om aftenen i lukafet. Der blev drukket kaffe og spist wienerbrød så det forslog – og selvfølgelig skulle vi så synge alle de gamle sømandssange, som vi havde lært af vore fzedre. Vi dannede et lille orkester – en spillede på mundharpe, en på redekam og en slog i takt på en kagedåse.

De sange, som søfolkene sang ombord i sejlskibene var ofte sange, som man ikke kendte forfatterne til, men blot var gået i arv fra slzegt til slzegt. – En af de Marstallere, som særlig har vist interesse for disse sange om sølivet og Ær0 er kaptajn Hans Fabricius. Han har siden han sejlede som sejlskibsmatros i 1935 på tremasterskonnerten »ALF« fra Marstal nedskrevet ikke mindre end 78 sange og samlet i en håndbog. Hans Fabricius har selv digtet nogle af disse sange, så jeg synes, at det er på sin plads her ved denne lejlighed at gengive en af dem, da det jo siger lidt om hvad skipperne føler for deres hjemstavn.

Marstals pris

Melodi: Sølvtråde...

Marstal du er skipperbyen –
Ved den klare Østersø
ligger du og havnemolen
giver tryghed til vor by –
Skibe gik og skibe kom til dig
havnen er dit sande jeg –
fortidsminder tit forsvinder
lad det ikke ske for dig.

Skøn ved sommeraftenstider
hviler du i solfaldsskær
medens tågerne de glider
ind blandt Ærøs gamle træer
og det korte lyse natteskær
drager os og vi er nær
medens bølger klukker blide
ofte dysse angst i blund

Festlig lys en sommermorgen
vågner ungdomsstærk nær by
blomstersmykket styrmandsskolen
husker os på fortids ry –
men fra Sonderrendens blide skær
ligger alt hvad vi har kær
drukner nutidsslægten
i en arbejdes lykkerus.

De sidste tre uger på »BIEN« blev en lidt trist tid for mig, fordi skipperen afmønstrede ungmanden, og der blev ikke antaget nogen ny i stedet. Den før så muntre tid, hvor ungmanden og jeg altid havde det så skægt sammen var væk. - At være ene i lukafet var ikke saerlig spændende. Og selv om skipperen var en meget venlig mand, så var det alligevel ikke mange ord, man udvekslede sammen - dertil var aldersforskellen for stor. Det gjorde det heller ikke bedre, at vejret var meget stormfuldt, således at vi måtte ligge til ankers i vige og bugter for afventning af bedre vejr. En uge før jul, anløb vi Århus, og der kom en mand ned fra sømandsmissionen og spurgte os om vi skulle holde jul på søen. Det mente jeg nok vi skulle, så derfor kom han ned til mig med en julegave fra s~mandsmissionenDet viste sig også, at vi ikke nåede hjem til julen, men dagen før juleaften kom vi til en fynsk havn med en ladning briketter fra Tyskland. Da skipperen var bange for, at der skulle gå selvantxndelse i briketterne, forlangte han, at jeg skulle blive ombord i juledagene for at holde øje med skibet. Skipperen gjorde såmxnd det bedste han kunne for at jeg skulle have det så godt som muligt. - Før han tog til Marstal havde han stegt flaeskesteg og kogt rødkål, således at jeg blot skulle opvarme maden juleaften - og ikke nok med det - umiddelbart før han forlod skibet kom han og stak mig en pakke med julegaver.

Da det blev aften fyrede jeg godt op i lukafet, så jeg havde det varmt og behageligt. Mit julepynt i lukafet bestod af et par grangrene, der var sat i en tom mælkeflaske og en lille lernisse med lysholder. Radiomodtager var der ingen af, så der var intet i min ensomhed som jeg kunne lytte til - og dog - det stormede - så den vemodige susen fra skibets takkelage hørtes tydelig i lukafet, tillige med den svage klukken, når småbølgerne i havnen slog ind imod skibssiden. Denne naturens symfoni gjorde på en underlig måde mit indre godt - og så man igennem den åbentstående kappe op imod den mørke aftenhimmel, da tindrede nu og da en funklende stjerne imellem de forrevne uvejrsskyer. Trods min ensomhed, tænkte jeg, livet er alligevel dejligt, og jeg satte mig til at spise den gode julemad med god appetit. Ud på aftenen taendte jeg så lyset på min lille julenisse og pakkede julegaverne ud. Af skipperen fik jeg en dejlig brun uldsweaters med rullekrave, som skipperens kone havde strikket. Desuden var der et brev med 30 kroner i sammen med en hilsen om en glædelig jul. Fra sømandsmissionen fik jeg et meget smukt strikket mørkeblåt halstørklæde med frynser på enderne - jeg var meget imponeret. Der fulgte et brev med og i dette stod der: Kære sømand, du ønskes en rigtig glxdelig jul. Jeg håber du vil få god gavn af halstørklædet, for det er jo meget koldt på denne årstid. Vi er en strikkeklub på ti damer, som en gang om ugen kommer sammen. Forrige jul sendte vi også julegaver til søens folk. Vi fik ét svarbrev, og det blev læst op under vor fælles samvxr - nu håber vi, at det bliver lidt bedre med svarbrevenes antal i år. De venligste hilsner...

Jeg svarede på brevet fra sømandsmissionen og skrev: »Da jeg åbnede Deres julepakke, som jeg blev meget glad for, opholdt jeg mig helt alene på mit skib, der i julen lå i dansk havn. Skipperen var rejst hjem, og jeg var nødsaget til at blive ombord og holde øje med skibet, så De kan nok forstå, at det har været en stille jul for mig - især juleaften, hvor jeg har måttet undvaere samvxret med min familie. Den juleaften, hvor jeg sad og havde det sådan lidt trist, havde nok gjort sit til, at mit sind har vaeret særlig opladt til at skrive. I Deres brev skrev De, at forrige år sendte strikkeklubben 10 julegaver til søens folk, men der kom kun ét takkebrev - Kære frue, jeg er helt overbevist om, at alle søfolkene, som modtog jeres julegaver, blev glade for dem - men når dette er sagt, så må man blot konstatere, at menneskenes adfaerd ikke har forandret sig synderligt siden, dengang da den store reformator for knapt 2000 år siden vandrede rundt i Palaestina og prædikede næstekaerlighed - ja endda helbredte en masse mennesker for

deres sygdomme. – Således helbredte han engang ti spedalske, og derefter bad han dem om at gå til przsten og lade sig syne – det gjorde de så – men kun een – selv om de alle var lykkelige for helbredelsen – kom tilbage og takkede ham. – Anderledes er vor verden ikke i dag. Mange mennesker gør virkelig en god indsats for deres medmennesker, men det her med at bekvemme sig til at vise de godgørende mennesker sin taknemmelighed – det kniber det ofte med – akkurat som for 2000 år siden. – Og det sker vel også for mange af dem, som trzkker læsset, at de bliver bitre og holder op med at gøre noget for deres medmennesker. – Men her i juletiden lovpriser vi og synger om en, som var utrzttelig i sin næstekærlighed – selv da han i sine sidste levetimer – ensom og svigtet af sine nzrmeste – hang naglet til korset på hznder og fødder, ja, da var hans kærlighed til menneskene stor nok til at bede om nåde til dem, der korsfzstede ham – for han bad – forlad deres skyld, thi de ved ikke, hvad de gør – og til den ene røver, som oprigtigt var ked over sine onde gerninger, trøstede han og gav ham håb om det evige liv«.

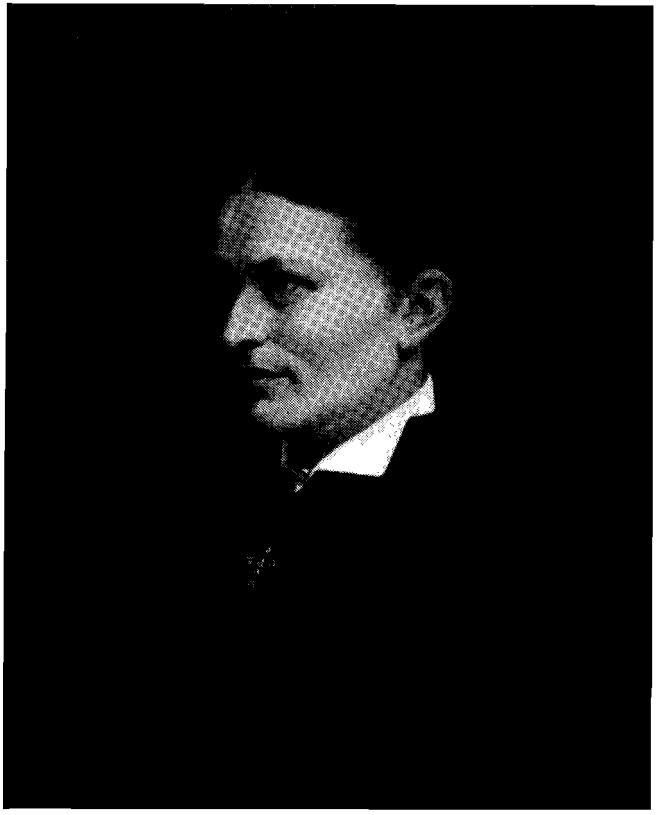

Ida Christensen. Forfatterens bedstemor.

Sarmandshustruen

Ved en tilfzldighed kom min familie i besiddelse af en digtsamling skrevet af min bedstemoder. Digtsamlingen havde ligget hos familien Sidelius. Min bedstefar var ungdomsven med købmand Sidelius fra Nykøbing. I 1986 er digtsamlingen så dukket frem igen.

Jeg synes, at det kan have sin interesse at vide, hvordan en skipperkone følte og tznkte, når hendes mand i efterårsdage sejlede på Island med en lille sejlskonnert på 70 tons brutto. For at forstå baggrunden citeres ordret fra bogen om Ær0 sejlskib: Sejlskonnerten »ACTIVE« på 70 ts. blev bygget i Marstal 1866 hos C. J. Bager og ejedes af E. N. Christensen, Marstal. Den var en typisk Islandsfarer og var indrettet som en slags flydende købmandsforretning. Den førtes af kaptajn J. E. Christensen og havde en besætning på 4 mand.

Midt i april 1895 var skibet afsejlet fra København med 80 tons stykgods til Øfjord, Island. Den 27. april, medens skibet lå for små sejl med stormende sydlig kuling tæt øst for Sukkertoppen, observeredes den første is, og nzste morgen sås is overalt. Den 29. april var det storm med tzt tåge, og det var umuligt at klare skibet ud af isen. Kl. ca. 5,30 om morgenen sad skonnerten helt fast i skruningerne, der pressede så hårdt, at skroget blev læk et par timer senere. Da situationen var meget faretruende, var der ikke andet for besætningen

at gøre end at gå fra borde og med jollen slæbe sig over isen ind mod land. Det var på høje tid, skibet blev forladt, for allerede kl. 12 middag sank det. Henad midnat nåede de forliste søfolk i stxrkt forkommen tilstand ind til Brunavik, hvorfra de næste dag roede videre til Seydisfjord.

Min bedstemor døde året 1890 og bedstefar 1907. De ligger begge begravet under det store bøgetræ ned til Kirkestrzde – deres gravsten står der stadig. Trods min bedstefar var 25 år ældre end min bedstemor overlevede han sin kone fra andet ægteskab i 17 år. I al den tid bedstemor levede sejlede bedstefar selv med skibet. Det var først efter hendes død, at han blev skibsreder. Da bedstefar giftede sig for anden gang, hentede han sin unge brud hjem fra en lille landsby syd for Præstø. Det siger sig selv, at det har været en stor omvzltning for en ung pige at flytte til Marstal. Ifølge hendes vemodige digte skinner det tydeligt igennem, at det har vxret hendes fars ønske, at hun skulle gifte sig med bedstefar, der dengang var en velhavende skipper. Min bedstemors far var degn og skolelzrer, så en god forsørgelse af deres døtre betød meget for familierne dengang. Trods dette, at min bedstemor giftede sig med en 25 år ældre mand, viser hendes digt, at hun alligevel ikke var så lidt stolt over hans farefulde fzrd til søs og tilmed udtrykker oprigtig loyalitetsfølelse over for ham. Men de andre digte taler også et andet sprog om, hvordan hun måtte følge pligtens bud – og digtet »Langerådbækken« giver en poetisk skildring om hvad hun føler for sin hjemegn, og hvad hun tznker om Ærø.

Min bedstemor var, foruden hun digtede, specialist i at male blomster og landskaber. Ved bedstefars død blev hele hendes produktion ved en auktion spredt for alle vinde – men ved en tilfxldighed kom efterslxgten til at købe et af hendes store billeder i en antikvitetsforretning i København. Min onkel faldt for et blomsterbillede, som han syntes var så smukt – og tænk da han vendte billedet om, så stod hans mors navnetrxk på bagsiden.

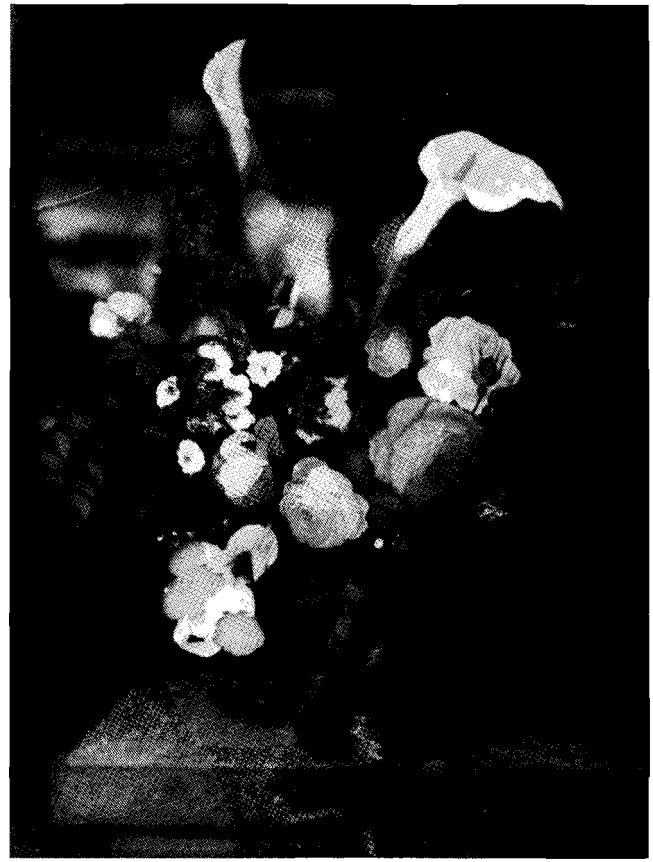

Det omtalte blomsterbillede malet af Ida Christensen.

Villa »BONAVISTA«.

Langerådbækken

Du drager mig til Dig med mægtigt Trylleri
Derfor jeg kom herhen fra fjerne Lande
At hvile ved din Bred og spejle mig i
De stille blødt henglidende Vande.

Og kan Du vel tænke Dig hvor Østersøen slaar
Med Brus mod Klint og Tang og nøgne stene
Saa kan Du nok begribe hvorfor jeg ved Bzkken staar
Her søgte jeg min Fryd som Barn alene.

Vort Liv er sammenvzvet af tusindtraadet Spind
Som knytter om os Pligtens stzrke Tråde
Det holder og binder trods al Jordens Hvirvelvind
Vi løse aldrig aldrig Livets Gaade.

Endnu kun et Minut saa vil jeg ile bort
en Blomst en Sten jeg trolig dog vil gjemme
Tak Glæden var stor om end den var kort
Og Mindet skal mig ofte glæde hjemme.

Ida Christensen

En ssmandshustrus tanker

Kjære Mand naar kommer Du dog hid til mig over Balge
mine tanker fra Morgen til Aften dig stadig Følge
Tiden er trang og lang for dem som bange vente
Hvor skal man dog faa Trøst og hvor skal man Glæde hente,
Stormene suse vildt – i skibets sider det knager
Bølgerne taarne sig højt skummende syder og brager
Ved denne Dands saa vild naar skibet på Bølgen ride
Ønsked jeg dog fremfor alt at kunde staa ved din side
Dette kan jeg dog ikke i Virkeligheden desværre
Hjemmets Baand mig binde til alle de Børn saa kjære
Mangen en Heltedaad efter hvis lige man lznge sager
Udføres ofte paa Soen men lzses dog sjældent i Bøger
Sømandens Liv er en Kamp med Elementer og Stramme Hvorom
den gode Landmand aldrig ej kan dramme
Nords0 ved Vintertid staar ravnsort skummende og hvid
Og dog er det den samme Sø, der i Sommertid ruller saa blid
Gjennem Snestorm og Braad af stormens Favntag krystede
Styrer et lille skib, som Roret nzppe lystrede
Dog en Vilje som Staal hærdet i Kampe lange
Her mod Rejsens Maal og til dem der ventede saa bange
Gaaet stedse det er – saa gaar vel ogsaa det sidste
denne Sejlads dog her – er nzsten Lykken at friste
Endnu en Stund – hold ud – saa kommer der smulten Vande
Muligt ved Helsingør i aften kunde vi lande
se nu klarer det hajt – om lidt vi har Nordvesten
fejende Bølgernes Top – lystig ved Sneflokkefesten
Har til rattet det slaar saa støt det kan jeg lide
Ret i en Fart det gaar – og Søen maa vige tilside
Medens den ene S0 efter anden over Boven plasker
Det er som jeg fra Øen kan skimte begge dets Master...

Ida Christensen

Sommerreden ud for Batterierne 1921 med joller, øgger, vojebåde (drivkvaser) og oplæggere. Færgen »AGNETE« er på vej ind.

Museet har desuden udgivet:
Marstalleren Albert E. Boyes erindringer (Fra skibsdreng til mægler).
Træk af Marstal Søfarts Historie. Af Erik Kroman.
Beretningen om Flora's forlis. (Dansk, tysk og engelsk-sproget).
Et skibsforlis ved Marstal. Af Peter Søgård Nielsen og Jørgen Friis.
Jens Hansens Søfartsmuseum. (Dansk, tysk og engelsk-sproget). Af Erik B. Kromann.

Desuden sælger museet følgende:
Dagligt liv i Marstal og på Ær0 omkr. år 1900. Af Erik Kroman.
Marstal - et globalt lokalsamfund. Af H. Meesenburg og Erik Kroman.
Det Sydfynske Øhav - en maritim introduktion. Af Morten Hahn-Pedersen, Erik B. Kromann, Ole Mortensøn og Anders Rehde Nielsen.
Samt andre maritime bøger.

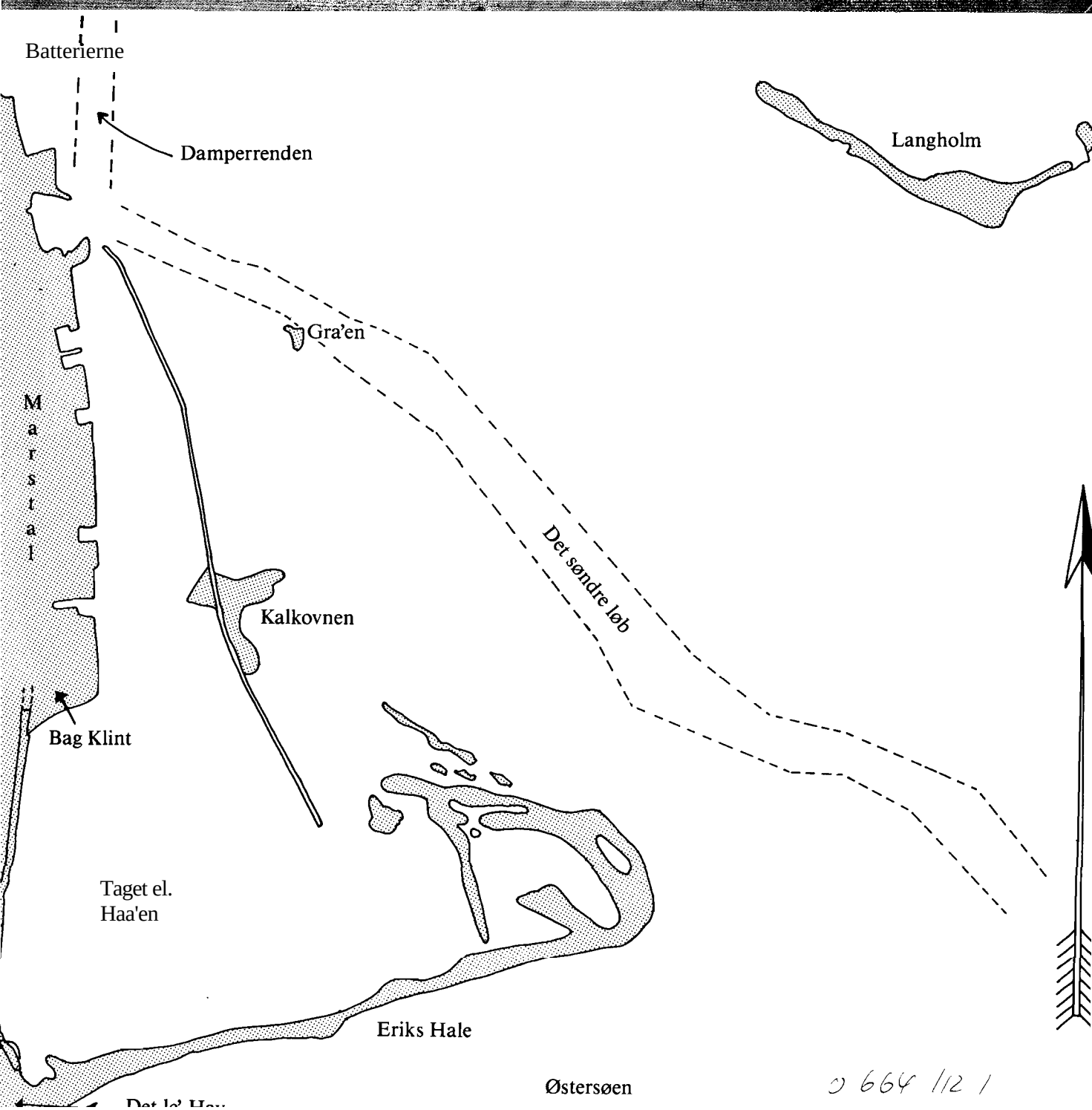
Batterierne
Damperrenden
Langholm
Gra'en
Det søndre løb
Kalkovnen
Bag Klint
Taget el.
Haa'en
Eriks Hale
Østersøen

D 664 /12 1

Forhenværende skibsfører i DFDS's englandsruter Frits »Bonavista« Kristensen giver i denne bog en glimrende skildring af drengelivet som det udfoldede sig i 20'ernes Marstal. Om leg på skibene i havnene, ture til holmene o.s.v., handelser som de fleste generationer i Marstal kan nikke genkendende til.

Det er også historien om en skipperslagts liv og levned i sejlskibenes sidste år. Der er beretninger fra skibene og fra land, strabadser under Nyfoundland og sømandshustruens ængstelige venten på livstegn fra skibet.

Forfatteren tager os også med på sine første år til søs i 30'ernes kriseår, ombord i familiens skib »Bonavista« og skonnerterne »Skandia« og »Bien«, der alle havde fået installeret motor – et uundgåeligt led i datidens skibsfarts udvikling.

Børn leger ved Batterierne.

ISBN: 87-982694-1-0